

Programi mësimor i lëndës ETIKË PROFESIONALE 2026–2027

**Për Shkollën e Magjistraturës)
(Viti akademik 2026 - 2027)**

**(Për vitin e parë të Formimit Fillestar
për kandidatët për magjistratë dhe avokat shteti)**

Pedagogu titullar: Arben Isaraj

PROGRAM MËSIMOR

I

LËNDËS

“ETIKA PROFESIONALE”

- **Programi:** Formimi Fillestar
- **Fusha e formimit:** Etikë dhe deontologji profesionale
- **Kategoria e lëndës:** Disiplinë profesionale
- **Viti i studimit:** 2026-2027
- **Ngarkesa mësimore:** 80 orë (8 orë për modul)
- **Kohëzgjatja:** 30 javë
- **Format kryesore të mësimdhënies:** ligjëratë interaktive, studim rasti, diskutim i drejtuar, punë në grup, simulim, analizë e standardeve etike dhe reflektim individual.
- **Pedagogu përgjegjës:** Arben ISARAJ.
- **Pedagogë të jashtëm:** Prof. dr. Evis ALIMEHMETI, Rezarta ABDIU, Albana BOKSI, Irida KACERJA.

Përshkrimi i lëndës

“Etika profesionale” është lëndë formuese në Programin e Formimit Fillestar të Shkollës së Magjistraturës, e cila synon zhvillimin e vetëdijes etike, gjykimit profesional dhe përgjegjësisë institucionale të kandidatit për magjistrat.

Lënda trajton parimet themelore që udhëheqin ushtrimin e funksionit gjyqësor dhe prokurorial, në veçanti pavarësinë, paanshmërinë, integritetin, dinjitetin e funksionit, vetëpërmbytjen, konfidencialitetin, shmangien e konfliktit të interesit, përgjegjësinë dhe llogaridhënien profesionale.

Etika profesionale trajtohet jo vetëm si tërësi normash dhe standardesh deontologjike që rregullojnë sjelljen e magjistratit, por edhe si aftësi për të identifikuar, analizuar dhe zgjidhur në mënyrë të arsyetuar dilemat që lindin gjatë ushtrimit të funksionit.

Në këtë kuptim, lënda synon të zhvillojë aftësinë e kandidatit për të vlerësuar njëkohësisht kërkesat e ligjit, standardet profesionale, pasojat institucionale të sjelljes dhe ndikimin e saj në besimin e publikut në drejtësi.

Trajtimi i lëndës mbështetet në kuadrin kushtetues, ligjor dhe deontologjik shqiptar, të interpretuar në harmoni me standardet evropiane dhe ndërkombëtare mbi pavarësinë, paanshmërinë, integritetin, përgjegjësinë dhe sjelljen profesionale të gjyqtarëve dhe prokurorëve.

Mësimdhënia zhvillohet përmes ndërthurjes së trajtimit teorik me analizën e rasteve konkrete, diskutimet e drejtuara, simulimet, punën individuale dhe në grup, si dhe analizën e praktikës institucionale dhe të standardeve kombëtare, evropiane dhe ndërkombëtare. Kjo qasje synon që kandidati të mos kufizohet në njohjen e rregullave, por të zhvillojë aftësinë për t'i zbatuar ato në situata komplekse profesionale.

1. Qëllimi i lëndës

Lënda “Etika profesionale” ka për qëllim të formojë te kandidati për magjistrat aftësinë për të kuptuar, interpretuar dhe zbatuar parimet dhe standardet themelore të etikës profesionale në ushtrimin e funksionit gjyqësor ose prokurorial. Ky formim synon t'i japë kandidatit jo vetëm njohuri mbi përmbytjen e standardeve etike, por edhe aftësinë për të kuptuar funksionin e tyre në ushtrimin e drejtë, të pavarur dhe të përgjegjshëm të kompetencës publike. Etika profesionale trajtohet, në këtë kuptim, si pjesë përbërëse e identitetit profesional të magjistratit dhe jo si një tërësi rregullash që zbatohen vetëm në raste të veçanta ose problematike.

Formimi etik synon të ndërtojë një kulturë profesionale të bazuar jo vetëm në respektimin e ligjit dhe të rregullave disiplinore, por edhe në zhvillimin e gjykimit etik, integritetit personal, përgjegjësisë institucionale dhe vetëdijes për rolin që magjistrati ushtron në garantimin e shtetit të së drejtës dhe të të drejtave të individit. Kandidati duhet të kuptojë se ligjshmëria përbën një kusht themelor të ushtrimit të funksionit, por jo gjithmonë ezauron të gjitha kërkesat e sjelljes profesionale. Mund të ekzistojnë situata në të cilat një veprim është formalisht i lejueshëm, por ngre shqetësime në raport me paanshmërinë, integritetin, dinjitetin e funksionit ose besimin publik. Për këtë arsye, formimi etik duhet të zhvillojë aftësinë për të vlerësuar jo vetëm nëse një sjellje është e ndaluar, por edhe nëse ajo është profesionalisht e përshtatshme dhe e mbrojtshme në raport me standardet e funksionit.

Lënda synon, në mënyrë të veçantë, të aftësojë kandidatin për të identifikuar dhe analizuar dilemat etike që mund të lindin kur detyrimi ligjor, standardet profesionale, bindjet personale, presioni institucional, interesi publik ose pritshmëritë shoqërore ndërthuren apo bien në tension me njëra-tjetrën. Në këto situata, kandidati duhet të jetë në gjendje të dallojë çështjen etike, të identifikojë parimet dhe interesat e përfshira, të vlerësojë alternativat e mundshme dhe të argumentojë zgjidhjen që mbron më mirë integritetin e funksionit dhe besimin në drejtësi. Ai duhet të zhvillojë gjithashtu aftësinë për të vepruar në kushte kur informacioni është i paplotë, kur ekziston presion kohe ose ekspozim publik, apo kur disa standarde të ligjshme dhe të rëndësishme kërkojnë balancim ndërmjet tyre.

Një qëllim themelor i lëndës është zhvillimi i aftësisë për të ushtruar funksionin me pavarësi dhe paanshmëri, duke kuptuar se këto parime kërkojnë jo vetëm mungesën e ndikimit ose anshmërisë faktike, por edhe shmangien e rrethanave që mund të krijojnë, për një vëzhgues të arsyeshëm dhe të informuar, dyshim të ligjshëm mbi neutralitetin, integritetin ose pavarësinë e magjistratit. Në këtë drejtim, kandidati duhet të kuptojë se pavarësia nuk është privilegj personal i magjistratit, por garanci për qytetarin dhe për administrimin e drejtë të drejtësisë, ndërsa paanshmëria kërkon jo vetëm gjendje subjektive neutraliteti, por edhe kujdes ndaj rrethanave të jashtme që mund të ndikojnë në perceptimin publik të drejtësisë.

Lënda synon gjithashtu të zhvillojë aftësinë për të identifikuar dhe menaxhuar situata të ndjeshme etike që lidhen me konfliktin e interesit, marrëdhëniet me palët, avokatët dhe profesionistët e tjerë të drejtësisë, komunikimin publik dhe me median, përdorimin e rrjeteve sociale, ruajtjen e sekretit profesional dhe të konfidencialitetit, përdorimin e teknologjisë dhe inteligjencës artificiale, si dhe kufirin ndërmjet jetës private dhe kërkesave që burojnë nga dinjiteti i funksionit. Kandidati duhet të zhvillojë aftësinë për të identifikuar rreziqet në një fazë të hershme, për të shmangur situatat që mund të cenojnë ose të krijojnë dyshim mbi integritetin dhe paanshmërinë, si dhe për të përdorur, kur është e nevojshme, mekanizmat e deklarimit, heqjes dorë, dokumentimit, këshillimit institucional ose raportimit.

Në raport me qytetarin dhe palët në proces, lënda synon të forcojë kulturën e respektit për dinjitetin njerëzor, trajtimin e barabartë, komunikimin korrekt dhe garantimin e të drejtave procedurale. Kjo përfshin jo vetëm respektimin formal të pozitës procedurale të secilit person, por edhe mënyrën e ushtrimit të autoritetit, përdorimin e një gjuhe profesionale dhe të matur, shmangien e sjelljeve diskriminuese, përcmuese ose favorizuese dhe ruajtjen e një distance profesionale të përshtatshme.

Në raport me kolegët dhe institucionet e sistemit të drejtësisë, lënda nxit bashkëpunimin profesional, duke ruajtur njëkohësisht pavarësinë e gjykimit dhe përgjegjësinë individuale. Kandidati duhet të jetë në gjendje të dallojë bashkëpunimin dhe konsultimin profesional nga ndikimi i papërshtatshëm, presioni institucional ose konformizmi që mund të cenojë autonominë e vlerësimit profesional. Për funksionin prokurorial, kjo kërkon gjithashtu kuptimin e veçantë të marrëdhënies ndërmjet autonomisë profesionale, organizimit institucional dhe përgjegjësisë individuale.

Në raport me publikun dhe median, lënda synon të zhvillojë vetëdijen se sjellja dhe komunikimi publik i magistratit mund të ndikojnë drejtpërdrejt në autoritetin dhe besueshmërinë e drejtësisë. Për këtë arsye, kandidati duhet të aftësohet të balancojë lirinë e shprehjes me detyrën e rezervës, transparencën me konfidencialitetin, si dhe të drejtën për të marrë pjesë në debate profesionale ose publike me nevojën për të ruajtur paanshmërinë, dinjitetin dhe neutralitetin institucional.

Një dimension gjithnjë e më i rëndësishëm i formimit etik lidhet me përdorimin e teknologjisë dhe inteligjencës artificiale. Lënda synon të zhvillojë te kandidati aftësinë për t'i përdorur këto mjete në mënyrë kritike dhe të përgjegjshme, duke ruajtur kontrollin njerëzor, verifikimin e burimeve, konfidencialitetin, mbrojtjen e të dhënave dhe pavarësinë e gjykimit. Teknologjia mund të ndihmojë në kërkim, analizë dhe organizim të informacionit, por nuk duhet të zëvendësojë vlerësimin juridik, individualizimin e çështjes, arsyetimin dhe përgjegjësinë personale të magistratit.

Lënda synon gjithashtu të zhvillojë kuptimin e raportit ndërmjet pavarësisë dhe llogaridhënies. Magistrati duhet të jetë i mbrojtur nga ndikimet e papërshtatshme dhe nga përdorimi i mekanizmave të përgjegjësisë si instrument presioni mbi vendimmarrjen, por njëkohësisht duhet të japë llogari për mënyrën e ushtrimit të funksionit dhe për respektimin e standardeve kushtetuese, ligjore dhe etike. Kandidati duhet të kuptojë dallimin ndërmjet dilemës etike, gabimit profesional, gabimit juridik dhe sjelljes që mund të marrë rëndësi disiplinore, si dhe rëndësinë e proporcionalitetit dhe garancive procedurale në çdo proces llogaridhënieje.

Në përfundim, lënda synon të përgatisë kandidatin për magistrat jo vetëm si profesionist që njeh dhe zbaton ligjin, por si bartës të një funksioni publik që kërkon integritet, maturi, përgjegjësi, pavarësi intelektuale dhe aftësi të vazhdueshme për reflektim etik. Kandidati duhet të zhvillojë aftësinë për të analizuar kritikisht sjelljen dhe vendimmarrjen e tij, për të njohur kufijtë dhe rreziqet që shoqërojnë ushtrimin e autoritetit, për të rishikuar një qëndrim kur dalin fakte ose argumente të reja dhe për të zgjedhur, në situata të vështira, zgjidhjen që mbron në mënyrë sa më të plotë ligjshmërinë, pavarësinë, paanshmërinë, dinjitetin e funksionit dhe besimin publik në drejtësi.

2. Rezultatet e të nxënit

Në përfundim të lëndës, kandidati për magistrat duhet të demonstrojë rezultatet e mëposhtme të të nxënit:

2.1. Njohuri dhe të kuptuar

Kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të shpjegojë kuptimin dhe funksionin e etikës profesionale, moralit, deontologjisë dhe përgjegjësisë disiplinore, si dhe dallimet dhe lidhjet ndërmjet tyre;
- b) të shpjegojë përmbajtjen e parimeve themelore të etikës së magistratit, veçanërisht pavarësinë, paanshmërinë, integritetin, dinjitetin, vetëpërmbajtjen, konfidencialitetin, përgjegjësinë dhe llogaridhënien;
- c) të njohë kuadrin kushtetues, ligjor dhe deontologjik shqiptar që rregullon standardet e sjelljes së gjyqtarëve dhe prokurorëve;
- d) të njohë standardet kryesore evropiane dhe ndërkombëtare mbi etikën gjyqësore dhe prokuroriale dhe rolin e tyre në interpretimin dhe zhvillimin e standardeve kombëtare;
- e) të shpjegojë lidhjen ndërmjet sjelljes profesionale të magistratit, cilësisë së drejtësisë dhe besimit të publikut në institucionet e drejtësisë.

2.2. Aftësi profesionale dhe analitike

Kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të identifikojë çështjet dhe dilemat etike që lindin në situata konkrete të ushtrimit të funksionit gjyqësor ose prokurorial;
- b) të dallojë konfliktin real, potencial dhe të perceptuar të interesit dhe të përcaktojë mënyrën e përshtatshme për deklarimin dhe menaxhimin e tij;
- c) të analizojë situatat në të cilat mund të cenohen ose të vihen në dyshim pavarësia dhe paanshmëria e magjistratit;
- d) të vlerësojë në mënyrë të arsyetuar konfliktin ndërmjet detyrimit ligjor, standardit etik, bindjes personale, presionit institucional, opinionit publik dhe interesit të drejtësisë;
- e) të zbatojë një metodë të strukturuar të vendimmarrjes etike, duke identifikuar faktet relevante, parimet në konflikt, personat dhe interesat e prekur, alternativat e mundshme dhe pasojat e secilës alternativë;
- f) të analizojë kufijtë etike të komunikimit me palët, avokatët, kolegët, institucionet, median dhe publikun;
- g) të vlerësojë rreziqet etike që lidhen me përdorimin e rrjeteve sociale, teknologjisë digjitale dhe sistemeve të inteligjencës artificiale në veprimtarinë gjyqësore dhe prokuroriale;
- h) të argumentojë me shkrim dhe me gojë një qëndrim ose zgjidhje etike, duke e mbështetur atë në normat kombëtare dhe në standardet relevante evropiane dhe ndërkombëtare.

2.3. Kompetenca dhe qëndrime profesionale

Në përfundim të lëndës, kandidati duhet të jetë i aftë:

- a) të demonstrojë pavarësi të gjyqimit profesional dhe rezistencë ndaj presioneve të jashtme ose të brendshme;
- b) të ruajë distancën profesionale dhe të shmangë sjelljet që mund të krijojnë dyshim të arsyeshëm mbi paanshmërinë ose integritetin e tij;
- c) të tregojë maturi, vetëpërmbytje dhe përgjegjësi në komunikimin profesional dhe publik;
- d) të respektojë dinjitetin, barazinë dhe të drejtat e personave që përballen me sistemin e drejtësisë;
- e) të ruajë sekretin profesional, konfidencialitetin dhe sigurinë e informacionit të marrë për shkak të funksionit;
- f) të dallojë kufirin ndërmjet një dileme etike, një shkeljeje të standardeve deontologjike dhe një situatë që mund të sjellë përgjegjësi disiplinore;
- g) të reflektojë në mënyrë kritike mbi sjelljen e vet profesionale, të identifikojë rreziqet etike dhe të marrë masa parandaluese përpara se ato të shndërrohen në problem institucional ose disiplinor;
- h) të veprojë në mënyrë që të mbrojë jo vetëm ligjshmërinë e ushtrimit të funksionit, por edhe integritetin, dinjitetin dhe besueshmërinë e drejtësisë.

3. Struktura e lëndës

Lënda “Etika profesionale” organizohet në **dhjetë module** tematike të ndërtuara sipas një logjike progresive, duke kaluar nga konceptet dhe parimet themelore të etikës profesionale drejt analizës së situatave konkrete, dilemave etike dhe vendimmarrjes profesionale. Kjo strukturë synon që kandidati të mos përvetësojë standardet etike në mënyrë të fragmentuar, por të kuptojë lidhjen ndërmjet tyre dhe mënyrën se si ato ndërveprojnë në ushtrimin konkret të funksionit gjyqësor ose prokurorial.

Organizimi modular mbështetet në idenë se formimi etik kërkon një zhvillim gradual: fillimisht njohjen dhe kuptimin e parimeve, më pas aftësinë për t'i interpretuar në kontekst, për

t'i zbatuar në raste konkrete dhe, në fund, për të marrë një qëndrim të arsyetuar profesional në situata ku disa standarde, interesa ose detyrime mund të konkurrojnë me njëri-tjetrin. Në këtë mënyrë, struktura e lëndës synon të kalojë nga përvetësimi i njohurive të zhvillimi i kompetencës për gjykim etik të pavarur.

Struktura synon të ndërthurë tri dimensione të formimit të kandidatit për magistrat:

- **dimensionin njohës**, që lidhet me kuptimin e koncepteve, parimeve, standardeve dhe burimeve normative të etikës profesionale, si dhe me aftësinë për të dalluar marrëdhënien ndërmjet normës juridike, standardit etik, deontologjisë dhe përgjegjësisë disiplinore;
- **dimensionin analitik dhe praktik**, që lidhet me aftësinë për të identifikuar dhe analizuar problemet etike në situata konkrete, për të dalluar faktet relevante nga supozimet ose perceptimet, për të identifikuar parimet dhe interesat në tension dhe për të vlerësuar alternativat e mundshme të veprimit;
- **dimensionin profesional dhe reflektues**, që lidhet me zhvillimin e gjykimit etik, vetëkontrollit, pavarësisë intelektuale, përgjegjësisë institucionale dhe aftësisë për të argumentuar një vendimmarrje të arsyetuar, si dhe për ta rishikuar atë kur paraqiten fakte ose argumente të reja.

Këto tri dimensione nuk trajtohen si fusha të ndara, por ndërthuren gjatë gjithë zhvillimit të lëndës. Njohja e një standardi etik merr vlerë profesionale vetëm kur kandidati është në gjendje ta interpretojë, ta zbatojë në rrethanat konkrete dhe të shpjegojë arsyet për zgjedhjen e një mënyre të caktuar veprimi. Në këtë kuptim, struktura e lëndës synon të zhvillojë një lidhje të vazhdueshme ndërmjet njohurive, analizës dhe sjelljes profesionale.

Çdo modul përmban qëllimin e tij specifik, rezultatet e pritshme të të nxënit, temat dhe nëntemat kryesore, format e mësimdhënies dhe raste praktike që mundësojnë zbatimin e njohurive në situata të ngjashme me ato që mund të paraqiten gjatë ushtrimit të funksionit gjyqësor ose prokurorial. Përmbajtja e moduleve është ndërtuar në mënyrë që standardet e trajtuara në fazat e mëparshme të rikthehen dhe të përdoren në mënyrë të integruar në modulet pasuese, duke shmangur një trajtim të shkëputur ose thjesht teorik të etikës profesionale.

Rastet praktike nuk trajtohen thjesht si ilustrim i teorisë, por si instrument kryesor për zhvillimin e aftësisë së kandidatit për të identifikuar problemin etik, për të dalluar parimet dhe interesat në konflikt, për të vlerësuar alternativat e mundshme dhe për të argumentuar zgjedhjen më të përshtatshme në raport me ligjin, standardet profesionale dhe besimin publik në drejtësi. Ato duhet të përdoren edhe për të zhvilluar aftësinë për të vepruar në kushte pasigurie, presioni kohe, ekspozimi publik ose informacioni të paplotë, ku përgjigja etike nuk rezulton gjithmonë menjëherë nga zbatimi i një norme të vetme.

Në analizën e rasteve, kandidati duhet të nxitet të vlerësojë jo vetëm nëse një veprim është juridikisht i lejueshëm, por edhe nëse ai është i përshtatshëm nga pikëpamja e integritetit, paanshmërisë, proporcionalitetit, konfidencialitetit, dinjitetit të funksionit dhe perceptimit të një vëzhguesi të arsyeshëm dhe të informuar. Në këtë mënyrë, struktura e lëndës synon të zhvillojë aftësinë për të kaluar nga pyetja “cili rregull zbatohet?” te pyetja më e plotë profesionale “cila mënyrë veprimi mbron më mirë tërësinë e detyrimeve që burojnë nga funksioni i magistratit?”

Në përfundim, organizimi modular dhe progresiv i lëndës synon të krijojë një vazhdimësi ndërmjet njohjes së standardeve, kuptimit të funksionit të tyre, zbatimit në situata konkrete dhe zhvillimit të një gjykimi etik të pavarur. Kjo qasje e vendos kandidatin në qendër të procesit mësimor dhe e orienton formimin drejt aftësisë për të marrë vendime të arsyetuara, të përgjegjshme dhe të mbrojtshme profesionalisht në ushtrimin e funksionit gjyqësor ose prokurorial.

MODULI I: KUPTIMI I ETIKËS PROFESIONALE TË MAGJISTRATIT

3.1. Qëllimi i modulit

Ky modul ka karakter hyrës dhe synon të ndërtojë bazën konceptuale mbi të cilën mbështeten modulet e tjera të lëndës. Ai trajton kuptimin e etikës profesionale të magjistratit dhe raportin e saj me moralin personal, deontologjinë profesionale, normën juridike dhe përgjegjësinë disiplinore.

Dallimi ndërmjet këtyre koncepteve është thelbësor, pasi sjellja e magjistratit nuk mund të vlerësohet vetëm mbi bazën e bindjeve personale ose të respektimit formal të normave juridike. Ushtrimi i funksionit kërkon respektimin e një tërësie standardesh profesionale që burojnë nga natyra publike e funksionit, nga përgjegjësia institucionale dhe nga nevoja për të ruajtur besimin e qytetarëve në drejtësi.

Moduli synon të zhvillojë te kandidati kuptimin se etika profesionale nuk përbën thjesht një katalog ndalimesh ose detyrimesh formale. Ajo përfshin aftësinë për të reflektuar mbi mënyrën e ushtrimit të funksionit dhe për të marrë vendime të arsyetuara në situata në të cilat norma juridike nuk jep domosdoshmërisht një përgjigje të plotë për sjelljen profesionalisht të përshtatshme.

Në këtë kuptim, kandidati duhet të kuptojë edhe marrëdhënien ndërmjet etikës dhe përgjegjësisë disiplinore. Jo çdo problem etik përbën domosdoshmërisht shkelje disiplinore, ndërsa respektimi formal i kufirit minimal të ligjshmërisë nuk nënkupton automatikisht se një sjellje është etikisht e përshtatshme.

Etika profesionale vepron edhe në një hapësirë parandaluese dhe orientuese, duke ndihmuar magjistratin të identifikojë rreziqet dhe të zgjedhë sjelljen që mbron më mirë integritetin e funksionit.

Moduli trajton gjithashtu funksionin publik të magjistratit dhe lidhjen ndërmjet sjelljes individuale dhe autoritetit institucional të drejtësisë. Kandidati duhet të kuptojë se pavarësia, paanshmëria dhe integriteti nuk janë vetëm cilësi personale, por garanci të ushtrimit të drejtë të pushtetit gjyqësor dhe të funksionit prokurorial.

Në përfundim, moduli synon të krijojë te kandidati një kuptim të etikës profesionale si kulturë të përgjegjësisë, vetëpërmbytjes, reflektimit dhe ndërgjegjes institucionale, e cila duhet ta shoqërojë magjistratin gjatë gjithë ushtrimit të funksionit.

3.2. Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të përkufizojë konceptet e etikës, moralit, deontologjisë profesionale dhe përgjegjësisë disiplinore;
- b) të dallojë etikën profesionale nga morali personal dhe të shpjegojë pse bindjet individuale të magjistratit nuk mund të zëvendësojnë standardet objektive të funksionit;
- c) të dallojë normën etike nga norma juridike dhe të shpjegojë marrëdhënien ndërmjet tyre në ushtrimin e funksionit;
- d) të shpjegojë funksionin orientues dhe parandalues të standardeve etike;
- e) të dallojë një dilemë etike nga një shkelje deontologjike ose disiplinore;
- f) të shpjegojë natyrën publike të funksionit të magjistratit dhe përgjegjësinë që buron prej tij;
- g) të analizojë marrëdhënien ndërmjet integritetit individual të magjistratit dhe autoritetit institucional të drejtësisë;
- h) të shpjegojë rëndësinë e besimit publik si element i legjitimitetit dhe autoritetit të sistemit të drejtësisë;
- i) të argumentojë rolin e magjistratit në garantimin e shtetit të së drejtës, të drejtave të individit dhe administrimit të paanshëm të drejtësisë;

- j) të analizojë raste konkrete në të cilat një sjellje mund të jetë formalisht e lejueshme, por të ngrejë shqetësime nga pikëpamja e etikës profesionale.

3.3.Temat dhe nëntemat

Tema 1. Kuptimi dhe funksioni i etikës profesionale

- Koncepti i etikës dhe i moralit.*
- Morali personal dhe etika profesionale.*
- Kuptimi i deontologjisë profesionale.*
- Etika profesionale në sistemin e drejtësisë.*
- Etika si standard i sjelljes dhe si proces reflektimi profesional.*
- Funksioni orientues dhe parandalues i standardeve etike.*

Tema 2. Etika, deontologjia, norma juridike dhe përgjegjësia disiplinore

- Dallimi ndërmjet normës etike dhe normës juridike.*
- Marrëdhënia ndërmjet etikës dhe deontologjisë profesionale.*
- Marrëdhënia ndërmjet etikës dhe përgjegjësisë disiplinore.*
- Sjellja etikisht e diskutueshme që nuk arrin nivelin e shkeljes disiplinore.*
- Standardet minimale juridike dhe kërkesat më të gjera të integritetit profesional.*
- Roli i reflektimit etik në parandalimin e shkeljeve profesionale.*

Tema 3. Funksioni publik dhe përgjegjësia etike e magjistratit

- Magjistrati si ushtrues i një funksioni publik.*
- Pavarësia dhe përgjegjësia si elemente plotësuese të funksionit.*
- Integriteti personal dhe integriteti institucional.*
- Dinjiteti dhe autoriteti i funksionit.*
- Sjellja individuale e magjistratit dhe ndikimi i saj në institucionin e drejtësisë.*

Tema 4. Besimi publik dhe autoriteti i drejtësisë

- Kuptimi i besimit publik në drejtësi.*
- Lidhja ndërmjet pavarësisë, paanshmërisë, integritetit dhe besimit publik.*
- Sjellja e magjistratit dhe perceptimi i një vëzhguesi të arsyeshëm.*
- Rëndësia e dukjes së integritetit dhe paanshmërisë.*
- Cenimi i besimit publik edhe në mungesë të një shkeljeje formale.*

Tema 5. Magjistrati dhe shteti i së drejtës

- Roli i gjyqtarit në garantimin e shtetit të së drejtës.*
- Roli i prokurorit në mbrojtjen e ligjshmërisë dhe interesit publik.*
- Respektimi i të drejtave dhe lirive themelore.*
- Pavarësia profesionale dhe përgjegjësia institucionale.*
- Etika profesionale si element i cilësisë dhe legjitimitetit të drejtësisë.*

3.4.Metodologjia e zhvillimit të modulit

Moduli zhvillohet përmes ndërthurjes së ligjëratës interaktive me diskutimin e drejtuar dhe analizën e rasteve praktike.

Trajtimi teorik duhet të shërbejë për ndërtimin e koncepteve bazë, ndërsa rastet praktike duhet t'i vendosin kandidatët përballë situatave në të cilat kufiri ndërmjet asaj që është juridikisht e lejueshme dhe asaj që është etikisht e përshtatshme nuk është gjithmonë i qartë.

Metodat kryesore përfshijnë:

- ligjëratë interaktive;
- pyetje dhe diskutim të drejtuar;
- analizë të situatave hipotetike;
- studim të rasteve konkrete;
- krahasim të normave juridike me standardet etike;
- punë në grupe të vogla;

- debat mbi alternativa të ndryshme të sjelljes;
- reflektim individual me shkrim.

Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet aftësisë së kandidatit për të “arsyetuar zgjidhjen”, dhe jo vetëm për të identifikuar rregullin ose standardin që mund të zbatohet.

3.5. Raste praktike orientuese

🚦 Rasti 1 – Ligjërisht e lejueshme, por etikisht e diskutueshme

Një magjistrat ftohet rregullisht në aktivitete private të organizuara nga një shoqatë profesionistësh juridikë. Nuk ekziston ndonjë ndalim ligjor për pjesëmarrjen dhe magjistrati nuk trajton aktualisht çështje që lidhen drejtpërdrejt me anëtarët e shoqatës.

Megjithatë, pjesëmarrja e shpeshtë dhe marrëdhëniet e krijuara mund të shkaktojnë perceptimin e një afërsie të veçantë.

Çështje për diskutim:

- A mjafton fakti që sjellja nuk është e ndaluar nga ligji?
- A ekziston një problem etik edhe në mungesë të konfliktit aktual të interesit?
- Çfarë rëndësie ka perceptimi i një vëzhguesi të arsyeshëm?
- Cilat masa mund të ndërmarrë magjistrati për të shmangur dyshimet mbi paanshmërinë?

🚦 Rasti 2 – Bindja personale dhe detyra profesionale

Një kandidat për magjistrat shpreh bindjen se një kategori e caktuar sjelljesh, megjithëse e mbrojtur nga ligji, është moralisht e papranueshme sipas bindjeve të tij personale.

Gjatë analizës së një çështjeje, ai përballlet me nevojën për të zbatuar pikërisht normën ligjore që mbron atë sjellje.

Çështje për diskutim:

- Cili është dallimi ndërmjet moralit personal dhe etikës profesionale?
- A mund të ndikojnë bindjet personale në interpretimin ose zbatimin e ligjit?
- Si duhet të veprojë magjistrati kur bindja personale bie në tension me detyrimin profesional?
- Ku qëndron roli i ndërgjegjes profesionale?

🚦 Rasti 3 – Sjellja dhe besimi publik

Një magjistrat nuk kryen ndonjë shkelje të drejtpërdrejtë ligjore, por komunikon vazhdimisht në publik me gjuhë fyese dhe përçmuese ndaj personave me pikëpamje të ndryshme nga të tijat.

Çështje për diskutim:

- A është sjellja private ose publike e magjistratit gjithmonë jashtë fushës së etikës profesionale?
- Kur një sjellje individuale fillon të ndikojë në dinjitetin e funksionit?
- A duhet të merret parasysh ndikimi i sjelljes në besimin publik?
- Ku duhet të vendoset kufiri ndërmjet lirisë individuale dhe përgjegjësisë që buron nga funksioni?

🚦 Rasti 4 – Etikë apo disiplinë?

Një magjistrat vepron në një mënyrë që konsiderohet e pakujdesshme dhe jo në përputhje me standardin e maturisë profesionale, por sjellja nuk plotëson elementet e një shkeljeje disiplinore.

Çështje për diskutim:

- A mund të ketë problem etik pa pasur përgjegjësi disiplinore?
- Cili është funksioni i standardeve etike në një rast të tillë?
- A duhet të synojë formimi etik vetëm shmangien e masave disiplinore?
- Çfarë roli ka vetëreflektimi profesional?

3.6. Produktet e pritshme të të nxënit

Në përfundim të modulit, kandidati mund të vlerësohet përmes një ose më shumë prej këtyre produkteve:

- analizë e shkurtër me shkrim e një dileme etike;
- identifikim dhe klasifikim i një situatë si çështje etike, deontologjike ose disiplinore;
- argumentim me gojë i alternativave të mundshme të sjelljes;
- reflektim individual mbi raportin ndërmjet moralit personal dhe detyrës profesionale;
- analizë e ndikimit të një sjelljeje konkrete në besimin publik në drejtësi.

3.7. Burimet kryesore të modulit

Për trajtimin e modulit përdoren, sipas çështjes konkrete:

- Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
- legjislacioni shqiptar mbi statusin, të drejtat, detyrimet dhe përgjegjësinë e magistratëve;
- standardet dhe aktet kombëtare të etikës gjyqësore dhe prokuroriale;
- Parimet e Bangalore-s për Sjelljen Gjyqësore dhe komentari shpjegues i tyre;
- standardet e Këshillit të Evropës mbi pavarësinë, përgjegjësinë dhe etikën e gjyqtarëve dhe prokurorëve;
- opinionet relevante të CCJE-së dhe CCPE-së;
- jurisprudenca relevante e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut;
- literatura doktrinare e përcaktuar në bibliografinë e përgjithshme të lëndës.

MODULI II: PAVARËSIA DHE PAANSHMËRIA

3.8. Qëllimi i modulit

Ky modul trajton pavarësinë dhe paanshmërinë si parime themelore të etikës profesionale dhe si garanci të domosdoshme për ushtrimin e drejtë, të besueshëm dhe të ligjshëm të funksionit gjyqësor dhe prokurorial.

Pavarësia nënkupton aftësinë dhe detyrimin e magistratit për të ushtruar funksionin mbi bazën e Kushtetutës, ligjit, fakteve, provave dhe vlerësimit të tij profesional, pa iu nënshtuar ndikimeve, ndërhyrjeve ose presioneve të papërshtatshme.

Pavarësia përfshin si dimensionin institucional të mbrojtjes së sistemit të drejtësisë nga ndërhyrjet e jashtme, ashtu edhe dimensionin individual të aftësisë së magistratit për të ruajtur autonominë e gjykimit profesional në çështjen konkrete.

Pavarësia profesionale nuk duhet kuptuar si privilegj personal i magistratit, por si garanci në funksion të qytetarit, procesit të rregullt dhe administrimit të paanshëm të drejtësisë. Për këtë arsye, ajo shoqërohet me përgjegjësinë për të ushtruar kompetencat vetëm për qëllimet e përcaktuara nga ligji dhe në përputhje me standardet e integritetit profesional.

Paanshmëria lidhet me detyrimin e magistratit për të trajtuar çështjen pa paragjykim, preferencë, interes personal ose predispozicion që mund të ndikojë në vlerësimin profesional. Ajo përfshin një dimension subjektiv, që lidhet me qëndrimin personal të magistratit ndaj çështjes dhe personave të përfshirë, dhe një dimension objektiv, që lidhet me ekzistencën e rrethanave të jashtme të afta për të krijuar dyshim të arsyeshëm mbi neutralitetin e tij.

Në këtë kuptim, nuk është e mjaftueshme që magistrati të jetë realisht i paanshëm. Ushtrimi i funksionit duhet të zhvillohet edhe në kushte që nuk krijojnë, për një vëzhgues të arsyeshëm dhe të informuar, dyshim të ligjshëm mbi pavarësinë ose paanshmërinë e tij. Dukja e paanshmërisë përbën kështu një element të rëndësishëm të besimit publik në drejtësi.

Moduli trajton burimet e mundshme të ndikimit mbi gjykimin profesional, përfshirë:

- a. presionin politik ose institucional,
- b. opinionin publik,
- c. median dhe rrjetet sociale,
- d. marrëdhëniet me kolegët dhe drejtuesit,

- e. interesat personale,
- f. marrëdhëniet shoqërore dhe profesionale,
- g. ndikimin që mund të ushtrohet brenda vetë institucioneve të sistemit të drejtësisë.

Vëmendje e veçantë i kushtohet dallimeve që burojnë nga natyra e funksionit gjyqësor dhe atij prokurorial. Për gjyqtarin, pavarësia në vendimmarrjen e çështjes konkrete kërkon mbrojtje nga çdo ndërhyrje e jashtme ose e brendshme. Për prokurorin, pavarësia dhe autonomia profesionale duhet të analizohen edhe në raport me organizimin institucional, kompetencat ligjore dhe marrëdhëniet funksionale që karakterizojnë ushtrimin e ndjekjes penale.

Në përfundim, moduli synon të zhvillojë te kandidati aftësinë për të identifikuar jo vetëm ndikimet e drejtpërdrejta mbi pavarësinë ose paanshmërinë, por edhe situatat më të ndërlikuara në të cilat marrëdhëniet, sjelljet ose rrethanat mund të krijojnë perceptimin e varësisë, favorizimit ose paragjykitimit.

3.9. Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të shpjegojë kuptimin dhe funksionin e pavarësisë dhe paanshmërisë në ushtrimin e funksionit të magjistratit;
- b) të dallojë pavarësinë institucionale nga pavarësia individuale dhe profesionale;
- c) të identifikojë burimet e presionit të jashtëm dhe të brendshëm që mund të ndikojnë në ushtrimin e funksionit;
- d) të dallojë paanshmërinë subjektive nga paanshmëria objektive;
- e) të shpjegojë rëndësinë e dukjes së paanshmërisë dhe të standardit të vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar;
- f) të identifikojë rrethanat personale, profesionale ose institucionale që mund të krijojnë dyshim të arsyeshëm mbi paanshmërinë;
- g) të analizojë ndikimin që mund të ushtrojnë media, rrjetet sociale dhe opinionit publik mbi gjykimin profesional;
- h) të dallojë bashkëpunimin institucional të ligjshëm nga ndërhyrja e papërshtatshme në ushtrimin e kompetencës profesionale;
- i) të analizojë raportin ndërmjet pavarësisë dhe përgjegjësisë së magjistratit;
- j) të identifikojë veçoritë e pavarësisë së gjyqtarit dhe të autonomisë profesionale të prokurorit në raport me natyrën e funksioneve përkatëse;
- k) të përcaktojë mënyrën e përshtatshme të reagimit profesional kur përballlet me presion, ndërhyrje ose përpjekje për ndikim;
- l) të argumentojë zgjidhjen e një dileme konkrete duke vlerësuar njëkohësisht paanshmërinë faktike dhe perceptimin që sjellja mund të krijojë te palët dhe publiku.

3.10. Temat dhe nëntemat

Tema 1. Pavarësia si parim i ushtrimit të funksionit

- a) *Kuptimi dhe funksioni i pavarësisë së magjistratit.*
- b) *Pavarësia si garanci për qytetarin dhe jo si privilegj personal.*
- c) *Pavarësia institucionale dhe pavarësia individuale.*
- d) *Pavarësia në vendimmarrjen e çështjes konkrete.*
- e) *Pavarësia dhe përgjegjësia profesionale.*
- f) *Kufijtë e pavarësisë: ligji, kompetenca dhe detyrimi për arsyetim.*

Tema 2. Pavarësia e jashtme dhe e brendshme

- a) *Ndërhyrjet dhe presionet politike.*
- b) *Presioni nga institucione ose autoritete të tjera publike.*
- c) *Ndikimi i interesave ekonomike, shoqërore ose private.*
- d) *Presioni i opinionit publik dhe i grupeve të interesit.*

- e) *Ndikimi i kolegëve ose personave me autoritet brenda institucionit.*
- f) *Ndërhyrja administrative dhe kufiri ndërmjet drejtimit institucional dhe pavarësisë profesionale.*
- g) *Reagimi etik dhe institucional ndaj përpjekjeve për ndikim.*

Tema 3. Veçoritë e pavarësisë në funksionin gjyqësor dhe prokurorial

- a) *Pavarësia e gjyqtarit në shqyrtimin dhe vendimmarrjen e çështjes.*
- b) *Ndalimi i ndërhyrjes në përmbajtjen e vendimmarrjes gjyqësore.*
- c) *Autonomia profesionale e prokurorit në ushtrimin e funksionit.*
- d) *Organizimi institucional dhe marrëdhëniet funksionale në prokurori.*
- e) *Udhëzimet institucionale dhe kufijtë e tyre në raport me vlerësimin profesional të prokurorit.*
- f) *Përgjegjësia individuale për ushtrimin e kompetencës.*

Tema 4. Paanshmëria subjektive dhe objektive

- a) *Kuptimi i paanshmërisë.*
- b) *Paanshmëria subjektive dhe mungesa e paragjyimit personal.*
- c) *Paanshmëria objektive dhe rëndësia e rrethanave të jashtme.*
- d) *Paragjykimet e vetëdijshme dhe të pavetëdijshme.*
- e) *Qëndrimet e mëparshme, deklaratimet publike dhe marrëdhëniet personale.*
- f) *Informacioni i marrë jashtë procesit dhe ndikimi i tij mbi vlerësimin profesional.*

Tema 5. Dukja e paanshmërisë dhe standardi i vëzhguesit të arsyeshëm

- a) *Dallimi ndërmjet paanshmërisë faktike dhe dukjes së paanshmërisë.*
- b) *Kuptimi i dyshimit objektivisht të justifikuar.*
- c) *Standardi i vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar.*
- d) *Rëndësia e kontekstit dhe e rrethanave konkrete.*
- e) *Marrëdhëniet personale, shoqërore ose profesionale dhe perceptimi i publikut.*
- f) *Sjellja jashtë funksionit dhe ndikimi i saj mbi perceptimin e neutralitetit profesional.*

Tema 6. Media, opinioni publik dhe presioni shoqëror

- a) *Ndikimi i mbulimit mediatik mbi ushtrimin e funksionit.*
- b) *Çështjet me interes të lartë publik dhe presioni për rezultat.*
- c) *Kritikat publike ndaj magjistratit ose institucionit.*
- d) *Fushatat mediatike dhe reagimi profesional.*
- e) *Rrjetet sociale dhe krijimi i presionit publik.*
- f) *Dallimi ndërmjet transparencës së ligjshme dhe ndikimit të papërshtatshëm mbi procesin.*
- g) *Vetëpërmbajtja dhe ruajtja e pavarësisë në situata të ekspozimit të lartë publik.*

Tema 7. Marrëdhëniet me kolegët dhe drejtuesit

- a) *Bashkëpunimi profesional dhe shkëmbimi i mendimit juridik.*
- b) *Konsultimi profesional dhe kufijtë e tij.*
- c) *Dallimi ndërmjet këshillës profesionale dhe ndikimit mbi vendimmarrjen.*
- d) *Marrëdhënia me kryetarin e gjykatës dhe drejtuesit institucionale.*
- e) *Marrëdhëniet funksionale brenda prokurorisë.*
- f) *Presioni i drejtpërdrejtë dhe presioni i nënkuptuar.*
- g) *Kultura institucionale dhe rreziku i konformizmit profesional.*
- h) *Detyrimi për të kundërshtuar ose raportuar ndërhyrjet e papërshtatshme sipas mekanizmave të zbatueshëm.*

3.11. Metodologjia e zhvillimit të modulit

Moduli zhvillohet përmes një metodologjie që ndërthur trajtimin konceptual të pavarësisë dhe paanshmërisë me analizën e situatave konkrete në të cilat këto parime mund të vihen në rrezik.

Trajtimi teorik duhet të shoqërohet me raste në të cilat ndikimi mbi magistratin nuk paraqitet domosdoshmërisht në formën e një urdhri ose presioni të drejtpërdrejtë, por mund të shfaqet përmes marrëdhënieve institucionale, pritshmërive të kolegëve, ekspozimit mediatik, interesit publik ose kontakteve informale.

Metodat kryesore përfshijnë:

- ligjëratë interaktive;
- analizë jurisprudence dhe standardesh etike;
- studim rasti;
- diskutim të drejtuar;
- simulim të situatave të presionit institucional;
- punë në grupe;
- debat mbi kufirin ndërmjet bashkëpunimit dhe ndërhyrjes;
- analizë të perceptimit të një vëzhguesi të arsyeshëm;
- reflektim individual mbi paragjykimet dhe ndikimet e mundshme në gjykimin profesional.

Në analizën e rasteve duhet të kërkohet që kandidati të dallojë në mënyrë të veçantë:

1. burimin e ndikimit ose rrezikut;
2. parimin etik që vihet në diskutim;
3. natyrën dhe intensitetin e presionit;
4. ndikimin real ose potencial mbi gjykimin profesional;
5. perceptimin që situata mund të krijojë te palët dhe publiku;
6. masat që mund të ndërmerren për mbrojtjen e pavarësisë dhe paanshmërisë.

3.12. Raste praktike orientuese

Rasti 1 – Telefonata e drejtuesit

Një gjyqtar po shqyrton një çështje me interes të lartë publik. Përpara marrjes së vendimit, drejtuesi i gjykatës e kontakton dhe, pa i kërkuar drejtpërdrejt një rezultat të caktuar, i thotë se çështja “duhet trajtuar me shumë kujdes, sepse institucioni nuk mund të përballojë një tjetër reagim negativ të publikut”.

Çështje për diskutim:

- A përbën kjo ndërhyrje në pavarësinë e gjyqtarit?
- A ka rëndësi fakti që nuk është kërkuar shprehimisht një rezultat i caktuar?
- Ku qëndron kufiri ndërmjet komunikimit administrativ dhe ndikimit mbi vendimmarrjen?
- Si duhet të reagojë gjyqtari?
- A duhet dokumentuar komunikimi?

Rasti 2 – Presioni mediatik

Një çështje penale ka marrë vëmendje të gjerë mediatike. Në media dhe rrjete sociale zhvillohet një fushatë intensive që kërkon dënimin maksimal të të pandehurit. Magjistrati është objekt i kritikave publike përpara përfundimit të procesit.

Çështje për diskutim:

- Si mund të ndikojë presioni publik në pavarësinë profesionale?
- A duhet magjistrati t'i përgjigjet publikisht kritikave?
- Çfarë roli luan vetëpërmbytja?
- Si ruhet pavarësia pa cenuar transparencën dhe komunikimin institucional?

Rasti 3 – Marrëdhënia e mëparshme profesionale

Një gjyqtar konstaton se avokati i njërës palë është ish-koleg me të cilin ka punuar për disa vite dhe vazhdon të ketë marrëdhënie të mira profesionale. Nuk ka marrëdhënie familjare ose interes financiar midis tyre.

Çështje për diskutim:

- A ekziston domosdoshmërisht anshmëri subjektive?
- A mund të lindë problem në planin e paanshmërisë objektive?
- Cilat rrethana duhet të merren parasysh?
- Si do ta vlerësonte situatën një vëzhgues i arsyeshëm dhe i informuar?
- A kërkohet deklaram, heqje dorë apo një masë tjetër?

Rasti 4 – Këshilla e kolegut

Një gjyqtar i ri diskuton me një koleg më me përvojë një problem juridik të vështirë. Gjatë bisedës, kolegu jo vetëm shpjegon interpretimin e tij juridik, por insiston se “në këtë gjykatë këto çështje gjithmonë zgjidhen në këtë mënyrë”.

Çështje për diskutim:

- A është konsultimi profesional i lejueshëm?
- Kur konsultimi shndërrohet në presion për konformizëm?
- Çfarë rëndësie ka praktika e mëparshme e gjykatës?
- A duhet kandidati të ndjekë një qëndrim me të cilin nuk pajtohet profesionalisht?

Rasti 5 – Prokurori dhe pritshmëria institucionale

Një prokuror, pas analizës së provave, arrin në përfundimin se një veprim procedural i caktuar nuk është i justifikuar. Brenda institucionit ekziston, megjithatë, një pritshmëri e fortë që në çështje të kësaj natyre të ndiqet një qëndrim më i ashpër.

Çështje për diskutim:

- Si duhet të vlerësohet autonomia profesionale e prokurorit?
- Cili është dallimi ndërmjet politikës institucionale të ligjshme dhe presionit të papërshtatshëm?
- Çfarë rëndësie ka arsyetimi profesional i prokurorit?
- Si duhet të veprohet nëse ekziston një udhëzim institucional?
- Çfarë mekanizmash duhet të përdoren në rast të një konflikti ndërmjet vlerësimit profesional dhe një kërkesë të papërshtatshme?

Rasti 6 – Deklarimi publik i mëparshëm

Përpara marrjes në shqyrtim të një çështjeje, një magjistrat ka shprehur publikisht në një debat profesional një qëndrim të fortë mbi një problem juridik që më pas bëhet çështje qendrore në procesin që i caktohet.

Çështje për diskutim:

- A përbën qëndrimi juridik i mëparshëm në vetvete mungesë paanshmërie?
- Kur një deklaram publik mund të krijojë dyshim objektiv?
- A ka rëndësi mënyra, gjuha dhe konteksti i deklarimit?
- Si ndryshon situata nëse magjistrati është shprehur edhe për faktet ose personat konkretë të çështjes?

3.13. Produktet e pritshme të të nxënit

Në përfundim të modulit, kandidati mund të vlerësohet përmes:

- a) analizës së një rasti mbi pavarësinë ose paanshmërinë;
- b) identifikimit të ndikimeve të jashtme dhe të brendshme në një situatë konkrete;
- c) aplikimit të testit të paanshmërisë subjektive dhe objektive;
- d) vlerësimit të situatës nga këndvështrimi i një vëzhguesi të arsyeshëm dhe të informuar;

- e) hartimit të një argumentimi të shkurtër mbi nevojën ose jo të heqjes dorë nga trajtimi i një çështjeje;
- f) analizës së një situatë presioni institucional dhe propozimit të mënyrës së reagimit;
- g) krahasimit të pavarësisë së gjyqtarit me autonominë profesionale të prokurorit;
- h) reflektimit individual mbi rrezikun e konformizmit dhe ndikimit të perceptimeve personale në gjykimin profesional.

3.14. Burimet kryesore të modulit

Për trajtimin e modulit përdoren, sipas çështjes konkrete:

- 1) Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
- 2) legjislacioni shqiptar mbi statusin, pavarësinë, të drejtat, detyrimet dhe përgjegjësinë e gjyqtarëve dhe prokurorëve;
- 3) standardet kombëtare të etikës gjyqësore dhe prokuroriale;
- 4) Parimet e Bangalore-s për Sjelljen Gjyqësor dhe komentari shpjegues i tyre;
- 5) standardet e Këshillit të Evropës mbi pavarësinë, paanshmërinë dhe përgjegjësinë e magistratëve;
- 6) opinionet relevante të Këshillit Konsultativ të Gjyqtarëve Evropianë (CCJE);
- 7) opinionet relevante të Këshillit Konsultativ të Prokurorëve Evropianë (CCPE);
- 8) jurisprudenca e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut mbi pavarësinë dhe paanshmërinë;
- 9) dokumentet relevante të Komisionit të Venecias mbi pavarësinë e sistemit gjyqësor dhe shtetin e së drejtës;
- 10) literatura doktrinare e përcaktuar në bibliografinë e përgjithshme të lëndës.

MODULI III: INTEGRITETI DHE DINJITETI I FUNKSIONIT

3.15. Qëllimi i modulit

Ky modul trajton integritetin dhe dinjitetin e funksionit si parime themelore të etikës profesionale të magistratit dhe si kushte të domosdoshme për ruajtjen e besimit publik në drejtësi.

Integriteti nënkupton ndershmëri, korrektësi, qëndrueshmëri në respektimin e parimeve profesionale dhe aftësi për të shmangur çdo sjellje që mund të cenojë ose të krijojë dyshim mbi besueshmërinë e magistratit. Integriteti nuk lidhet vetëm me respektimin formal të ligjit, por edhe me mënyrën se si magistrati ushtron funksionin, administron autoritetin që i është besuar dhe merr vendime në situata ku mund të ekzistojnë interesa, ndikime ose tundime të papërshtatshme.

Dinjiteti i funksionit lidhet me mënyrën se si magistrati sillet, komunikon dhe përfaqëson autoritetin e drejtësisë, si gjatë ushtrimit të detyrës, ashtu edhe jashtë saj. Sjellja personale e magistratit mund të marrë rëndësi profesionale kur, për shkak të natyrës, kontekstit ose ekspozimit të saj publik, cenon ose krijon rrezikun e cenimit të besimit në integritetin, paanshmërinë ose seriozitetin e funksionit.

Moduli synon të zhvillojë te kandidati kuptimin se standardi etik nuk kufizohet vetëm në shmangien e sjelljeve të paligjshme. Një veprim mund të mos përbëjë shkelje ligjore ose disiplinore dhe, megjithatë, të jetë etikisht problematik për shkak të perceptimit të favorizimit, varësisë, interesit personal, mungesës së maturisë ose cenimit të dinjitetit të funksionit.

Vëmendje e veçantë i kushtohet dhuratave, favoreve, mikpritjes, përfitimeve dhe ndikimeve informale. Kandidati duhet të jetë në gjendje të vlerësojë jo vetëm vlerën materiale të një përfitimi, por edhe identitetin e personit që e ofron, marrëdhënien me funksionin, kohën dhe rrethanat e ofertës, pritshmëritë që mund të krijohen dhe perceptimin që situata mund të prodhojë te një vëzhgues i arsyeshëm.

Moduli trajton gjithashtu kufirin ndërmjet jetës private dhe përgjegjësisë që buron nga funksioni publik. Magjistrati gëzon të drejtat dhe liritë që i njihen çdo individ, por natyra e funksionit kërkon që ai të tregojë kujdes kur sjellja private mund të ndikojë në besueshmërinë profesionale, në dukjen e paanshmërisë ose në autoritetin e institucionit të drejtësisë. Në këtë kuptim, duhet të shmangen si ideja se funksioni e eliminon plotësisht sferën private të magjistratit, ashtu edhe qëndrimi i kundërt se çdo sjellje jashtë ushtrimit të detyrës është domosdoshmërisht pa rëndësi profesionale.

Vlerësimi etik kërkon, në çdo rast, një analizë konkrete të natyrës së sjelljes, rrethanave në të cilat ajo zhvillohet dhe lidhjes së saj të arsyeshme me integritetin, paanshmërinë, dinjitetin e funksionit dhe besimin publik në drejtësi.

Në përfundim, moduli synon të formojë te kandidati një kulturë të qëndrueshme integriteti, maturie dhe përgjegjësie, e cila duhet të shfaqet si në ushtrimin e funksionit, ashtu edhe në sjelljet që mund të kenë ndikim në perceptimin publik të magjistratit. Ruajtja e dinjitetit të funksionit nuk duhet të kuptohet si kërkesë për një imazh formal ose për një sjellje të kontrolluar vetëm nga jashtë, por si shprehje e vetëdijes për përgjegjësinë që shoqëron ushtrimin e autoritetit publik. Integriteti kërkon përputhje ndërmjet standardeve që magjistrati është i detyruar të mbrojë dhe mënyrës se si ai sillet në situata konkrete, veçanërisht kur përballet me favore, përfitime, ndikime informale, interesa personale ose rrethana që mund të krijojnë perceptimin e varësisë apo të privilegjit.

Në këtë kuptim, dinjiteti i funksionit lidhet drejtpërdrejt me besueshmërinë e drejtësisë. Sjellja e magjistratit mund të ndikojë jo vetëm në reputacionin e tij personal, por edhe në mënyrën se si qytetarët perceptojnë paanshmërinë, seriozitetin dhe integritetin e institucionit që ai përfaqëson. Për këtë arsye, kandidati duhet të zhvillojë aftësinë për të vlerësuar sjelljen e tij jo vetëm nga këndvështrimi i ligjshmërisë formale, por edhe në raport me standardin e integritetit, me pritshmëritë e arsyeshme që lidhen me funksionin dhe me ndikimin që një veprim mund të ketë mbi besimin publik në drejtësi.

Së fundi, moduli synon, që kandidati të kuptojë se integriteti nuk është një cilësi abstrakte ose thjesht personale, por një standard funksional që ndikon në legjitimitetin e ushtrimit të autoritetit. Ai kërkon vetëpërmbytje, koherencë, transparencë të përshtatshme, shmangie të situatave që krijojnë dyshim të arsyeshëm dhe gatishmëri për të vendosur interesin publik dhe besimin në drejtësi mbi interesin personal, komoditetin ose përfitimin individual.

3.16. Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të shpjegojë kuptimin e integritetit personal dhe profesional të magjistratit;
- b) të shpjegojë kuptimin e dinjitetit të funksionit dhe lidhjen e tij me besimin publik;
- c) të dallojë respektimin formal të ligjit nga kërkesat më të gjera të integritetit profesional;
- d) të identifikojë sjelljet që mund të krijojnë perceptim mungese integriteti edhe kur nuk përbëjnë shkelje formale;
- e) të analizojë ndikimin e sjelljes private mbi autoritetin dhe besueshmërinë e funksionit;
- f) të dallojë situatat ku sjellja jashtë detyrës mbetet çështje private nga ato ku merr rëndësi etike profesionale;
- g) të identifikojë rreziqet etike që lidhen me dhuratat, favorët, mikpritjen, përfitimet ose privilegjet;
- h) të analizojë ndikimet informale dhe detyrimet morale ose shoqërore që mund të krijojnë nga pranimi i një përfitimi;
- i) të zbatojë standardin e vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar në vlerësimin e një sjelljeje konkrete;
- j) të dallojë marrëdhëniet shoqërore të zakonshme nga situatat që mund të krijojnë varësi, favoritizim ose dukje të papërshtatshme;

- k) të identifikojë mënyrën e përshtatshme të reagimit ndaj një oferte, favori ose përpjekjeje për ndikim;
- l) të argumentojë në mënyrë të arsyetuar nëse një sjellje konkrete është në përputhje me integritetin dhe dinjitetin e funksionit.

3.17. Temat dhe nëntemat

Tema 1. Integriteti personal dhe profesional

- a) *Kuptimi i integritetit.*
- b) *Ndershmëria dhe korrektësia profesionale.*
- c) *Koherenca ndërmjet parimeve të deklaruara dhe sjelljes konkrete.*
- d) *Integriteti në vendimmarrje.*
- e) *Integriteti në marrëdhëniet profesionale.*
- f) *Integriteti dhe përdorimi i kompetencës publike.*
- g) *Shmangia e përfitimit personal nga funksioni.*
- h) *Integriteti si standard që shkon përtej respektimit minimal të ligjit.*

Tema 2. Dinjiteti i funksionit

- a) *Kuptimi i dinjitetit të funksionit.*
- b) *Autoriteti institucional dhe sjellja individuale.*
- c) *Maturia dhe vetëpërmbytja.*
- d) *Gjuha dhe mënyra e komunikimit.*
- e) *Sjellja profesionale në mjedisin institucional.*
- f) *Sjelljet që mund të cenojnë autoritetin ose seriozitetin e funksionit.*
- g) *Dinjiteti i funksionit dhe besimi publik.*

Tema 3. Sjellja jashtë detyrës

- a) *Magjistrati si individ dhe si bartës i funksionit publik.*
- b) *E drejta për jetë private.*
- c) *Sjellja shoqërore dhe përgjegjësia profesionale.*
- d) *Aktivitetet private të ligjshme.*
- e) *Marrëdhëniet shoqërore dhe perceptimi publik.*
- f) *Sjelljet që mund të krijojnë dyshim mbi integritetin ose paanshmërinë.*
- g) *Rëndësia e kontekstit, frekuencës dhe ekspozimit publik.*
- h) *Kufiri ndërmjet sjelljes private dhe sjelljes me rëndësi etike profesionale.*

Tema 4. Dhuratat dhe përfitimet

- a) *Kuptimi etik i dhuratës dhe përfitimit.*
- b) *Dhuratat me vlerë simbolike dhe ato me vlerë ekonomike.*
- c) *Koha dhe rrethanat e ofrimit të dhuratës.*
- d) *Dhuratat nga palët, avokatët ose profesionistët që lidhen me sistemin e drejtësisë.*
- e) *Dhuratat nga miqtë ose personat me marrëdhënie profesionale.*
- f) *Përfitimet e tërthorta për familjarët ose personat e afërt.*
- g) *Rreziku i krijimit të detyrimit moral ose pritshmërisë për favorizim.*
- h) *Refuzimi, deklarimi ose trajtimi institucional i dhuratës sipas rregullave të zbatueshme.*

Tema 5. Favoret, mikpritja dhe privilegjet

- a) *Favoret personale dhe profesionale.*
- b) *Ftesat, udhëtimet dhe mikpritja.*
- c) *Pagesat e shpenzimeve nga persona ose subjekte të jashtme.*
- d) *Shërbimet falas ose me kushte preferenciale.*
- e) *Privilegjet që lidhen me statusin e magjistratit.*
- f) *Përdorimi i emrit, titullit ose pozitës për përfitime private.*
- g) *Përfitimet që nuk kanë vlerë të madhe ekonomike, por mund të krijojnë perceptim varësie.*
- h) *Standardi i proporcionalitetit dhe i perceptimit të jashtëm.*

Tema 6. Ndikimet informale

- a) *Kuptimi i ndikimit informal.*
- b) *Kërkesat “miqësore” ose “personale”.*
- c) *Ndërhyrjet përmes njohjeve.*
- d) *Sugjerimet nga kolegë, miq ose persona me autoritet.*
- e) *Përpyjekjet për krijimin e afërsisë përmes favoreve.*
- f) *Detyrimet shoqërore dhe rreziku i ndikimit në gjykimin profesional.*
- g) *Refuzimi dhe dokumentimi i përpyjekjeve për ndikim kur është e nevojshme.*
- h) *Rëndësia e reagimit të hershëm dhe të qartë.*

Tema 7. Përdorimi i funksionit për qëllime private

- a) *Përdorimi i pozitës për përfitim personal.*
- b) *Kërkimi i trajtimit preferencial.*
- c) *Ndërhyrja në institucione të tjera për çështje private.*
- d) *Përdorimi i burimeve institucionale për qëllime personale.*
- e) *Ndihma për familjarë, miq ose persona të afërt.*
- f) *Përdorimi i titullit profesional në marrëdhënie private.*
- g) *Dallimi ndërmjet një kërkesë të zakonshme qytetare dhe shfrytëzimit të autoritetit të funksionit.*

Tema 8. Jeta private dhe imazhi publik i magjistratit

- a) *E drejta për privatësi.*
- b) *Kufijtë e interesit të ligjshëm publik.*
- c) *Ekspozimi publik i jetës private.*
- d) *Sjellja në ambiente publike.*
- e) *Marrëdhëniet me persona të ekspozuar publikisht ose të lidhur me interesa të veçanta.*
- f) *Aktivitetet shoqërore dhe rreziku i perceptimit të afërsisë së papërshtatshme.*
- g) *Publikimi nga persona të tretë i fotografive ose informacioneve mbi magjistratin.*
- h) *Vlerësimi i ndikimit real dhe të perceptuar mbi funksionin.*

Tema 9. Integriteti financiar dhe mënyra e jetesës

- a) *Përputhshmëria ndërmjet funksionit publik dhe sjelljes financiare.*
- b) *Detyrimet financiare dhe përgjegjësia personale.*
- c) *Borxhet dhe marrëdhëniet financiare problematike.*
- d) *Marrëdhëniet ekonomike që mund të krijojnë varësi.*
- e) *Përdorimi i pozitës për përfitime ekonomike.*
- f) *Demonstrimi publik i një mënyre jetese që mund të ngrejë pyetje të arsyeshme mbi integritetin.*
- g) *Dallimi ndërmjet privatësisë financiare dhe çështjeve me rëndësi për besimin publik.*

Tema 10. Integriteti dhe përgjegjësia për reputacionin institucional

- a) *Sjellja individuale dhe reputacioni i institucionit.*
- b) *Dallimi ndërmjet reputacionit personal dhe autoritetit të drejtësisë.*
- c) *Perceptimi publik i integritetit.*
- d) *Rreziku i përgjithësimit nga sjellja individuale te institucioni.*
- e) *Përgjegjësia për shmangien e situatave që dëmtojnë besimin publik.*
- f) *Integriteti si element i legjitimitetit institucional.*

3.18. Metodologjia e zhvillimit të modulit

Moduli zhvillohet përmes ndërthurjes së trajtimit teorik me analiza të rasteve kufitare, në të cilat një sjellje mund të jetë e lejueshme nga pikëpamja formale, por të ngrejë shqetësime nga pikëpamja e integritetit, dinjitetit ose perceptimit publik.

Vëmendja duhet të përqendrohet jo vetëm te pyetja “a është e ndaluar?”, por edhe te pyetjet:

- A është kjo sjellje e përshtatshme për një magjistrat?
- A krijon ajo një detyrim, varësi ose pritshmëri?
- Si mund të perceptohet nga një person i jashtëm?
- A mund të ndikojë në besimin ndaj magjistratit ose institucionit?
- A ekziston një alternativë që mbron më mirë integritetin e funksionit?

Metodat kryesore përfshijnë:

- ligjëratë interaktive;
- studim rastesh;
- analizë të standardeve etike;
- diskutim të rasteve kufitare;
- punë në grupe;
- simulim të reagimit ndaj një oferte ose favori;
- debat mbi kufirin ndërmjet jetës private dhe funksionit publik;
- aplikim të standardit të vëzhguesit të arsyeshëm;
- reflektim individual mbi integritetin profesional.

Në analizën e rasteve kandidati duhet të vlerësojë:

1. natyrën e sjelljes ose përfitimit;
2. personin ose subjektin e përfshirë;
3. lidhjen e tij me funksionin e magjistratit;
4. ekzistencën e një interesi, pritshmërie ose detyrimi të mundshëm;
5. kontekstin dhe kohën e ngjarjes;
6. perceptimin e një vëzhguesi të arsyeshëm dhe të informuar;
7. ndikimin mbi dinjitetin e funksionit dhe besimin publik;
8. mënyrën më të përshtatshme të reagimit profesional.

3.19. Raste praktike orientuese

🚦 Rasti 1 – Dhurata pas përfundimit të çështjes

Pas përfundimit të një çështjeje, një palë i dërgon magjistratit një dhuratë me vlerë jo të konsiderueshme. Dhurata ishte e shoqëruar me një shënim falënderimi për “korrektësinë dhe profesionalizmin” e magjistratit.

Çështje për diskutim:

- A ndryshon vlerësimi sepse çështja ka përfunduar?
- A ka rëndësi vlera e dhuratës?
- Çfarë perceptimi mund të krijojë pranimi?
- A mund të krijojë precedent për marrëdhënie të ardhshme?
- Si duhet të veprojë magjistrati?

🚦 Rasti 2 – Darka e paguar

Një avokat me të cilin magjistrati njihet prej vitesh e fton në darkë së bashku me disa miq të tjerë dhe këmbëngul të paguajë të gjithë faturën. Avokati nuk ka aktualisht çështje përpara magjistratit, por ushtron rregullisht profesionin në të njëjtin juridiksion.

Çështje për diskutim:

- A përbën kjo domosdoshmërisht shkelje?
- Çfarë rëndësie kanë marrëdhëniet, shpeshësia dhe konteksti?
- A mund të krijojë situata një ndjenjë detyrimi ose perceptim afërsie?
- Si do ta vlerësonte një vëzhgues i arsyeshëm?

🚦 Rasti 3 – Ndihma për familjarin

Një familjar i magjistratit ka një problem administrativ me një institucion publik. Magjistrati telefonon drejtuesin e institucionit, prezantohet me funksionin e tij dhe kërkon që “çështja të shihet me kujdes”.

Çështje për diskutim:

- A është kërkuar shprehimisht favorizim?
- Çfarë peshe ka përdorimi i funksionit në komunikim?
- A mund të perceptohet telefonata si presion?
- Ku qëndron kufiri ndërmjet ndihmës familjare dhe përdorimit të papërshtatshëm të pozitës?

Rasti 4 – Udhëtimi profesional i financuar

Një organizatë private fton një magjistrat në një konferencë jashtë vendit dhe ofron të paguajë udhëtimin, hotelin dhe aktivitetet sociale. Organizata ka interesa të vazhdueshme në çështje që lidhen me fushën profesionale të magjistratit.

Çështje për diskutim:

- A mjafton që aktiviteti të ketë karakter profesional?
- Çfarë rëndësie ka financuesi?
- A ka rrezik për krijimin e varësisë ose perceptimit të ndikimit?
- A duhet kërkuar autorizim ose deklaram institucionale?
- A ka mënyra alternative për pjesëmarrje?

Rasti 5 – Miku që kërkon vetëm “një mendim”

Një mik i afërt i magjistratit ka një çështje gjyqësore në një gjykatë tjetër dhe i kërkon vetëm “një mendim profesional” mbi mënyrën se si duhet të veprojë.

Çështje për diskutim:

- A mund të japë magjistrati këshillë juridike private?
- A ka rëndësi që çështja nuk ndodhet në institucionin ku ai ushtron funksionin?
- A mund të përdoret autoriteti ose njohuria e tij në mënyrë të papërshtatshme?
- Cili është reagimi profesionalisht më i sigurt?

Rasti 6 – Sjellja private që bëhet publike

Një magjistrat përfshihet gjatë një aktiviteti privat në një debat verbal të ashpër dhe përdor gjuhë fyese. Ngjarja filmohet dhe publikohet në rrjetet sociale.

Çështje për diskutim:

- A është çdo sjellje private çështje etike profesionale?
- Çfarë rëndësie kanë natyra dhe intensiteti i sjelljes?
- Si ndikon publikimi i saj në vlerësimin etik?
- A mund të cenohet dinjteti i funksionit edhe kur ngjarja nuk lidhet me punën?
- Si duhet të dallohet një incident privat nga sjellja që cenon besimin publik?

Rasti 7 – Kërkesa për trajtim preferencial

Një magjistrat paraqitet në një shërbim publik dhe, për shkak të radhës së gjatë, përmend funksionin e tij dhe kërkon që procedura t’i kryhet më shpejt.

Çështje për diskutim:

- A është kjo thjesht përdorim i statusit personal?
- A krijon privilegj të pajustificuar?
- Çfarë lidhjeje ka sjellja me integritetin?
- A ka rëndësi vlera e përfitimit?

Rasti 8 – Favori i vogël

Një profesionist që paraqitet shpesh në sistemin e drejtësisë i ofron magjistratit një shërbim privat pa pagesë, duke i thënë se “mes miqsh këto gjëra nuk llogariten”.

Çështje për diskutim:

- A ka rëndësi që vlera ekonomike është e vogël?
- A krijon favori detyrim moral?
- Si mund të perceptohet marrëdhënia në të ardhmen?
- A duhet magjistrati ta refuzojë ose ta paguajë shërbimin?

Rasti 9 – Ndikimi informal nga kolegu

Një kolegi i afërt i kërkon magjistratit që të tregojë “pak mirëkuptim” ndaj një personi të njohur të tij, duke theksuar se nuk po kërkon të shkelet ligji.

Çështje për diskutim:

- A është kërkesa e papërshtatshme edhe pa kërkuar shkelje të ligjit?
- Çfarë ndikimi mund të ketë marrëdhënia kolegiale?
- Si duhet të reagojë magjistrati?
- A duhet situata të dokumentohet ose raportohet?

3.20. Produktet e pritshme të të nxënës

Në përfundim të modulit, kandidati mund të vlerësohet përmes:

1. analizës së një rasti mbi dhuratat, favoret ose përfitimet;
2. aplikimit të standardit të vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar;
3. identifikimit të kufirit ndërmjet sjelljes private dhe sjelljes me rëndësi profesionale;
4. argumentimit të pranueshmërisë ose jo të një aktiviteti, ftese ose përfitimi;
5. simulimit të reagimit ndaj një përpjekjeje për ndikim informal;
6. analizës së një rasti mbi përdorimin e funksionit për qëllime personale;
7. krahasimit ndërmjet një sjelljeje juridikisht të lejueshme dhe etikisht të papërshtatshme;
8. reflektimit individual mbi integritetin si standard i përhershëm profesional.

3.21. Burimet kryesore të modulit

Për trajtimin e modulit përdoren, sipas çështjes konkrete:

1. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
2. legjislacioni shqiptar mbi statusin, të drejtat, detyrimet, papajtueshmëritë dhe përgjegjësinë e magjistratëve;
3. legjislacioni relevant mbi konfliktin e interesit, deklarimin dhe kontrollin e interesave;
4. standardet kombëtare të etikës gjyqësore dhe prokuroriale;
5. Parimet e Bangalore-s për Sjelljen Gjyqësore dhe komentari shpjegues i tyre;
6. standardet e Këshillit të Evropës mbi integritetin, paanshmërinë, papajtueshmëritë dhe sjelljen profesionale të magjistratëve;
7. opinionet relevante të CCJE-së dhe CCPE-së;
8. dokumentet relevante mbi integritetin dhe parandalimin e ndikimeve të papërshtatshme në sistemin e drejtësisë;
9. jurisprudenca relevante e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, kur lidhet me sjelljen, statusin dhe përgjegjësinë e magjistratëve;
10. literatura doktrinare e përcaktuar në bibliografinë e përgjithshme të lëndës.

MODULI IV: KONFLIKTI I INTERESIT DHE DETYRIMI PËR SHMANGIE

3.22. Qëllimi i modulit

Ky modul trajton konfliktin e interesit si një nga rreziqet kryesore për pavarësinë, paanshmërinë, integritetin dhe besueshmërinë e magjistratit. Ai synon të zhvillojë te kandidati

aftësinë për të identifikuar në mënyrë të hershme situatat në të cilat një interes personal, familjar, financiar, profesional, shoqëror ose tjetër mund të ndikojë, ose të krijojë përshtypjen se ndikon, në ushtrimin e paanshëm të funksionit.

Konflikti i interesit nuk kufizohet vetëm në situatat ku ekziston një ndikim faktik mbi vendimmarrjen. Nga pikëpamja etike, rëndësi kanë edhe rrethanat që krijojnë një rrezik të arsyeshëm për ndikim ose një perceptim objektiv të mungesës së neutralitetit. Për këtë arsye, moduli trajton dallimin ndërmjet konfliktit real, potencial dhe të perceptuar të interesit.

Moduli synon të zhvillojë te kandidati vetëdijen se identifikimi i konfliktit të interesit është, para së gjithash, një detyrim individual i magjistratit. Ky detyrim kërkon vëmendje të vazhdueshme ndaj marrëdhënieve personale dhe profesionale, interesave financiare, angazhimeve jashtë funksionit, lidhjeve të mëparshme dhe çdo rrethane tjetër që mund të ndikojë në vlerësimin profesional ose në perceptimin e publikut.

Vëmendje e veçantë i kushtohet standardit të vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar. Edhe kur magjistrati është i bindur se një marrëdhënie ose interes personal nuk ndikon në gjykimin e tij, duhet të vlerësohet nëse rrethanat konkrete mund të krijojnë, nga jashtë, dyshim objektivisht të justifikuar mbi paanshmërinë ose integritetin e ushtrimit të funksionit.

Moduli trajton gjithashtu mënyrat e menaxhimit të konfliktit të interesit. Në varësi të natyrës dhe intensitetit të konfliktit, ato mund të përfshijnë:

- a. deklarimin e rrethanës,
- b. kërkimin e këshillimit institucional,
- c. heqjen dorë nga trajtimi i çështjes,
- d. përjashtimin sipas procedurave të zbatueshme,
- e. ndërmarrjen e masave të tjera që eliminojnë ose reduktojnë rrezikun etik.

Një element i rëndësishëm i modulit është dallimi ndërmjet interesit privat dhe funksionit publik. Ushtrimi i funksionit të magjistratit kërkon që interesat personale të mos ndikojnë dhe të mos duken sikur ndikojnë në përdorimin e kompetencës publike. Për këtë arsye, kandidati duhet të jetë në gjendje të vlerësojë jo vetëm ekzistencën e përfitimit personal, por edhe marrëdhëniet, pritshmëritë ose detyrimet informale që mund të cenojnë pavarësinë e gjykit.

Në përfundim, moduli synon të formojë te kandidati një kulturë parandaluese të konfliktit të interesit, të bazuar në identifikimin e hershëm, transparencën, deklarimin dhe përdorimin e mekanizmave të përshtatshëm institucionalë për mbrojtjen e paanshmërisë dhe të besimit publik në drejtësi.

3.23. Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të shpjegojë kuptimin dhe funksionin e konfliktit të interesit në etikën profesionale të magjistratit;
- b) të dallojë konfliktin real, potencial dhe të perceptuar të interesit;
- c) të identifikojë interesat private që mund të ndikojnë ose të duken sikur ndikojnë në ushtrimin e funksionit;
- d) të analizojë rëndësinë e marrëdhënieve familjare, shoqërore, profesionale dhe financiare në vlerësimin e konfliktit të interesit;
- e) të zbatojë standardin e vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar në analizën e një situate konkrete;
- f) të dallojë konfliktin e interesit nga marrëdhëniet ose kontaktet që, për shkak të natyrës së tyre, nuk krijojnë një rrezik objektiv për paanshmërinë;
- g) të identifikojë detyrimin për deklarimin e një interesi ose marrëdhënieje relevante;
- h) të përcaktojë masën e përshtatshme për menaxhimin e konfliktit të interesit sipas rrethanave konkrete;

- i) të dallojë deklarin e konfliktit nga heqja dorë, përjashtimi dhe masat e tjera parandaluese;
- j) të analizojë situatat në të cilat një konflikt potencial mund të shndërrohet në konflikt real;
- k) të vlerësojë ndikimin e mosdeklarimit ose menaxhimit të papërshtatshëm të konfliktit në besimin publik dhe integritetin e procesit;
- l) të argumentojë në mënyrë të arsyetuar nëse një magjistrat duhet të vazhdojë ose jo trajtimin e një çështjeje konkrete.

3.24. Temat dhe nëntemat

Tema 1. Kuptimi dhe format e konfliktit të interesit

- a) *Koncepti i konfliktit të interesit.*
- b) *Interesi privat dhe funksioni publik.*
- c) *Konflikti real i interesit.*
- d) *Konflikti potencial i interesit.*
- e) *Konflikti i perceptuar i interesit.*
- f) *Dallimi ndërmjet konfliktit të interesit dhe paragjykit personal.*
- g) *Konflikti i interesit si rrezik për pavarësinë dhe paanshmërinë.*

Tema 2. Standardi objektiv i vlerësimit

- a) *Vetëvlerësimi i magjistratit.*
- b) *Kufijtë e bindjes subjektive se “mund të jem i paanshëm”.*
- c) *Standardi i vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar.*
- d) *Dyshimi objektivisht i justifikuar.*
- e) *Rëndësia e kontekstit dhe intensitetit të marrëdhënies.*
- f) *Pamja e konfliktit dhe besimi publik.*
- g) *Dallimi ndërmjet perceptimit të thjeshtë subjektiv dhe perceptimit të arsyeshëm.*

Tema 3. Marrëdhëniet familjare dhe personale

- a) *Lidhjet familjare me palët ose përfaqësuesit e tyre.*
- b) *Marrëdhëniet e afërta shoqërore.*
- c) *Miqësitë dhe armiqësitë personale.*
- d) *Marrëdhëniet sentimentale ose të ngushta personale.*
- e) *Marrëdhëniet me ish-bashkëpunëtorë ose persona të afërt.*
- f) *Rëndësia e afërsisë së marrëdhënies dhe e ndikimit të mundshëm.*
- g) *Situatat në të cilat vetë ekzistenca e marrëdhënies mund të krijojë dyshim të arsyeshëm edhe pa provuar synim favorizues.*

Tema 4. Marrëdhëniet profesionale të mëparshme

- a) *Përfaqësimi i mëparshëm i një pale.*
- b) *Puna e mëparshme në një institucion, studio ligjore ose organizatë të lidhur me çështjen.*
- c) *Bashkëpunimi profesional me avokatë, ekspertë ose profesionistë të tjerë të përfshirë në çështje.*
- d) *Përfshirja e mëparshme në të njëjtën çështje ose në çështje të lidhura.*
- e) *Këshillimi ose opinioni juridik i dhënë më parë për një problem relevant.*
- f) *Kohëzgjatja dhe afërsia e marrëdhënies profesionale.*
- g) *Ndikimi i marrëdhënies së mëparshme mbi dukjen e paanshmërisë.*

Tema 5. Interesat financiare dhe ekonomike

- a) *Interesat financiare të drejtpërdrejta.*
- b) *Interesat financiare të tërthorta.*
- c) *Pronësia, investimet dhe marrëdhëniet ekonomike.*
- d) *Interesat financiare të personave të afërt.*
- e) *Borxhet, detyrimet ose marrëdhëniet kontraktore.*
- f) *Përfitimi ekonomik i mundshëm nga rezultati i një çështjeje.*
- g) *Detyrimi për identifikimin dhe deklarimin e interesit financiar relevant.*

Tema 6. Aktivitetet profesionale, akademike dhe private

- a) *Angazhimet akademike dhe mësimdhënia.*
- b) *Pjesëmarrja në organizata profesionale.*
- c) *Konferencat, trajnimet dhe aktivitetet publike.*
- d) *Veprimtaritë private të lejuara.*
- e) *Marrëdhëniet me organizatorë, sponsorë ose subjekte private.*
- f) *Angazhimet jashtë funksionit dhe rreziku i krijimit të varësisë ose favorizimit.*
- g) *Kufiri ndërmjet aktivitetit profesional të lejueshëm dhe konfliktit të interesit.*

Tema 7. Detyrimi për identifikimin dhe deklarimin e konfliktit

- a) *Detyrimi për vetëvlerësim të vazhdueshëm.*
- b) *Identifikimi i hershëm i rrethanave relevante.*
- c) *Deklarimi i marrëdhënies ose interesit.*
- d) *Koha e deklarimit.*
- e) *Përmbajtja e informacionit që duhet deklaruar.*
- f) *Dokumentimi institucional i deklarimit.*
- g) *Kërkimi i këshillimit në rast dyshimi.*
- h) *Parimi se heshtja nuk përbën mënyrë të pranueshme menaxhimi kur ekziston një dyshim relevant.*

Tema 8. Menaxhimi i konfliktit të interesit

- a) *Qëllimi i menaxhimit të konfliktit.*
- b) *Deklarimi si masë transparence.*
- c) *Heqja dorë nga trajtimi i çështjes.*
- d) *Përjashtimi sipas mekanizmave proceduralë të zbatueshëm.*
- e) *Kufizimi ose ndërprerja e marrëdhënies që krijon konflikt.*
- f) *Transferimi i detyrës ose marrja e masave organizative kur lejohet.*
- g) *Këshillimi institucional dhe dokumentimi i vendimit.*
- h) *Proporcionaliteti ndërmjet rrezikut dhe masës së marrë.*

Tema 9. Pasojat e mosdeklarimit dhe menaxhimit të papërshtatshëm

- a) *Cenimi i paanshmërisë reale ose të perceptuar.*
- b) *Ndikimi mbi besimin e palëve në proces.*
- c) *Cenimi i besimit publik në drejtësi.*
- d) *Pasojat procedurale që mund të lidhen me konfliktin e interesit.*
- e) *Pasojat deontologjike dhe disiplinore sipas kuadrit të zbatueshëm.*
- f) *Rëndësia e dokumentimit dhe transparencës institucionale.*
- g) *Konflikti i interesit si problem që duhet parandaluar dhe jo vetëm sanksionuar.*

3.25. Metodologjia e zhvillimit të modulit

Moduli zhvillohet përmes ndërthurjes së trajtimit teorik me analizën intensive të rasteve konkrete.

Konflikti i interesit është një fushë ku dallimet ndërmjet situatave mund të jenë të vogla, ndërsa pasojat etike dhe institucionale të rëndësishme.

Për këtë arsye, mësimdhënia duhet të fokusohet në aftësinë e kandidatit për të dalluar faktet relevante dhe për të argumentuar pse një marrëdhënie ose interes krijon ose nuk krijon konflikt.

Metodat kryesore përfshijnë:

- ligjëratë interaktive;
- analizë të standardeve normative dhe deontologjike;
- studim rastesh;
- simulim të procesit të deklarimit të konfliktit;
- punë në grupe;
- debat mbi raste kufitare;
- ushtrime për aplikimin e standardit të vëzhguesit të arsyeshëm;
- hartim të një deklarimi të shkurtër të konfliktit;
- analizë të masave alternative të menaxhimit;
- reflektim individual mbi rëndësinë e vetëidentifikimit të konfliktit.

Në çdo rast praktik kandidati duhet të udhëhiqet të analizojë:

1. cili është interesi ose marrëdhënia relevante;
2. nëse konflikti është real, potencial apo i perceptuar;
3. nëse interesi mund të ndikojë në ushtrimin e funksionit;
4. nëse një vëzhgues i arsyeshëm do të kishte dyshim mbi paanshmërinë;
5. nëse ekziston detyrimi për deklarim;
6. cila masë është e përshtatshme për menaxhimin e situatës;
7. cilat janë pasojat e mosveprimit.

3.26. Raste praktike orientuese

📌 Rasti 1 – I afërmi i palës

Një gjyqtar konstaton se një person me të cilin ka lidhje familjare jo shumë të afërt është drejtues në shoqërinë tregtare që është palë në proces.

Gjyqtari nuk ka marrëdhënie të rregullta personale me të dhe mendon se kjo rrethanë nuk do të ndikojë në vendimmarrjen e tij.

Çështje për diskutim:

- A mjafton bindja personale e gjyqtarit se është i paanshëm?
- Çfarë rëndësie ka afërsia e lidhjes familjare?
- A duhet të analizohet roli konkret i të afërmit në subjektin palë?
- Si do ta vlerësonte situatën një vëzhgues i arsyeshëm?
- A kërkohet deklarim ose heqje dorë nga çështja?

📌 Rasti 2 – Ish-klienti

Një kandidat për magjistrat që më parë ka ushtruar profesionin e avokatit përballet me një çështje ku njëra palë ka qenë klient i tij disa vite më parë. Çështja e re nuk ka lidhje me shërbimet që ai ka ofruar në të kaluarën.

Çështje për diskutim:

- A ekziston automatikisht konflikt interesi?
- Çfarë rëndësie kanë koha e kaluar dhe natyra e marrëdhënies?
- A ka rëndësi nëse magjistrati disponon ende informacion konfidencial?
- A duhet marrëdhënia e mëparshme të deklarohet?
- Kur mund të lindë nevoja për shmangie?

📌 Rasti 3 – Investimi financiar

Një magjistrat zotëron një investim të vogël në një shoqëri të madhe tregtare. Një kompani e kontrolluar nga e njëjta shoqëri bëhet palë në një çështje që i caktohet atij.

Çështje për diskutim:

- A përbën çdo interes financiar konflikt të interesit?
- Çfarë rëndësie ka madhësia dhe natyra e interesit?
- A duhet analizuar lidhja ndërmjet subjektit ku ekziston investimi dhe palës në proces?
- A kërkohet deklarim?
- Cili është standardi etik në rast dyshimi?

Rasti 4 – Aktiviteti akademik

Një gjyqtar merr pjesë rregullisht si lektor në aktivitete profesionale të organizuara nga një shoqatë avokatësh. Më vonë, një prej drejtuesve të shoqatës paraqitet si përfaqësues ligjor në një çështje që shqyrtohet prej tij.

Çështje për diskutim:

- A krijon pjesëmarrja akademike në vetvete konflikt interesi?
- Çfarë rëndësie ka shpeshtësia dhe natyra e marrëdhënies?
- A ka pasur përfitim financiar?
- A duhet marrëdhënia të deklarohet?
- A është i nevojshëm përjashtimi apo mjafton transparenca?
-

Rasti 5 – Konflikti potencial

Një prokuror merr në trajtim një çështje ku aktualisht nuk është i përfshirë asnjë person me të cilin ai ka marrëdhënie personale. Gjatë hetimit, megjithatë, rezulton se një person i afërt me të mund të marrë status procedural në vijim.

Çështje për diskutim:

- Në çfarë momenti lind konflikti potencial?
- Kur duhet të bëhet deklarimi?
- A duhet pritur derisa personi të marrë formalisht status procedural?
- Çfarë masash parandaluese mund të merren?
- Pse identifikimi i hershëm është i rëndësishëm?

Rasti 6 – “Unë e njoh, por nuk ndikohem”

Një gjyqtar ka marrëdhënie të afërt shoqërore me një avokat që paraqitet shpesh në gjykatën ku ai ushtron funksionin. Gjyqtari argumenton se marrëdhënia nuk është problem sepse ai është në gjendje të ndajë jetën private nga detyra.

Çështje për diskutim:

- A është aftësia subjektive për të qenë i paanshëm kriteri i vetëm?
- Si duhet të vlerësohet dukja e paanshmërisë?
- A ka rëndësi shpeshtësia e paraqitjes së avokatit para të njëjtit gjyqtar?
- Çfarë roli ka standardi i vëzhguesit të arsyeshëm?
- Si mund të menaxhohet situata institucionalisht?

Rasti 7 – Dyshimi i paplotë

Një magjistrat merr informacion të pakonfirmuar se një i afërm i tij mund të ketë interes ekonomik në një subjekt të lidhur me njërën prej palëve. Ai nuk është në gjendje ta verifikojë menjëherë informacionin dhe mendon të vazhdojë çështjen pa e deklaruar derisa të ketë prova të plota.

Çështje për diskutim:

- A nevojitet siguri e plotë përpara se të ngrihet çështja e konfliktit?
- Si duhet të veprohet kur informacioni është i paplotë?
- A duhet kërkuar verifikim ose këshillim institucional?

- A është heshtja një zgjidhje e pranueshme?
- Si ruhet njëkohësisht paanshmëria dhe shmangia e reagimeve të panevojshme?

3.27. Produktet e pritshme të të nxënit

Në përfundim të modulit, kandidati mund të vlerësohet përmes:

1. analizës së një rasti dhe klasifikimit të konfliktit si real, potencial ose i perceptuar;
2. aplikimit të standardit të vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar;
3. hartimit të një deklarimi të shkurtër mbi ekzistencën e një interesi ose marrëdhënieje relevante;
4. argumentimit të nevojës ose jo për heqje dorë nga trajtimi i një çështjeje;
5. identifikimit të masës më të përshtatshme për menaxhimin e konfliktit;
6. krahasimit të disa alternativave të menaxhimit dhe pasojave të tyre;
7. analizës së një rasti ku konflikti potencial zhvillohet në konflikt real;
8. reflektimit individual mbi detyrimin për identifikim të hershëm dhe transparencë.

3.28. Burimet kryesore të modulit

Për trajtimin e modulit përdoren, sipas çështjes konkrete:

1. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
2. legjislacioni shqiptar mbi statusin, të drejtat, detyrimet, papajtueshmëritë dhe përgjegjësinë e magjistratëve;
3. legjislacioni shqiptar mbi parandalimin dhe menaxhimin e konfliktit të interesit;
4. standardet kombëtare të etikës gjyqësore dhe prokuroriale;
5. Parimet e Bangalore-s për Sjelljen Gjyqësore dhe komentari shpjegues i tyre;
6. standardet e Këshillit të Evropës mbi paanshmërinë, integritetin dhe konfliktin e interesit;
7. opinionet relevante të CCJE-së dhe CCPE-së;
8. jurisprudenca relevante e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut mbi paanshmërinë objektive dhe dukjen e paanshmërisë;
9. dokumentet relevante të institucioneve kombëtare mbi konfliktin e interesit dhe standardet e sjelljes;
10. literatura doktrinare e përcaktuar në bibliografinë e përgjithshme të lëndës.

MODULI V: DETYRA E REZERVËS, KOMUNIKIMI PUBLIK DHE MEDIA

3.29. Qëllimi i modulit

Ky modul trajton detyrën e rezervës (vetpërmbytje) si një standard themelor të etikës profesionale, i cili kërkon nga magjistrati maturi, vetpërmbytje dhe përgjegjësi në komunikimin publik. Ushtrimi i funksionit të magjistratit nuk e përjashton gëzimin e lirisë së shprehjes, por kërkon që kjo liri të ushtrohet duke marrë në konsideratë natyrën e funksionit, nevojën për të mbrojtur pavarësinë dhe paanshmërinë, dinjitetin e detyrës dhe besimin e publikut në drejtësi.

Detyra e rezervës nuk duhet kuptuar si një detyrim për heshtje të përgjithshme ose si kufizim absolut i pjesëmarrjes së magjistratit në jetën publike, akademike dhe profesionale. Ajo kërkon një vlerësim të kujdesshëm të vetpërmbytjes, kontekstit, mënyrës dhe pasojave të komunikimit, duke marrë në konsideratë pozitën institucionale të magjistratit dhe ndikimin që fjala e tij mund të ketë mbi perceptimin e pavarësisë, paanshmërisë dhe autoritetit të drejtësisë.

Në këtë kuptim, moduli synon të aftësojë kandidatin për të dalluar komunikimin profesional, akademik, institucional ose qytetar të lejueshëm nga deklaratimet që mund të cenojnë ose të krijojnë dyshim mbi neutralitetin e magjistratit, të paragjykojnë çështje në shqyrtim, të zbulojnë informacion konfidencial ose të dëmtojnë dinjitetin e funksionit.

Vëmendje e veçantë i kushtohet komunikimit me median. Në një mjedis ku proceset gjyqësore dhe prokuroriale mund të jenë objekt i interesit të lartë publik, magjistrati duhet të kuptojë dallimin ndërmjet nevojës legjitime për transparencë institucionale dhe rrezikut që komunikimi individual të ndikojë në një çështje konkrete, të krijojë perceptimin e paragjykitimit ose të shndërrohet në debat publik mbi themelin e një procesi ende të papërfunduar.

Moduli trajton gjithashtu përdorimin e rrjeteve sociale, duke theksuar se kufiri ndërmjet komunikimit privat dhe atij publik është bërë gjithnjë e më i ndërlikuar. Postimet, komentet, shpërndarjet, reagimet, fotografitë, lidhjet profesionale dhe forma të tjera të ndërveprimit digjital mund të krijojnë perceptime mbi bindjet, marrëdhëniet ose qëndrimet e magjistratit dhe, në rrethana të caktuara, mund të ndikojnë në besimin e publikut në paanshmërinë e tij.

Një aspekt i veçantë i modulit lidhet me deklaratimet mbi çështjet gjyqësore ose prokuroriale. Magjistrati duhet të tregojë kujdes të shtuar në komentimin e proceseve në zhvillim, vendimeve, veprimeve procedurale, sjelljes së palëve, avokatëve, kolegëve ose institucioneve të tjera të drejtësisë.

Kritika profesionale dhe akademike nuk përjashtohet, por duhet të zhvillohet me gjuhë të matur, argumentim profesional dhe respekt për pavarësinë e institucioneve dhe personave të përfshirë.

Moduli synon:

1. Të zhvillojë aftësinë e kandidatit për të reaguar në mënyrë profesionale kur vetë magjistrati bëhet objekt i kritikave publike, sulmeve mediatike ose dezinformimit. Reagimi individual nuk është domosdoshmërisht zgjidhja më e përshtatshme në çdo rast. Ai duhet të vlerësohet nëse komunikimi duhet të bëhet përmes kanaleve institucionale, nëse është i nevojshëm sqarimi publik apo nëse vetëpërmbytja mbron më mirë autoritetin dhe integritetin e procesit.
2. Të formojë te kandidati aftësinë për të ushtruar lirinë e shprehjes në mënyrë të pajtueshme me përgjegjësinë që buron nga funksioni, duke ruajtur një ekuilibër të arsyeshëm ndërmjet të drejtës për të marrë pjesë në jetën publike dhe detyrimit për të mbrojtur pavarësinë, paanshmërinë, konfidencialitetin, dinjitetin e funksionit dhe besimin publik në drejtësi.

3.30. Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të shpjegojë kuptimin dhe funksionin e detyrës së rezervës në etikën profesionale të magjistratit;
- b) të shpjegojë raportin ndërmjet lirisë së shprehjes së magjistratit dhe përgjegjësisë që burojnë nga funksioni;
- c) të dallojë vetëpërmbytjen profesionale nga kufizimi i pajustificuar i lirisë së shprehjes;
- d) të identifikojë faktorët që duhet të merren parasysh në vlerësimin etik të një deklarimi publik;
- e) të dallojë komunikimin profesional, akademik, institucional dhe privat nga komunikimi që mund të krijojë rrezik për paanshmërinë ose autoritetin e drejtësisë;
- f) të vlerësojë kufijtë e komunikimit të magjistratit mbi një çështje konkrete në shqyrtim;
- g) të identifikojë rreziqet që lidhen me komentimin publik të sjelljes së palëve, avokatëve, kolegëve ose institucioneve të drejtësisë;
- h) të analizojë ndikimin e përdorimit të rrjeteve sociale mbi dukjen e paanshmërisë, integritetin dhe dinjitetin e funksionit;
- i) të dallojë komunikimin institucional me publikun nga reagimi individual i magjistratit;
- j) të vlerësojë mënyrën e përshtatshme të reagimit ndaj kritikave, sulmeve mediatike ose informacionit të pasaktë;

- k) të dallojë kritikën profesionale dhe akademike të lejueshme nga deklaratimet që mund të cenojnë detyrën e rezervës;
- l) të argumentojë në mënyrë të arsyetuar nëse një formë konkrete komunikimi publik është e pajtueshme me standardet e etikës profesionale.

3.31. Temat dhe nëntemat

Tema 1. Kuptimi dhe funksioni i detyrës së rezervës

- a) *Koncepti i detyrës së rezervës.*
- b) *Vetëpërmbytja si standard profesional.*
- c) *Detyra e rezervës dhe dinjiteti i funksionit.*
- d) *Detyra e rezervës dhe paanshmëria.*
- e) *Detyra e rezervës dhe besimi publik.*
- f) *Dallimi ndërmjet rezervës profesionale dhe heshtjes absolute.*
- g) *Vlerësimi i përmbytjes, kontekstit dhe pasojave të komunikimit.*

Tema 2. Liria e shprehjes dhe funksioni i magjistratit

- a) *Liria e shprehjes si e drejtë themelore.*
- b) *Pozita e veçantë e magjistratit në ushtrimin e kësaj të drejte.*
- c) *Interesi publik dhe pjesëmarrja e magjistratit në debatet publike.*
- d) *Shprehja e mendimeve juridike dhe profesionale.*
- e) *Pjesëmarrja në diskutime akademike dhe shkencore.*
- f) *Deklarimet për çështje shoqërore dhe institucionale.*
- g) *Kufijtë që burojnë nga pavarësia, paanshmëria, konfidencialiteti dhe dinjiteti i funksionit.*

Tema 3. Komunikimi me median

- a) *Roli i medias në informimin e publikut mbi drejtësinë.*
- b) *Transparenca e sistemit të drejtësisë dhe kufijtë e komunikimit individual.*
- c) *Komunikimi institucional dhe komunikimi personal i magjistratit.*
- d) *Intervistat, deklaratat publike dhe pjesëmarrja në programe mediatike.*
- e) *Çështjet me interes të lartë publik.*
- f) *Komunikimi gjatë proceseve në zhvillim.*
- g) *Ruajtja e sekretit profesional dhe konfidencialitetit.*
- h) *Respektimi i të drejtave dhe dinjitetit të personave të përfshirë në proces.*
- i) *Bashkëpunimi me strukturat përgjegjëse për komunikimin institucional.*

Tema 4. Komentimi publik i çështjeve konkrete

- a) *Deklarimet mbi çështjet në shqyrtim.*
- b) *Komentimi i fakteve, provave dhe përgjegjësisë së personave.*
- c) *Deklarimet që mund të krijojnë perceptimin e paragjykit.*
- d) *Respektimi i prezumimit të pafajësisë në komunikimin publik.*
- e) *Komunikimi mbi çështje të përfunduara.*
- f) *Dallimi ndërmjet informacionit procedural dhe komentimit të themelit të çështjes.*
- g) *Pasojat e deklaratimeve publike mbi integritetin dhe besueshmërinë e procesit.*

Tema 5. Komentimi dhe kritika e vendimeve gjyqësore

- a) *E drejta për diskutim juridik dhe akademik të jurisprudencës.*
- b) *Kritika profesionale e argumentuar.*
- c) *Komentimi publik nga magjistrati i vendimeve të magjistratëve të tjerë.*
- d) *Gjuha e përdorur në kritikën profesionale.*

- e) Respekti për pavarësinë dhe dinjitetin profesional të kolegëve.
- f) Dallimi ndërmjet debatit juridik dhe sulmit personal ose institucional.
- g) Kritika ndaj vendimeve në çështje me interes të lartë publik.

Tema 6. Rrjetet sociale dhe identiteti digjital i magjistratit

- a) Rrjetet sociale si hapësirë publike ose gjysmëpublike.
- b) Kufiri ndërmjet profilit privat dhe rolit publik të magjistratit.
- c) Postimet, komentet dhe shpërndarja e përmbajtjes.
- d) Reagimet elektronike dhe mënyrat indirekte të shprehjes së qëndrimit.
- e) Lidhjet dhe marrëdhëniet në rrjetet sociale me palë, avokatë, kolegë dhe persona publikë.
- f) Fotografitë dhe informacionet mbi jetën private.
- g) Diskutimet politike, shoqërore dhe juridike në rrjetet sociale.
- h) Përdorimi i pseudonimeve ose llogarive të mbyllura.
- i) Përhershmëria dhe riprodhueshmëria e përmbajtjes digjitale.
- j) Rreziku i perceptimit të paragjykitimit ose favorizimit.

Tema 7. Pjesëmarrja në debate publike, akademike dhe profesionale

- a) Pjesëmarrja në konferenca, seminare dhe aktivitete akademike.
- b) Shkrimet shkencore dhe opinionet juridike.
- c) Debatit për funksionimin dhe reformimin e sistemit të drejtësisë.
- d) Shprehja mbi çështje që prekin pavarësinë e gjyqësorit ose funksionin prokurorial.
- e) Pjesëmarrja në organizata profesionale.
- f) Kujdesi në përdorimin e titullit dhe autoritetit institucional.
- g) Dallimi ndërmjet qëndrimit personal dhe qëndrimit institucional.

Tema 8. Shprehja politike dhe neutraliteti institucional

- a) Neutraliteti politik i funksionit.
- b) Deklarimet publike me karakter politik.
- c) Mbështetja ose kundërshtimi publik i subjekteve dhe figurave politike.
- d) Pjesëmarrja në aktivitete me karakter politik.
- e) Simbolet, reagimet dhe komunikimet që mund të interpretohen si pozicionim politik.
- f) Rreziku për perceptimin e paanshmërisë në çështje të ardhshme.
- g) Dallimi ndërmjet debatit mbi shtetin e së drejtës dhe angazhimit partiak.

Tema 9. Reagimi ndaj kritikave dhe sulmeve publike

- a) Kritika legjitime ndaj magjistratit dhe sistemit të drejtësisë.
- b) Sulmet personale dhe dezinformimi.
- c) Rreziku i reagimit emocional ose të menjëhershëm.
- d) Vetëpërmbajtja si përgjigje profesionale.
- e) Rastet kur mund të jetë i nevojshëm sqarimi publik.
- f) Përdorimi i kanaleve institucionale të komunikimit.
- g) Mbrojtja e reputacionit personal dhe ruajtja e dinjitetit të funksionit.
- h) Dallimi ndërmjet kritikës ndaj magjistratit dhe përpjekjes për të ushtruar presion mbi procesin.

3.32. Metodologjia e zhvillimit të modulit

Moduli zhvillohet përmes një metodologjie të orientuar veçanërisht drejt analizës së situatave konkrete të komunikimit publik. Kandidati duhet të ushtrojë aftësinë për të vlerësuar jo vetëm përmbajtjen e një deklarimi, por edhe kontekstin në të cilin bëhet, pozitën

e personit që e bën, audiencën, momentin procedural dhe ndikimin e mundshëm në perceptimin e paanshmërisë dhe të autoritetit të drejtësisë.

Metodat kryesore përfshijnë:

- ligjëratë interaktive;
- analizë të standardeve etike dhe jurisprudencës relevante;
- analizë të deklarimeve hipotetike publike;
- studim rastesh;
- simulim interviste mediatike;
- analizë të situatave të krijuara në rrjete sociale;
- punë në grupe;
- debat mbi kufirin ndërmjet lirisë së shprehjes dhe detyrës së rezervës;
- hartim të një përgjigjeje institucionale ndaj një situatë mediatike;
- reflektim individual mbi përdorimin e rrjeteve sociale.

Për çdo rast praktik kandidati duhet të analizojë:

1. natyrën e komunikimit;
2. nëse çështja lidhet me funksionin ose me jetën private;
3. statusin procedural të çështjes, kur është relevante;
4. audiencën dhe nivelin e ekspozimit publik;
5. rrezikun për pavarësinë, paanshmërinë ose dukjen e tyre;
6. rrezikun për konfidencialitetin ose të drejtat e personave të përfshirë;
7. ndikimin mbi dinjitetin dhe autoritetin e funksionit;
8. ekzistencën e alternativave më të përshtatshme të komunikimit.

3.33. Raste praktike orientuese

🚦 Rasti 1 – Intervista për çështjen në shqyrtim

Një gjyqtar që shqyrton një çështje me interes të lartë publik ftohet në një emision televiziv. Gazetari e pyet nëse provat e paraqitura deri në atë fazë “duken bindëse”. Gjyqtari mendon se mund të përgjigjet në mënyrë të përgjithshme, pa treguar rezultatin e mundshëm të çështjes.

Çështje për diskutim:

- A duhet gjyqtari të komentojë fuqinë provuese të materialit të paraqitur?
- A ka rëndësi që nuk deklaron se cili do të jetë vendimi?
- A mund të ndikojë deklarimi në perceptimin e paanshmërisë?
- Çfarë informacioni procedural mund të komunikohet pa cenuar detyrën e rezervës?
- A duhet komunikimi të realizohet përmes kanalit institucional?

🚦 Rasti 2 – Reagimi ndaj kritikës

Një magjistrat kritikohet ashpër në media pas një vendimi. Artikulli përmban edhe disa pasaktësi faktike. I irrituar, magjistrati publikon në profilin personal një përgjigje ku akuzon gazetarin për paafësi dhe keqdashje.

Çështje për diskutim:

- A ka magjistrati të drejtë të korrigjojë informacionin e pasaktë?
- A është forma e reagimit etikisht e përshtatshme?
- Çfarë rëndësie ka gjuha e përdorur?
- Kur duhet të preferohet reagimi institucional?
- A mund të dëmtojë përgjigja autoritetin e funksionit më shumë sesa kritika fillestare?

🚩 Rasti 3 – “Like” në rrjetet sociale

Një gjyqtar nuk publikon komente politike, por reagon rregullisht pozitivisht ndaj postimeve të një figure politike që kritikon ashpër një kategori të caktuar personash dhe propozon masa ligjore ndaj tyre. Më vonë, gjyqtarit i caktohet një çështje ku një prej këtyre çështjeve politike është relevante.

Çështje për diskutim:

- A përbën një reagim elektronik formë të shprehjes publike?
- Si mund të perceptohet sjellja nga palët?
- A ka rëndësi nëse profili është i deklaruar si “privat”?
- A krijohet problem i dukjes së paanshmërisë?
- A kërkohet vlerësim për heqjen dorë nga çështja?

🚩 Rasti 4 – Debati akademik

Një prokuror merr pjesë në një konferencë akademike dhe kritikon me argumente profesionale interpretimin që gjykatat kanë dhënë në një kategori të caktuar çështjesh penale.

Çështje për diskutim:

- A është një kritikë e tillë në vetvete e papajtueshme me detyrën e rezervës?
- Çfarë rëndësie kanë karakteri akademik dhe mënyra e argumentimit?
- Si ndryshon situata nëse prokurori sulmon personalisht gjyqtarët që kanë marrë vendimet?
- Ku qëndron kufiri ndërmjet debatit profesional dhe cenimit të autoritetit të drejtësisë?

🚩 Rasti 5 – Opinioni politik personal

Një magjistrat publikon në rrjetet sociale një mesazh në mbështetje të drejtpërdrejtë të një kandidati në zgjedhje, duke përdorur edhe funksionin e tij profesional në prezantimin publik të profilit.

Çështje për diskutim:

- Çfarë rreziku krijohet për perceptimin e neutralitetit institucional?
- A ka rëndësi përdorimi i titullit të magjistratit?
- Si mund të ndikojë deklarimi në çështje të ardhshme?
- Ku qëndron kufiri ndërmjet qytetarit privat dhe bartësit të funksionit publik?

🚩 Rasti 6 – Biseda “private” që bëhet publike

Një magjistrat dërgon në një grup të mbyllur komunikimi një koment ironik për një avokat që paraqitet shpesh përpara tij.

Një pjesëmarrës në grup bën fotografi të ekranit dhe mesazhi publikohet.

Çështje për diskutim:

- A ndryshon vlerësimi etik sepse komunikimi ishte menduar si privat?
- Çfarë ndikimi mund të ketë mbi marrëdhënien me avokatin?
- A mund të krijojë dyshim mbi paanshmërinë në çështjet ku ai është përfaqësues?
- Çfarë tregon rasti për kufirin ndërmjet komunikimit privat dhe atij digjital?

🚩 Rasti 7 – Presioni për të reaguar publikisht

Pas një vendimi shumë të diskutuar, në media krijohet përshtypja e pasaktë se gjykata ka liruar një person “pa asnjë arsyetim”. Gjyqtari mendon se heshtja mund të dëmtojë besimin e publikut, por një reagim personal mund të hapë debat mbi çështjen.

Çështje për diskutim:

- A është heshtja gjithmonë mënyra e duhur e zbatimit të detyrës së rezervës?
- Kur interesi publik mund të kërkojë sqarim?
- Kush duhet ta japë sqarimin?

- Çfarë mund të komunikohet pa hyrë në debat mbi themelin e vendimit?
- Si balancohet detyra e rezervës me transparencën institucionale?

3.34. Produktet e pritshme të të nxënit

Në përfundim të modulit, kandidati mund të vlerësohet përmes:

- analizës së një deklarimi publik nga këndvështrimi i detyrës së rezervës;
- vlerësimit etik të një situatë të komunikimit në rrjete sociale;
- hartimit të një përgjigjeje të shkurtër institucionale ndaj një situatë mediatike;
- identifikimit të informacionit që mund dhe nuk mund të komunikohet mbi një proces konkret;
- argumentimit të kufirit ndërmjet lirisë së shprehjes dhe përgjegjësisë profesionale;
- analizës së një rasti mbi komentimin e vendimeve gjyqësore;
- simulimit të një interviste dhe vlerësimit kritik të përgjigjeve të dhëna;
- reflektimit individual mbi identitetin digjital dhe përgjegjësinë publike të magjistratit.

3.35. Burimet kryesore të modulit

Për trajtimin e modulit përdoren, sipas çështjes konkrete:

1. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
2. legjisllacioni shqiptar mbi statusin, të drejtat dhe detyrimet e magjistratëve;
3. standardet kombëtare të etikës gjyqësore dhe prokuroriale;
4. standardet kombëtare mbi komunikimin institucional dhe marrëdhëniet me publikun, sipas fushës së zbatimit;
5. Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut, veçanërisht standardet mbi lirinë e shprehjes dhe procesin e rregullt;
6. Parimet e Bangalore-s për Sjelljen Gjyqësorë dhe komentari shpjegues i tyre;
7. standardet e Këshillit të Evropës mbi etikën, pavarësinë dhe lirinë e shprehjes së magjistratëve;
8. opinionet relevante të CCJE-së mbi marrëdhënien e drejtësisë me shoqërinë dhe lirinë e shprehjes së gjyqtarëve;
9. opinionet relevante të CCPE-së mbi etikën dhe përgjegjësinë e prokurorëve;
10. dokumentet relevante të CEPEJ-it mbi komunikimin e gjykatave dhe prokurorive me median dhe publikun;
11. jurisprudenca relevante e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut mbi lirinë e shprehjes së magjistratëve, autoritetin e gjyqësorit dhe komunikimin mbi procese gjyqësore;
12. literatura doktrinare e përcaktuar në bibliografinë e përgjithshme të lëndës.

MODULI VI: ETIKA NË MARRËDHËNIET ME PALËT, AVOKATËT DHE INSTITUCIONET

3.36. Qëllimi i modulit

Ky modul trajton dimensionin etik të marrëdhënieve profesionale që magjistrati krijon gjatë ushtrimit të funksionit me palët, avokatët, viktimat, dëshmitarët, ekspertët, administratën gjyqësore, policinë gjyqësore, profesionistët e tjerë të drejtësisë dhe institucionet publike.

Etika profesionale e magjistratit nuk shfaqet vetëm në përmbajtjen e vendimmarrjes ose në respektimin formal të rregullave procedurale, por edhe në mënyrën se si ai komunikon, dëgjon, drejton procesin dhe trajton personat që përballen me sistemin e drejtësisë. Sjellja profesionale përbën një element të rëndësishëm të cilësisë së drejtësisë dhe ndikon drejtpërdrejt në perceptimin e palëve dhe të publikut për paanshmërinë, drejtësinë dhe besueshmërinë e institucionit.

Moduli synon të zhvillojë te kandidati kulturën e respektit për dinjitetin njerëzor, barazinë e trajtimit dhe korrektësinë profesionale. Magjistrati duhet të shmangë çdo sjellje që mund të perceptohet si përçmuese, diskriminuese, agresive, favorizuese ose autoritare, edhe kur ushtrimi i kompetencës së tij kërkon vendosmëri dhe drejtim efektiv të procesit.

Një vëmendje e veçantë i kushtohet komunikimit me palët dhe personat e përfshirë në proces. Korrektësia në komunikim nuk nënkupton krijimin e afërsisë personale, por respektimin e rolit dhe të drejtave të secilit, përdorimin e një gjuhe të përshtatshme dhe garantimin e mundësisë reale për t'u dëgjuar sipas rregullave procedurale.

Në marrëdhëniet me avokatët dhe profesionistët e tjerë të drejtësisë, moduli thekson nevojën për respekt reciprok, distancë profesionale dhe trajtim të barabartë. Marrëdhëniet e mëparshme profesionale, njohjet personale ose kontaktet e zakonshme institucionale nuk duhet të krijojnë avantazh, privilegj ose perceptim favorizimi për ndonjë palë.

Moduli trajton gjithashtu komunikimet jashtë kanaleve procedurale. Kontaktet informale, bisedat private, mesazhet elektronike ose takimet jashtë kuadrit zyrtar mund të krijojnë rrezik për paanshmërinë, transparencën dhe barazinë e palëve, edhe kur nuk ekziston synim për ndikim të papërshtatshëm.

Një aspekt i veçantë lidhet me marrëdhëniet ndërinstitutionale. Bashkëpunimi me administratën gjyqësore, policinë, ekspertët dhe institucionet e tjera duhet të zhvillohet në mënyrë korrekte, profesionale dhe efektive, duke respektuar kompetencat dhe rolin e secilit subjekt. Ky bashkëpunim nuk duhet të shndërrohet në varësi funksionale, ndikim të papërshtatshëm ose ndërhyrje në ushtrimin e kompetencave profesionale të magjistratit.

Në këtë kuptim, kërkohet ruajtja e një ekuilibri ndërmjet nevojës për koordinim institucional dhe detyrimit për të mbrojtur pavarësinë e gjyqimit, ndarjen e roleve dhe përgjegjësinë individuale. Çdo subjekt duhet të veprojë brenda kufijve të kompetencës së tij, pa marrë përsipër funksione që i përkasin një institucioni ose profesionisti tjetër dhe pa ushtruar presion, të drejtpërdrejtë ose të tërthortë, mbi procesin e vendimmarrjes.

3.37. Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të shpjegojë rëndësinë etike të mënyrës së komunikimit dhe sjelljes profesionale;
- b) të identifikojë standardet e respektit, korrektësisë dhe barazisë në trajtimin e palëve;
- c) të dallojë autoritetin profesional nga sjellja autoritare ose përçmuese;
- d) të përdorë komunikim të përshtatshëm verbal dhe joverbal në marrëdhëniet profesionale;
- e) të identifikojë situatat ku sjellja ose gjuha mund të krijojnë perceptim diskriminimi, favorizimi ose paragjyqimi;
- f) të shpjegojë rëndësinë e distancës profesionale në marrëdhëniet me palët dhe avokatët;
- g) të dallojë komunikimin procedural të lejueshëm nga kontaktet e papërshtatshme jashtë procesit;
- h) të identifikojë rreziqet etike që lindin nga komunikimet ex parte ose nga kontaktet informale me një palë;
- i) të analizojë marrëdhëniet profesionale me dëshmitarët, viktimat, ekspertët dhe personat vulnerabël;
- j) të vlerësojë kufijtë e bashkëpunimit me administratën, policinë dhe institucionet e tjera pa cenuar pavarësinë profesionale;
- k) të reagojë në mënyrë profesionale ndaj sjelljeve agresive, provokuese ose të papërshtatshme në proces;
- l) të argumentojë zgjidhjen më të përshtatshme në një situatë ku respekti, autoriteti, barazia dhe efektiviteti procedural mund të bien në tension.

3.38. Temat dhe nëntemat

Tema 1. Etika e komunikimit profesional

- a) *Komunikimi si pjesë e etikës së magistratit.*
- b) *Komunikimi verbal dhe joverbal.*
- c) *Gjuha profesionale, e qartë dhe e respektueshme.*
- d) *Vetëpërmbytja në komunikim.*
- e) *Dëgjimi aktiv dhe respektimi i së drejtës për t'u dëgjuar.*
- f) *Shmangia e ironisë, përçmimit dhe gjuhës fyese.*
- g) *Menaxhimi i tensionit dhe i konfliktit gjatë procesit.*
- h) *Autoriteti i funksionit dhe kufijtë e sjelljes autoritare.*

Tema 2. Marrëdhëniet me palët

- a) *Respekti për dinjitetin e palëve.*
- b) *Barazia e trajtimit.*
- c) *Paanshmëria në komunikim.*
- d) *Gjuha e kuptueshme dhe shmangia e formalizmit të panevojshëm.*
- e) *Respektimi i pozitës procedurale të secilës palë.*
- f) *Shmangia e sjelljeve që mund të krijojnë perceptim favorizimi.*
- g) *Kujdesi ndaj personave vulnerabël.*
- h) *Respektimi i dallimeve kulturore, sociale dhe personale pa cenuar neutralitetin profesional.*

Tema 3. Sjellja në seancë dhe drejtimi i procesit

- a) *Drejtimi i seancës me autoritet dhe maturi.*
- b) *Garantimi i rendit procedural pa cenuar dinjitetin e pjesëmarrësve.*
- c) *Menaxhimi i ndërprerjeve, provokimeve dhe konflikteve.*
- d) *Respektimi i kohës dhe të drejtës së secilës palë për t'u shprehur.*
- e) *Ndërhyrjet e nevojshme dhe proporcionaliteti i reagimit.*
- f) *Gjuha ndaj palëve, avokatëve dhe dëshmitarëve.*
- g) *Sjellja joverbale dhe perceptimi i paanshmërisë.*
- h) *Ruajtja e qetësisë dhe vetëkontrollit në situata të tensionuara.*

Tema 4. Marrëdhëniet me avokatët

- a) *Respekti reciprok ndërmjet magistratit dhe avokatit.*
- b) *Roli i avokatit në garantimin e të drejtave të palës.*
- c) *Trajtimi i barabartë i avokatëve.*
- d) *Marrëdhëniet e mëparshme personale ose profesionale.*
- e) *Afërsia shoqërore dhe perceptimi i favorizimit.*
- f) *Shmangia e privilegjeve procedurale.*
- g) *Sjellja ndaj avokatëve kritikë ose konfliktualë.*
- h) *Kufiri ndërmjet drejtimit të procesit dhe kufizimit të panevojshëm të mbrojtjes.*

Tema 5. Komunikimet jashtë procesit

- a) *Kuptimi i komunikimit ex parte.*
- b) *Kontaktet private me palët.*
- c) *Mesazhet elektronike dhe komunikimet informale.*
- d) *Takimet jashtë kuadrit procedural.*
- e) *Kontaktet përmes personave të tretë.*
- f) *Përpjekjet për të dhënë informacion, sqarim ose argument jashtë procesit.*

- g) Detyrimi për transparencë kur ndodh një kontakt i papritur ose i paautorizuar.*
- h) Dokumentimi dhe raportimi i kontaktit kur është i nevojshëm.*

Tema 6. Marrëdhëniet me dëshmitarët, viktimat dhe personat vulnerabël

- a) Respekti për dinjitetin e dëshmitarit.*
- b) Trajtimi i viktimës me ndjeshmëri dhe neutralitet.*
- c) Mbrojtja nga riviktimizimi.*
- d) Komunikimi me të miturit.*
- e) Komunikimi me persona me aftësi të kufizuara.*
- f) Përdorimi i përkthyesve dhe ndërmjetësve sipas nevojës.*
- g) Shmangia e pyetjeve ose komenteve poshtëruese.*
- h) Balanca ndërmjet ndjeshmërisë njerëzore dhe paanshmërisë profesionale.*

Tema 7. Marrëdhëniet me ekspertët

- a) Pavarësia dhe roli i ekspertit.*
- b) Komunikimi procedural me ekspertin.*
- c) Shmangia e ndikimit mbi përfundimet e ekspertizës.*
- d) Trajtimi i barabartë i ekspertëve.*
- e) Vlerësimi kritik i ekspertizës pa cenuar dinjitetin profesional.*
- f) Kontaktet jashtë procesit me ekspertin.*
- g) Konflikti i interesit i ekspertit dhe përgjegjësia për identifikimin e tij.*

Tema 8. Marrëdhëniet me administratën gjyqësore dhe personelin mbështetës

- a) Respekti dhe korrektësia ndaj administratës.*
- b) Ndarja e roleve dhe përgjegjësi.*
- c) Delegimi i detyrave dhe kufijtë e tij.*
- d) Shmangia e përdorimit të pozitës për qëllime personale.*
- e) Komunikimi me sekretarinë dhe personelin administrativ.*
- f) Udhëzimet e ligjshme dhe sjellja profesionale.*
- g) Mospërdorimi i autoritetit institucional për presion ose trajtim poshtërues.*
- h) Kultura e bashkëpunimit profesional.*

Tema 9. Marrëdhëniet me policinë dhe institucionet e tjera

- a) Bashkëpunimi institucional dhe ndarja e kompetencave.*
- b) Marrëdhënia e prokurorit me policinë gjyqësore.*
- c) Ruajtja e pavarësisë së vlerësimit profesional.*
- d) Komunikimi ndërinstitutional.*
- e) Presionet ose kërkesat informale nga institucione të tjera.*
- f) Shkëmbimi i informacionit dhe kufijtë e konfidencialitetit.*
- g) Respektimi i rolit institucional të secilit subjekt.*
- h) Shmangia e marrëdhënieve që mund të krijojnë perceptim varësie.*

Tema 10. Sjellja diskriminuese, ngacmimi dhe përdorimi i papërshtatshëm i autoritetit

- a) Parimi i barazisë dhe mosdiskriminimit.*
- b) Stereotipet dhe paragjykimet në komunikim.*
- c) Sjellja poshtëruese ose degraduese.*
- d) Ngacmimi dhe komunikimi i papërshtatshëm në mjedisin profesional.*
- e) Përdorimi i autoritetit për presion personal.*
- f) Favorizimi dhe trajtimi preferencial.*
- g) Përgjegjësia për krijimin e një mjedisi profesional të respektueshëm.*

h) Reagimi profesional ndaj sjelljes diskriminuese të personave të tjerë në proces.

3.39. Metodologjia e zhvillimit të modulit

Ky modul duhet të zhvillohet me një metodologji kryesisht praktike, pasi sjellja profesionale dhe komunikimi nuk përvetësohen vetëm përmes njohjes së normave, por përmes analizës dhe ushtrimit të situatave konkrete.

Metodat kryesore përfshijnë:

- ligjëratë interaktive;
- studim rastesh;
- simulim seance;
- role-play në komunikimin me palët dhe avokatët;
- analizë të situatave konfliktuale;
- punë në grupe;
- analizë të gjuhës së përdorur në situata profesionale;
- diskutim mbi komunikimet ex parte;
- simulim të marrëdhënieve ndërinstitucionale;
- reflektim individual mbi ndikimin e sjelljes personale në perceptimin e drejtësisë.

Në analizën e rasteve praktike kandidati duhet të vlerësojë:

1. pozitën dhe rolin e secilit person të përfshirë;
2. standardin e komunikimit që kërkon situata;
3. nëse trajtimi është i barabartë dhe i respektueshëm;
4. nëse ekziston rrezik favorizimi ose perceptim anshmërie;
5. nëse komunikimi është zhvilluar përmes kanalit procedural të përshtatshëm;
6. ndikimin e sjelljes mbi dinjitetin e personave;
7. ndikimin e sjelljes mbi autoritetin e funksionit dhe besimin në drejtësi;
8. mënyrën më proporcionale dhe profesionale të reagimit.

3.40. Raste praktike orientuese

🚦 Rasti 1 – Avokati që ndërpret vazhdimisht

Gjatë një seance, një avokat ndërpret disa herë gjyqtarin dhe palën tjetër.

Pas disa paralajmërimeve, gjyqtari humbet durimin dhe i drejtohet me fjalët: “Ndoshta duhet të mësoni më parë si zhvillohet një seancë dhe pastaj të vini në gjykatë.”

Çështje për diskutim:

- A kishte gjyqtari të drejtë të ndërhynte për ruajtjen e rendit?
- A ishte gjuha e përdorur e nevojshme dhe proporcionale?
- Ku qëndron kufiri ndërmjet autoritetit dhe poshtërimit?
- Si mund të menaxhohej situata ndryshe?
- A ndikon sjellja e gjyqtarit në perceptimin e paanshmërisë?

🚦 Rasti 2 – Njohja me avokatin

Një gjyqtar takohet shpesh në aktivitete shoqërore me një avokat që paraqitet rregullisht në gjykatën e tij. Para fillimit të një seance, ata bisedojnë miqësisht në korridor ndërsa pala tjetër është e pranishme.

Çështje për diskutim:

- A ekziston domosdoshmërisht konflikt interesi?
- Çfarë perceptimi mund të krijojë sjellja?

- A duhet magjistrati të tregojë kujdes edhe në kontaktet që janë në vetvete të pafajshme?
- Çfarë rëndësie ka dukja e trajtimit të barabartë?

Rasti 3 – Telefonata e palës

Një palë telefonon sekretarinë dhe kërkon të flasë personalisht me gjyqtarin “vetëm për të shpjeguar një keqkuptim procedural”. Gjyqtari pranon telefonatën dhe dëgjon për disa minuta sqarimin.

Çështje për diskutim:

- A është ky komunikim proceduralisht dhe etikisht i përshtatshëm?
- A ka rëndësi që pala pretendon se nuk po flet për themelin e çështjes?
- Çfarë rreziku krijohet për barazinë e palëve?
- Si duhet të veprojë magjistrati pas një kontakti të tillë?
- A duhet kontakti të bëhet transparent për palën tjetër?

Rasti 4 – Viktima e traumatizuar

Gjatë një procesi penal, një viktimë ka vështirësi të japë dëshminë dhe fillon të qajë. Për të mos humbur kohë, magjistrati i thotë se duhet “të kontrollojë emocionet dhe t’u përgjigjet pyetjeve”.

Çështje për diskutim:

- Si balancohet nevoja për zhvillimin efektiv të procesit me respektin për viktimën?
- A është gjuha e përdorur e përshtatshme?
- A mund të tregohet ndjeshmëri pa cenuar neutralitetin?
- Cilat masa procedurale ose praktike mund të përdoren?

Rasti 5 – Mesazhi i ekspertit

Një ekspert i dërgon magjistratit privatisht një mesazh ku shpjegon se gjatë hartimit të ekspertizës ka zbuluar një fakt shtesë që “mund të ndryshojë shumë çështjen”.

Çështje për diskutim:

- A duhet magjistrati të vijojë komunikimin?
- Si duhet të trajtohet informacioni i marrë?
- A duhet komunikimi të bëhet pjesë e procesit?
- Çfarë rreziku krijon komunikimi jashtë kanalit procedural?

Rasti 6 – Kërkesa nga një institucion tjetër

Një drejtues i një institucioni publik kontakton një prokuror dhe i kërkon informacion mbi ecurinë e një çështjeje, duke argumentuar se institucioni ka “interes të ligjshëm për të ditur se çfarë po ndodh”.

Çështje për diskutim:

- A mjafton pretendimi për interes institucional?
- Çfarë informacioni mund të komunikohet?
- Cilat janë kufijtë e konfidencialitetit?
- Si duhet të trajtohet presioni institucional?
- A duhet kontakti të dokumentohet?

Rasti 7 – Komunikimi diskriminues

Gjatë një seance, një magjistrat përdor një shprehje stereotipizuese për një person, duke pretenduar se ishte “vetëm një koment i zakonshëm” dhe se nuk ndikoi në vendimmarrje.

Çështje për diskutim:

- A mjafton mungesa e ndikimit real mbi vendimin?
- Çfarë ndikimi ka gjuha mbi dinjitetin e personit?
- A mund të krijojë ajo perceptim paragjykimi?
- Cila është lidhja ndërmjet komunikimit, paanshmërisë dhe besimit publik?

Rasti 8 – Presioni mbi administratën

Një magjistrat, i irrituar nga vonesa në përgatitjen e një dokumenti, i drejtohet një punonjësi të administratës me ton poshtërues dhe i thotë se, nëse gabimi përsëritet, “do të kujdeset personalisht që ai të mos qëndrojë gjatë në atë vend pune”.

Çështje për diskutim:

- A justifikon përgjegjësia për mbarëvajtjen e punës këtë mënyrë komunikimi?
- Ku qëndron kufiri ndërmjet kërkesës së llogarisë dhe abuzimit me autoritetin?
- Si duhet të komunikohet një problem profesional?
- Çfarë ndikimi ka sjellja në kulturën institucionale?

3.41. Produktet e pritshme të të nxënit

Në përfundim të modulit, kandidati mund të vlerësohet përmes:

1. simulimit të drejtimit të një situatë konfliktuale në seancë;
2. analizës së një komunikimi profesional problematik;
3. identifikimit të një kontakti ex parte dhe përcaktimit të mënyrës së reagimit;
4. hartimit të një përgjigjeje profesionale ndaj një pale ose avokati;
5. analizës së një situatë që përfshin një person vulnerabël;
6. vlerësimit të një marrëdhënieje me ekspertin ose një institucion tjetër;
7. identifikimit të sjelljeve diskriminuese ose të përdorimit të papërshtatshëm të autoritetit;
8. reflektimit individual mbi raportin ndërmjet autoritetit të funksionit, vetëpërmbytjes dhe respektit ndaj të tjerëve.

3.42. Burimet kryesore të modulit

Për trajtimin e modulit përdoren, sipas çështjes konkrete:

1. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
2. legjislacioni shqiptar mbi statusin, të drejtat dhe detyrimet e magjistratëve;
3. legjislacioni procedural relevant për funksionin gjyqësor dhe prokurorial;
4. standardet kombëtare të etikës gjyqësore dhe prokuroriale;
5. Parimet e Bangalore-s për Sjelljen Gjyqësor dhe komentari shpjegues i tyre;
6. standardet e Këshillit të Evropës mbi paanshmërinë, integritetin, respektin për palët dhe cilësinë e drejtësisë;
7. opinionet relevante të CCJE-së mbi etikën, cilësinë e drejtësisë dhe marrëdhënien ndërmjet gjyqësorit dhe shoqërisë;
8. opinionet relevante të CCPE-së mbi etikën, përgjegjësinë dhe marrëdhëniet institucionale të prokurorëve;
9. jurisprudenca relevante e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut mbi procesin e rregullt, barazinë e armëve, paanshmërinë dhe respektimin e të drejtave procedurale;
10. standardet dhe materialet relevante mbi trajtimin e viktimave, personave vulnerabël dhe mosdiskriminimin;
11. literatura doktrinare e përcaktuar në bibliografinë e përgjithshme të lëndës.

MODULI VII: SEKRETI PROFESIONAL, KONFIDENCIALITETI DHE DISKREZIONI

3.43. Qëllimi i modulit

Ky modul trajton detyrimin e magjistratit për të mbrojtur informacionin që merr, administron ose krijon për shkak të ushtrimit të funksionit, duke analizuar në mënyrë të veçantë sekretin profesional, konfidencialitetin dhe diskrecionin si elemente të integritetit profesional dhe të besimit institucional.

Ruajtja e informacionit nuk përbën vetëm një detyrim teknik ose formal. Ajo lidhet drejtpërdrejt me mbrojtjen e procesit të rregullt, të drejtave dhe dinjitetit të personave të përfshirë, efektivitetin e hetimit dhe vendimmarrjes, si dhe me besimin që qytetarët duhet të kenë se informacioni i marrë nga institucionet e drejtësisë përdoret vetëm për qëllimet e ligjshme të funksionit.

Moduli synon të bëjë një dallim të qartë ndërmjet sekretit profesional, informacionit konfidencial dhe detyrës etike të diskrecionit:

- a. Sekreti profesional lidhet me informacionin që mbrohet nga një detyrim i posaçëm juridik ose profesional për moszbulim.
- b. Konfidencialiteti lidhet me detyrimin për të kufizuar aksesin dhe përdorimin e informacionit sipas qëllimit dhe personave të autorizuar. Detyrimi për ruajtjen e konfidencialitetit nuk përfundon automatikisht me përfundimin e një çështjeje, ndryshimin e detyrës ose largimin nga funksioni. Në varësi të natyrës së informacionit dhe kuadrit të zbatueshëm, detyrimi mund të vazhdojë edhe pas përfundimit të marrëdhënies profesionale.
- c. Diskrecioni përfshin detyrimin më të gjerë të magjistratit për të treguar maturi edhe në situata ku një informacion nuk klasifikohet domosdoshmërisht si sekret, por zbulimi ose komentimi i tij mund të cenojë procesin, personat e përfshirë ose autoritetin e drejtësisë.

Vëmendje e veçantë i kushtohet informacionit që lidhet me hetimin, këshillimin dhe vendimmarrjen gjyqësore, të dhënat personale, informacionet mbi viktimat, dëshmitarët, të miturit dhe personat vulnerabël, si dhe dokumentet apo materialet e brendshme që nuk janë të destinuara për publikim.

Moduli trajton gjithashtu kufijtë e përdorimit të informacionit profesional. Informacioni i marrë për shkak të funksionit nuk mund të përdoret për përfitim personal, për favorizimin e personave të tretë, për ndikim në marrëdhënie private ose për qëllime që nuk lidhen me ushtrimin e kompetencës institucionale.

Një aspekt i rëndësishëm i modulit është siguria e informacionit. Detyrimi për konfidencialitet nuk shkelet vetëm përmes një deklarimi të drejtpërdrejtë. Rreziku mund të krijohet edhe nga ruajtja e papërshtatshme e dokumenteve, dërgimi i materialeve në adresën e gabuar, përdorimi i pajisjeve ose aplikacioneve të pasigurta, ekspozimi i ekranit, lënia e dokumenteve në ambiente të aksesueshme ose diskutimi i çështjeve profesionale në vende publike.

Moduli synon:

1. Të zhvillojë kulturën e minimizimit të informacionit. Magjistrati duhet të përdorë, të shpërndajë dhe të ruajë vetëm informacionin që është i nevojshëm për qëllimin profesional përkatës, duke shmangur përpunimin ose ekspozimin e panevojshëm të të dhënave personale dhe të informacionit të ndjeshëm.
2. Të formojë te kandidati një kulturë profesionale të kujdesit ndaj informacionit, ku çdo veprim vlerësohet jo vetëm nga këndvështrimi i lejueshmërisë formale, por edhe nga rreziku që mund të krijojë për të drejtat e personave, integritetin e procesit dhe besimin publik në drejtësi.

3.44. Rezultatet specifike të të nxënit

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje:

- a) të shpjegojë kuptimin dhe funksionin e sekretit profesional, konfidencialitetit dhe diskrecionit;
- b) të dallojë këto koncepte dhe të identifikojë fushën e zbatimit të secilit prej tyre;
- c) të identifikojë informacionin që kërkon mbrojtje për shkak të natyrës së tij ose të fazës procedurale në të cilën ndodhet çështja;
- d) të shpjegojë rëndësinë e sekretit të hetimit dhe të konfidencialitetit të këshillimit dhe vendimmarrjes;
- e) të identifikojë rreziqet që lidhen me përdorimin, ruajtjen dhe transmetimin e të dhënave personale dhe informacioneve të ndjeshme;
- f) të zbatojë parimin e kufizimit të aksesit dhe përdorimit të informacionit vetëm për qëllimin profesional përkatës;
- g) të zbatojë parimin e minimizimit të të dhënave në situata konkrete;
- h) të dallojë informacionin publik nga informacioni që nuk duhet të shpërndahej ose komentohet;
- i) të identifikojë komunikimet e papërshtatshme me persona jashtë procesit ose jashtë institucionit;
- j) të analizojë rreziqet e sigurisë që lidhen me dokumentet fizike, pajisjet elektronike, postën elektronike dhe mjetet digjitale;
- k) të përcaktojë mënyrën e duhur të reagimit në rast të humbjes, dërgimit të gabuar ose zbulimit të paautorizuar të informacionit;
- l) të shpjegojë vazhdimësinë e detyrimit për konfidencialitet edhe pas përfundimit të çështjes ose marrëdhënies së punës;
- m) të argumentojë në mënyrë të arsyetuar nëse një informacion konkret mund të komunikohet dhe, nëse po, kujt, për çfarë qëllimi dhe në çfarë mase.

3.45. Temat dhe nëntemat

Tema 1. Sekreti profesional, konfidencialiteti dhe diskrecioni

- a) *Kuptimi i sekretit profesional.*
- b) *Kuptimi i informacionit konfidencial.*
- c) *Diskrecioni si standard etik më i gjerë.*
- d) *Dallimet dhe lidhjet ndërmjet këtyre koncepteve.*
- e) *Qëllimi i mbrojtjes së informacionit.*
- f) *Konfidencialiteti si pjesë e integritetit profesional.*
- g) *Lidhja ndërmjet konfidencialitetit dhe besimit publik.*

Tema 2. Sekreti i hetimit dhe informacioni prokurorial

- a) *Informacioni i marrë gjatë hetimit.*
- b) *Të dhënat mbi veprimet hetimore të planifikuara ose në zhvillim.*
- c) *Informacioni mbi personat nën hetim, viktimat dhe dëshmitarët.*
- d) *Komunikimi ndërmjet prokurorit dhe policisë gjyqësore.*
- e) *Kufijtë e komunikimit me institucione të tjera.*
- f) *Komunikimi me median gjatë hetimit.*
- g) *Rreziku i publikimit të parakohshëm të informacionit.*
- h) *Ndikimi i rrjedhjes së informacionit mbi efektivitetin dhe drejtësinë e procesit.*

Tema 3. Konfidencialiteti i këshillimit dhe vendimmarrjes gjyqësore

- a) *Natyra konfidenciale e këshillimit.*

- b) Diskutimet ndërmjet anëtarëve të trupit gjykues.*
- c) Mendimet dhe qëndrimet e shprehura gjatë deliberimit.*
- d) Dokumentet e brendshme dhe materialet përgatitore.*
- e) Projektvendimet dhe versionet paraprake të akteve.*
- f) Kufiri ndërmjet procesit të brendshëm të vendimmarrjes dhe aktit publik.*
- g) Detyrimi për ruajtjen e konfidencialitetit pas përfundimit të çështjes.*

Tema 4. Informacioni konfidencial dhe dokumentet profesionale

- a) Identifikimi i informacionit konfidencial.*
- b) Dokumentet procedurale dhe dokumentet e brendshme.*
- c) Informacioni i marrë për shkak të funksionit.*
- d) Kufizimi i aksesit sipas nevojës profesionale.*
- e) Kopjimi, printimi dhe shpërndarja e dokumenteve.*
- f) Ruajtja dhe asgjësimi i materialeve.*
- g) Dokumentet e punës dhe shënimet personale profesionale.*
- h) Dallimi ndërmjet informacionit publik dhe informacionit të brendshëm.*

Tema 5. Mbrojtja e të dhënave personale

- a) Të dhënat personale në veprimtarinë gjyqësore dhe prokuroriale.*
- b) Të dhënat e ndjeshme dhe kategoritë që kërkojnë kujdes të shtuar.*
- c) Të dhënat mbi shëndetin, jetën private dhe rrethanat familjare.*
- d) Të dhënat e të miturve dhe personave vulnerabël.*
- e) Parimi i minimizimit të të dhënave.*
- f) Saktësia dhe përditësimi i të dhënave.*
- g) Kufizimi i përdorimit sipas qëllimit.*
- h) Shmangia e përfshirjes së të dhënave të panevojshme në dokumente dhe komunikime.*

Tema 6. Saktësia dhe integriteti i informacionit

- a) Rëndësia e saktësisë së të dhënave.*
- b) Verifikimi i emrave, identifikuesve dhe adresave.*
- c) Verifikimi i statusit procedural të personave.*
- d) Korrigjimi i informacionit të pasaktë.*
- e) Pasojat e përdorimit të të dhënave të gabuara.*
- f) Integriteti i dokumentit dhe mbrojtja nga ndryshimet e paautorizuara.*
- g) Përgjegjësia për kontrollin para transmetimit ose publikimit.*

Tema 7. Siguria fizike e informacionit

- a) Ruajtja e dokumenteve në ambientet e punës.*
- b) Kontrolli i aksesit në dosje.*
- c) Praktika “clean desk”.*
- d) Moslënia e dokumenteve në ambiente të përbashkëta.*
- e) Transportimi i dokumenteve jashtë institucionit.*
- f) Printimet dhe materialet e harruara në pajisje të përbashkëta.*
- g) Asgjësimi i sigurt i dokumenteve.*

Tema 8. Siguria digjitale dhe komunikimet elektronike

- a) Përdorimi i pajisjeve institucionale.*
- b) Fjalëkalimet dhe kontrolli i aksesit.*
- c) Praktika “clean screen”.*
- d) Dërgimi i dokumenteve me postë elektronike.*

- e) Verifikimi i marrësit dhe i dokumenteve bashkëlidhur.
- f) Përdorimi i pajisjeve personale.
- g) Ruajtja në shërbime cloud ose platforma të paautorizuara.
- h) Komunikimet përmes aplikacioneve private.
- i) Rreziku i humbjes, vjedhjes ose komprometimit të pajisjeve.
- j) Raportimi i incidenteve të sigurisë.

Tema 9. Bisedat dhe komunikimet jashtë mjedisit profesional

- a) Diskutimi i çështjeve me familjarë dhe miq.
- b) Bisedat në ambiente publike.
- c) Komunikimi me kolegë që nuk janë të përfshirë në çështje.
- d) Kontaktet me ish-kolegë ose profesionistë të jashtëm.
- e) Komunikimi me median dhe persona publikë.
- f) Përdorimi i rrjeteve sociale.
- g) Rreziku i zbulimit indirekt të informacionit.
- h) Detyrimi për diskrecion edhe kur nuk përmenden emrat e personave.

Tema 10. Përdorimi i informacionit të privilegjuar

- a) Kuptimi i informacionit të marrë për shkak të funksionit.
- b) Ndalimi i përdorimit për përfitim personal.
- c) Ndalimi i përdorimit në favor të familjarëve ose personave të tretë.
- d) Informacioni me rëndësi ekonomike ose financiare.
- e) Informacioni që mund të ndikojë në marrëdhënie private ose profesionale.
- f) Konflikti i interesit që mund të lindë nga përdorimi i informacionit.
- g) Integriteti si kufi i përdorimit të informacionit institucional.

Tema 11. Kohëzgjatja e detyrimit për konfidencialitet

- a) Detyrimi gjatë trajtimit të çështjes.
- b) Detyrimi pas përfundimit të procesit.
- c) Detyrimi pas transferimit ose ndryshimit të funksionit.
- d) Detyrimi pas përfundimit të marrëdhënies së punës.
- e) Informacioni që bëhet publik dhe kufijtë e komunikimit të mëtejshëm.
- f) Ruajtja e konfidencialitetit të proceseve të brendshme edhe pas përfundimit të funksionit.

Tema 12. Shkelja e konfidencialitetit dhe menaxhimi i incidentit

- a) Zbulimi i qëllimshëm i informacionit.
- b) Zbulimi nga pakujdesia.
- c) Dërgimi i dokumentit të marrësi i gabuar.
- d) Humbja e dokumentit ose pajisjes.
- e) Publikimi i paautorizuar.
- f) Raportimi i menjëhershëm i incidentit.
- g) Kufizimi i pasojave dhe rikuperimi i informacionit kur është i mundur.
- h) Dokumentimi institucional i incidentit.
- i) Pasojat procedurale, etike dhe disiplinore sipas kuadrit të zbatueshëm.

3.46. Metodologjia e zhvillimit të modulit

Ky modul zhvillohet përmes një metodologjie që ndërthur analizën normative me ushtrime konkrete mbi menaxhimin e informacionit.

Kandidati duhet të aftësohet jo vetëm të njohë informacionin që mbrohet, por edhe të identifikojë mënyrat e shumta përmes të cilave konfidencialiteti mund të cenohet në praktikën e përditshme.

Metodat kryesore përfshijnë:

- ligjëratë interaktive;
- analizë të standardeve ligjore dhe etike;
- studim rastesh;
- analizë të dokumenteve dhe komunikimeve hipotetike;
- ushtrime mbi minimizimin e të dhënave;
- simulim të një incidenti të sigurisë së informacionit;
- ushtrime mbi verifikimin e marrësit dhe dokumenteve elektronike;
- analizë të praktikave “clean desk” dhe “clean screen”;
- punë në grupe;
- reflektim individual mbi kufijtë e komunikimit profesional.

Në analizën e çdo situatë kandidati duhet të vlerësojë:

1. natyrën e informacionit;
2. burimin dhe qëllimin për të cilin është marrë;
3. personat që kanë të drejtë ta aksesojnë;
4. nëse komunikimi është i nevojshëm për ushtrimin e funksionit;
5. sasinë minimale të informacionit që duhet komunikuar;
6. mënyrën dhe kanalin e sigurt të transmetimit;
7. rrezikun e zbulimit të drejtpërdrejtë ose indirekt;
8. masat që duhet të merren në rast incidenti.

3.47. Raste praktike orientuese

🚦 Rasti 1 – Masa hetimore që bëhet publike

Një prokuror diskuton në mënyrë joformale me një person të njohur faktin se në ditët e ardhshme do të kryhet një veprim i rëndësishëm hetimor.

Informacioni përcillet më tej dhe bëhet publik përpara realizimit të veprimit.

Çështje për diskutim:

- Çfarë detyrimi është cenuar?
- A ka rëndësi që prokurori nuk synonte publikimin?
- Si mund të ndikojë zbulimi mbi efektivitetin e hetimit?
- Çfarë ndikimi mund të ketë mbi personat e përfshirë dhe besimin publik?
- Cilat masa duhet të ndërmerren pas konstatimit të rrjedhjes së informacionit?

🚦 Rasti 2 – Projektvendimi që qarkullon jashtë institucionit

Një draft i një vendimi gjyqësor dërgohet gabimisht në një adresë elektronike të jashtme.

Dokumenti përmban arsyetim paraprak dhe një rezultat të mundshëm të çështjes.

Çështje për diskutim:

- Cila është natyra e dokumentit?
- A mund të trajtohet projektvendimi si akt publik?
- Çfarë rreziku krijon publikimi i tij para vendimmarrjes përfundimtare?
- A mund të krijojë presion mbi magjistratin ose trupin gjykues?
- Çfarë duhet të bëhet menjëherë pas konstatimit të gabimit?

🚦 Rasti 3 – Të dhënat shëndetësore të panevojshme

Në hartimin e një dokumenti procedural, përfshihen të dhëna të hollësishme mbi gjendjen shëndetësore të një personi, megjithëse për çështjen konkrete mjafton vetëm fakti se ekziston një paafësi e përkohshme.

Çështje për diskutim:

- A janë të gjitha të dhënat relevante vetëm sepse ndodhen në dosje?
- Si zbatohet parimi i minimizimit?
- Çfarë informacioni është realisht i nevojshëm për qëllimin juridik?
- Si mund të mbrohet më mirë dinjiteti dhe privatësia e personit?

Rasti 4 – Gabimi në identifikim

Në një projektakt është shënuar gabimisht numri personal i një personi tjetër me të njëjtin emër. Dokumenti është gati për t'u dërguar.

Çështje për diskutim:

- Pse saktësia është pjesë e mbrojtjes së të dhënave?
- Çfarë pasojash mund të sjellë një gabim i tillë?
- Çfarë kontrollesh duhet të bëhen përpara transmetimit?
- Si duhet të veprohet nëse dokumenti është dërguar tashmë?

Rasti 5 – Biseda në restorant

Dy magjistratë diskutojnë gjatë drekës një çështje të ndjeshme, pa përmendur emrat e personave.

Megjithatë, japin aq shumë hollësi sa një person në tavolinën pranë mund ta identifikojë çështjen.

Çështje për diskutim:

- A mjafton mosdeklarimi i emrit për të ruajtur konfidencialitetin?
- Çfarë është zbulimi indirekt i informacionit?
- A ka rëndësi që të dy magjistratët janë profesionistë të sistemit?
- Si duhet të vlerësohet vendi ku zhvillohet komunikimi?

Rasti 6 – Dokumentet në tavolinë

Një magjistrat largohet nga zyra për një takim duke lënë mbi tavolinë dosje të hapura me të dhëna personale. Gjatë mungesës së tij, në zyrë hyjnë punonjës të tjerë për arsye administrative.

Çështje për diskutim:

- A kërkohet që të ketë ndodhur faktikisht lexim ose kopjim i dokumenteve?
- Çfarë funksioni ka praktika “clean desk”?
- Kush duhet të ketë akses në dokumente?
- Çfarë masash të thjeshta parandaluese mund të përdoren?

Rasti 7 – Ekran i pambrojtur

Një magjistrat largohet për pak minuta nga kompjuteri, duke lënë të hapur një dokument me të dhëna të ndjeshme dhe pa kyçur ekranin.

Çështje për diskutim:

- A përbën kjo problem edhe nëse askush nuk e ka parë dokumentin?
- Çfarë kuptohet me “clean screen”?
- Pse siguria e informacionit duhet të vlerësohet edhe në mënyrë parandaluese?

Rasti 8 – Mesazhi në aplikacion privat

Për arsye shpejtësie, një magjistrat i dërgon një kolegu përmes një aplikacioni privat komunikimi një fotografi të një dokumenti nga dosja.

Çështje për diskutim:

- A është qëllimi profesional i mjaftueshëm për ta justifikuar mënyrën e transmetimit?
- A është platforma e autorizuar dhe e sigurt?
- Çfarë ndodh me kopjen e dokumentit pas dërgimit?
- Cilat alternativa institucionale duhet të përdoren?

🚦 Rasti 9 – Informacioni pas largimit nga detyra

Një ish-magjistrat ftohet në një intervistë dhe tregon detaje mbi diskutimet e brendshme që janë zhvilluar vite më parë gjatë vendimmarrjes në një çështje të njohur publike.

Çështje për diskutim:

- A përfundon detyrimi për konfidencialitet me largimin nga funksioni?
- A ndryshon situata sepse çështja ka përfunduar?
- Cili është dallimi ndërmjet informacionit publik për çështjen dhe diskutimeve të brendshme?
- Si lidhet kjo me integritetin e funksionit?

🚦 Rasti 10 – Dokumenti i dërguar gabimisht

Një magjistrat i dërgon me email një dokument konfidencial personit të gabuar për shkak të plotësimit automatik të adresës.

Çështje për diskutim:

- Cili duhet të jetë veprimi i parë pas konstatimit të gabimit?
- A duhet incidenti të raportohet?
- A mjafton t'i kërkohej marrësit ta fshijë dokumentin?
- Çfarë masash duhet të merren për kufizimin e pasojave?
- Çfarë praktike parandaluese mund ta kishte shmangur situatën?

3.48. Produktet e pritshme të të nxënit

Në përfundim të modulit, kandidati mund të vlerësohet përmes:

1. klasifikimit të informacionit sipas nivelit të mbrojtjes që kërkon;
2. analizës së një rasti të zbulimit të paautorizuar të informacionit;
3. ushtrimit për minimizimin e të dhënave në një dokument procedural;
4. identifikimit dhe korrigjimit të të dhënave të pasakta në një dokument;
5. simulimit të reagimit ndaj një incidenti të sigurisë së informacionit;
6. analizës së praktikave “clean desk” dhe “clean screen”;
7. vlerësimit të sigurisë së një komunikimi elektronik;
8. argumentimit nëse një informacion i caktuar mund të komunikohet dhe në çfarë mase;
9. reflektimit individual mbi diskrecionin profesional në komunikimet e përditshme.

3.49. Burimet kryesore të modulit

Për trajtimin e modulit përdoren, sipas çështjes konkrete:

1. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë;
2. legjislacioni shqiptar mbi statusin, të drejtat, detyrimet dhe përgjegjësinë e magjistratëve;
3. legjislacioni procedural relevant mbi sekretin e hetimit, aksesin në dokumente dhe zhvillimin e procesit;
4. legjislacioni shqiptar mbi mbrojtjen e të dhënave personale;
5. standardet kombëtare të etikës gjyqësore dhe prokuroriale;
6. rregullat dhe politikat institucionale mbi sigurinë e informacionit dhe përdorimin e sistemeve elektronike;
7. Parimet e Bangalore-s për Sjelljen Gjyqësore dhe komentari shpjegues i tyre;

8. standardet relevante të Këshillit të Evropës mbi konfidencialitetin, mbrojtjen e të dhënave dhe etikën e magistratëve;
9. instrumentet evropiane mbi mbrojtjen e të dhënave personale;
10. opinionet relevante të CCJE-së dhe CCPE-së;
11. jurisprudenca relevante e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut mbi privatësinë, procesin e rregullt dhe mbrojtjen e informacionit;
12. literatura doktrinare e përcaktuar në bibliografinë e përgjithshme të lëndës.

MODULI VIII: ETIKA, TEKNOLOGJIA DHE INTELIGJENCA ARTIFICIALE

• Qëllimi i modulit

Ky modul synon të zhvillojë aftësinë e kandidatit për magistrat për të përdorur teknologjinë dhe sistemet e inteligjencës artificiale në mënyrë të përgjegjshme, kritike dhe në përputhje me parimet e pavarësisë, paanshmërisë, integritetit, konfidencialitetit, transparencës dhe përgjegjësisë që udhëheqin ushtrimin e funksionit gjyqësor dhe prokurorial.

Moduli mbështetet në parimin se zhvillimi teknologjik mund të përmirësojë kërkimin juridik, administrimin dhe analizën e informacionit, organizimin e punës dhe efikasitetin e sistemit të drejtësisë, por nuk ndryshon natyrën personale dhe institucionale të përgjegjësisë së magistratit. Përdorimi i një mjeti teknologjik nuk transferon te teknologjia përgjegjësinë për ligjshmërinë, saktësinë, paanshmërinë, arsyetimin, mbrojtjen e të drejtave, konfidencialitetin ose vendimmarrjen.

Vëmendje e posaçme i kushtohet inteligjencës artificiale dhe, në veçanti, sistemeve gjenerative që mund të përdoren për kërkim juridik, përmbledhje ose strukturim informacioni, identifikim paraprak të çështjeve juridike, krahasim të burimeve ose mbështetje teknike në përgatitjen e materialeve të punës.

Përdorimi i këtyre mjeteve duhet të shoqërohet me kontroll dhe verifikim njerëzor efektiv. Produktet e gjeneruara nga IA-ja mund të përmbajnë fakte të pasakta, burime të paqena ose të cituara gabimisht, interpretime të paplota, njëanshmëri algoritmike ose përfundime që nuk mbështeten në materialin juridik dhe faktik të çështjes.

Parimi i “mbikëqyrjes njerëzore” ka rëndësi të posaçme për magistratin. Teknologjia mund të asistojë kërkimin, analizën dhe administrimin e informacionit, por nuk duhet të zëvendësojë vlerësimin e provave, interpretimin juridik, individualizimin e çështjes, arsyetimin ose ushtrimin e kompetencës vendimmarrëse të gjyqtarit dhe prokurorit.

Magjistrati duhet të ruajë në çdo fazë kontrollin real dhe efektiv mbi procesin profesional dhe të jetë në gjendje të shpjegojë dhe të mbrojë në mënyrë të pavarur çdo përfundim juridik ose vendimmarrës, pavarësisht nëse në proces është përdorur ose jo një sistem teknologjik.

Një dimension tjetër themelor i modulit lidhet me paanshmërinë dhe rrezikun e paragjyqimeve algoritmike. Sistemet e inteligjencës artificiale mund të pasqyrojnë paragjyqime që burojnë nga të dhënat, mënyra e trajnimit, modeli i përdorur ose parametrat e sistemit. Magjistrati nuk duhet të trajtojë një rezultat algoritmik si objektiv vetëm për shkak të natyrës së tij teknike.

Vëmendje e veçantë i kushtohet gjithashtu mbrojtjes së konfidencialitetit dhe të dhënave. Futja e informacionit nga dosjet gjyqësore ose prokuroriale, materialeve hetimore, projektakteve, të dhënave personale ose materialeve të tjera të mbrojtura në sisteme të jashtme ose të paautorizuara mund të krijojë rrezik serioz për sekretin profesional, të drejtat e personave dhe sigurinë e informacionit.

Nëpërmjet këtij moduli, kandidati duhet të kuptojë se përdorimi etik i teknologjisë nuk kërkon vetëm njohuri teknike, por mbi të gjitha gjykim profesional, pavarësi intelektuale, verifikim, transparencë kur kërkohet, siguri të informacionit dhe marrje personale të përgjegjësisë për ushtrimin e funksionit.

- **Rezultatet specifike të të nxënit**

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë marrëdhënien ndërmjet etikës së magjistratit dhe përdorimit të teknologjisë në sistemin e drejtësisë;
2. identifikojë përfitimet dhe rreziqet që lidhen me digjitalizimin dhe automatizimin e veprimtarisë gjyqësore dhe prokuroriale;
3. dallojë përdorimin e teknologjisë si mjet mbështetës nga delegimi i papërshtatshëm i gjykimit profesional ose vendimmarrjes;
4. shpjegojë mundësitë dhe kufijtë e IA-së në kërkimin dhe analizën juridike;
5. zbatojë parimin e kontrollit dhe mbikëqyrjes njerëzore;
6. verifikojë në burime autentike faktet, dispozitat, jurisprudencën dhe referencat e prodhuara ose të sugjeruara nga sistemet e IA-së;
7. identifikojë informacionin e pasaktë, të pakonfirmuar ose të fabrikuar;
8. identifikojë dhe vlerësojë rreziqet e njëanshmërisë dhe paragjykimeve algoritmike;
9. vlerësojë ndikimin e përdorimit të sistemeve algoritmike mbi paanshmërinë dhe individualizimin e çështjes;
10. ruajë përgjegjësinë personale për vlerësimin juridik, arsyetimin dhe ushtrimin e kompetencës;
11. identifikojë informacionin që nuk duhet të futet në sisteme të paautorizuara;
12. zbatojë parimet e minimizimit, anonimizimit dhe mbrojtjes së të dhënave;
13. respektojë politikat dhe kufizimet institucionale për përdorimin e mjeteve teknologjike;
14. identifikojë rastet kur përdorimi i një sistemi duhet të jetë transparent, i dokumentueshëm ose i gjurmueshëm sipas kuadrit të zbatueshëm;
15. reagojë në mënyrë të përshtatshme kur përdorimi i teknologjisë krijon rrezik për saktësinë, paanshmërinë, konfidencialitetin ose integritetin e procesit;
16. shpjegojë pse përgjegjësia për vendimmarrjen nuk mund t'i atribuohet një sistemi teknologjik.

TEMA 22. TEKNOLOGJIA DHE TRANSFORMIMI I USHTRIMIT TË FUNKSIONIT TË MAGJISTRATIT

- **Përmbajtja**

1. *Digjitalizimi i sistemit të drejtësisë.*
2. *Databazat elektronike dhe kërkimi juridik.*
3. *Automatizimi dhe mjetet teknologjike mbështetëse.*
4. *Kontrolli dhe përgjegjësia njerëzore.*
5. *Teknologjia dhe pavarësia e gjykimit profesional.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë kuptimin e ndikimit të teknologjisë në mënyrën e ushtrimit të funksionit gjyqësor dhe prokurorial, duke evidentuar njëkohësisht përfitimet, kufijtë dhe përgjegjësitë që shoqërojnë përdorimin e saj.

Digjitalizimi ka zgjeruar mundësitë e aksesit në legjislacion, jurisprudencë, dokumente dhe informacion juridik. Megjithatë, lehtësia dhe shpejtësia e aksesit nuk garantojnë vetvetiu autoritetin, aktualitetin ose saktësinë e informacionit.

Kandidati për magjistrat duhet të jetë në gjendje të vlerësojë burimin, besueshmërinë, aktualitetin dhe relevancën e informacionit që përdor në ushtrimin e funksionit.

Automatizimi mund të përdoret për detyra ndihmëse, organizative ose të përsëritshme, por nuk duhet të çojë në humbjen e kontrollit profesional mbi analizën, vlerësimin ose vendimmarrjen.

Teknologjia duhet të kuptohet si “mjet në shërbim të drejtësisë dhe të magjistratit”, jo si burim autonom i autoritetit juridik ose si zëvendësim i përgjegjësisë së tij.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë format kryesore të përdorimit të teknologjisë në veprimtarinë gjyqësore dhe prokuroriale;
2. vlerësojë përfitimet dhe kufijtë e digjitalizimit;
3. përdorë databaza elektronike duke kontrolluar autoritetin dhe aktualitetin e burimeve;
4. identifikojë rreziqet e automatizimit të pakontrolluar;
5. dallojë një rezultat teknik nga një vlerësim juridik profesional;
6. ruajë kontrollin njerëzor mbi procesin e analizës;
7. identifikojë situatat në të cilat përdorimi i teknologjisë mund të ndikojë në pavarësinë ose paanshmërinë e gjyqimit;
8. marrë përgjegjësi personale për mënyrën se si teknologjia përdoret në ushtrimin e funksionit.

TEMA 23. PËRDORIMI ETIK DHE I PËRGJEGJSHËM I INTELIGJENCËS ARTIFICIALE

- **Përmbajtja**

1. *Mundësitë dhe kufijtë e IA-së në veprimtarinë gjyqësore dhe prokuroriale.*
2. *Mbikëqyrja dhe verifikimi njerëzor.*
3. *Gabimet, informacioni i fabrikuar dhe paragjykimet algoritmike.*
4. *Përgjegjësia e magjistratit dhe kufijtë e delegimit të IA-ja.*
5. *IA-ja, paanshmëria dhe individualizimi i vendimmarrjes*

- **Objektivi i temës**

Tema synon të zhvillojë aftësinë për përdorimin kritik dhe të përgjegjshëm të inteligjencës artificiale, duke shmangur si besimin e pakushtëzuar të teknologjia, ashtu edhe trajtimin e saj si burim juridik ose vendimmarrës autoritativ.

IA-ja mund të ndihmojë në organizimin dhe përmbledhjen e informacionit, identifikimin paraprak të çështjeve juridike, krahasimin e burimeve, strukturimin e argumenteve ose përgatitjen teknike të materialeve të punës.

Megjithatë, përdorimi i saj nuk duhet të zëvendësojë kërkimin juridik të verifikueshëm, vlerësimin e provave, interpretimin profesional, individualizimin e çështjes dhe arsyetimin personal të magjistratit.

Një rrezik i veçantë i sistemeve gjenerative është prodhimi i përmbajtjes që paraqitet në mënyrë bindëse, por mund të përmbajë fakte, jurisprudencë, dispozita, citime ose burime të pasakta apo të fabrikuara.

Çdo referencë ndaj legjislacionit, jurisprudencës, doktrinës ose të dhënave faktike duhet të kontrollohet në burimin autentik përpara se të merret në konsideratë në ushtrimin e funksionit.

Rezultati i IA-së duhet të shqyrtohet gjithashtu për njëanshmëri ose paragjykim. Një përgjigje teknikisht e strukturuar dhe bindëse nuk është domosdoshmërisht juridikisht e saktë, e plotë, e paanshme ose e përshtatshme për rrethanat individuale të çështjes.

Përgjegjësia për analizën, vlerësimin, arsyetimin dhe vendimmarrjen mbetet gjithmonë te magjistrati.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë përdorimet e përshtatshme të IA-së si mjet mbështetës;
2. identifikojë kufijtë e delegimit të detyrave të IA-ja;

3. verifikojë në mënyrë të pavarur informacionin e gjeneruar;
4. kontrollojë ekzistencën dhe përmbajtjen e burimeve juridike;
5. identifikojë informacionin e pasaktë ose të fabrikuar;
6. identifikojë rrezikun e paragjykit algoritmik;
7. vlerësojë nëse rezultati i IA-së respekton individualitetin e çështjes;
8. krahasojë produktin e IA-së me burimet autentike dhe materialin konkret të çështjes;
9. ushtrojë mbikëqyrje njerëzore efektive;
10. mos mbështesë një përfundim juridik ose vendimmarrës në material që nuk është kontrolluar profesionalisht;
11. ruajë pavarësinë intelektuale ndaj rekomandimeve ose përfundimeve të prodhuara nga sistemi;
12. marrë përgjegjësi personale për analizën dhe vendimmarrjen përfundimtare.

TEMA 24. IA, KONFIDENCIALITETI DHE MBROJTJA E TË DHËNAVE

• Përmbajtja

1. *Përdorimi i të dhënave të çështjes në sistemet e IA-së.*
2. *Konfidencialiteti, sekreti profesional dhe siguria e informacionit.*
3. *Minimizimi, anonimizimi dhe rreziku i riidentifikimit.*
4. *Politikat institucionale, autorizimi dhe përgjegjësia.*
5. *Ruajtja e sekretit të hetimit dhe e konfidencialitetit të vendimmarrjes.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë aftësinë për të identifikuar dhe menaxhuar rreziqet që përdorimi i sistemeve të inteligjencës artificiale mund të krijojë për sekretin profesional, konfidencialitetin, mbrojtjen e të dhënave dhe integritetin e procesit gjyqësor ose prokurorial.

Futja e informacionit në një sistem të jashtëm mund të përbëjë përpunim, transmetim ose ruajtje të të dhënave jashtë mjedisit institucional. Për këtë arsye, magjistrati nuk duhet të fusë në një sistem të paautorizuar të dhëna nga dosja, materiale hetimore, projektakte, dokumente të brendshme, të dhëna personale ose informacion tjetër konfidencial.

Fakti që një sistem përdoret vetëm për përmbledhje, përmirësim gjuhësor, kërkim ose analizë nuk e eliminon detyrimin për konfidencialitet.

Kur përdorimi i një sistemi të IA-së është institucionalisht i lejueshëm, duhet të zbatohet parimi i minimizimit të të dhënave. Duhet të përdoret vetëm informacioni që është realisht i nevojshëm për qëllimin e ligjshëm profesional.

Anonimizimi mund të shërbejë si masë mbrojtëse, por nuk duhet të konsiderohet zgjidhje automatike. Kombinimi i fakteve, datave, vendndodhjeve, statusit procedural ose karakteristikave të veçanta mund ta bëjë personin ose çështjen të identifikueshme edhe pas heqjes së emrit.

Përdorimi i sistemeve të IA-së duhet të respektojë politikat, autorizimet dhe standardet e sigurisë të institucionit.

• Rezultatet e të nxënësve për temën

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë të dhënat dhe informacionin që kërkojnë mbrojtje;
2. shpjegojë rrezikun që krijojnë futja e tyre në sisteme të jashtme;
3. dallojë sistemet e autorizuara nga mjetet e paautorizuara;
4. zbatojë parimin e minimizimit të të dhënave;
5. përdorë anonimizimin në mënyrë të përshtatshme;
6. identifikojë rrezikun e riidentifikimit;

7. ruajë sekretin e hetimit dhe informacionin e brendshëm të procesit gjyqësor;
8. respektojë politikat institucionale për përdorimin e IA-së;
9. kërkojë orientim institucional kur përdorimi i një sistemi nuk është i qartë;
10. raportojë sipas procedurave përkatëse një ekspozim të mundshëm të informacionit;
11. propozojë masa parandaluese për përdorimin e ardhshëm të teknologjisë.
- 12.

• **Parimet udhëheqëse për përdorimin e teknologjisë dhe IA-së**

Për qëllime didaktike, përdorimi i teknologjisë dhe inteligjencës artificiale nga magjistrati duhet të vlerësohet sipas këtyre parimeve:

1. Ligjshmëria dhe autorizimi
Teknologjia duhet të përdoret vetëm brenda kuadrit ligjor dhe institucional të zbatueshëm.
2. Qëllimi profesional
Përdorimi duhet të lidhet me një qëllim të ligjshëm të ushtrimit të funksionit.
3. Pavarësia e gjykimit
Teknologjia nuk duhet të diktojë rezultatin juridik ose vendimmarrës dhe nuk duhet të krijojë varësi intelektuale nga rezultati teknik.
4. Mbikëqyrja njerëzore
Teknologjia asiston; magjistrati kontrollon, vlerëson dhe ushtron kompetencën.
5. Verifikueshmëria
Burimet dhe informacioni juridik duhet të kontrollohen në burime autentike.
6. Saktësia dhe objektiviteti
Rezultati duhet të kontrollohet për gabime, mungesë balance dhe njëanshmëri.
7. Paanshmëria dhe mosdiskriminimi
Rezultatet algoritmike duhet të vlerësohen për paragjykime dhe ndikime diskriminuese.
8. Individualizimi i çështjes
Asnjë rezultat i automatizuar nuk duhet të zëvendësojë vlerësimin konkret të fakteve, provave dhe rrethanave individuale.
9. Konfidencialiteti dhe siguria
Informacioni profesional nuk duhet të ekspozohet në sisteme të paautorizuara.
10. Minimizimi i të dhënave
Duhet të përpunohet vetëm informacioni që është i nevojshëm për qëllimin profesional.
11. Transparenca dhe gjurmueshmëria
Kur kërkohet nga ligji ose rregullat institucionale, përdorimi i sistemit duhet të mund të evidentohet dhe të rindërtohet.
12. Përgjegjësia personale
Përgjegjësia për ushtrimin e funksionit, arsyetimin dhe vendimmarrjen nuk transferohet te sistemi teknologjik.

• **Metodologjia e rekomanduar për Modulin VIII**

Moduli duhet të zhvillohet nëpërmjet kombinimit të trajtimit konceptual me ushtrime praktike që kërkojnë përdorim kritik, verifikim dhe reflektim etik mbi teknologjinë.

Rekomandohet përdorimi i:

- a) verifikimit të një reference jurisprudenciale të gjeneruar nga IA-ja;
- b) krahasimit të një përgjigjeje të IA-së me burimin juridik autentik;
- c) identifikimit të një burimi të fabrikuar;
- d) identifikimit të njëanshmërisë ose paragjykimit në një analizë të gjeneruar;
- e) krahasimit të një rezultati algoritmik me kërkesën për vlerësim individual të çështjes;
- f) analizës së një situatë ku magjistrati mbështetet në mënyrë të tepruar te një rekomandim teknologjik;
- g) analizës së një situatë ku të dhëna konfidenciale janë futur në një mjet të paautorizuar;

- h) ushtrimeve të minimizimit dhe anonimizimit të të dhënave;
- i) analizës së kufirit ndërmjet asistencës teknologjike dhe delegimit të papërshtatshëm të gjykimit ose vendimmarrjes.

Për çdo rast, kandidati duhet të identifikojë:

1. qëllimin e përdorimit;
2. mjetin teknologjik të përdorur;
3. natyrën e informacionit;
4. nivelin e autorizimit;
5. rrezikun për saktësinë;
6. rrezikun për paanshmërinë;
7. rrezikun për konfidencialitetin;
8. nivelin e mbikëqyrjes njerëzore;
9. nevojën për verifikim;
10. ndikimin mbi arsyetimin ose vendimmarrjen;
11. përgjegjësinë personale të magjistratit.

• **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin VIII**

Një gjyqtar duhet të shqyrtojë brenda një afati të shkurtër një çështje juridikisht dhe faktikisht komplekse. Për të orientuar kërkimin fillestar, ai përdor një sistem të inteligjencës artificiale për të identifikuar jurisprudencën relevante dhe për të strukturuar çështjet juridike që mund të kërkojnë analizë.

Për ta bërë përgjigjen më të saktë, ai përshkruan rrethana konkrete nga dosja, duke hequr emrat e palëve, por duke përfshirë data, vende dhe karakteristika të veçanta të çështjes.

Sistemi prodhon disa referenca jurisprudenciale, sugjeron një interpretim juridik dhe paraqet si më të përshtatshëm një rezultat të caktuar.

Një prej vendimeve të cituara duket veçanërisht i rëndësishëm. Gjyqtari konstaton më pas se referenca nuk ekziston në formën e paraqitur nga sistemi. Ai vëren gjithashtu se disa nga përfundimet e sistemit mbështeten në përgjithësime që nuk marrin parasysh të gjitha faktet dhe provat e çështjes konkrete.

Në të njëjtën kohë, rezulton se kombinimi i të dhënave të futura në sistem mund ta bëjë çështjen të identifikueshme edhe pa përdorimin e emrave.

Kandidati duhet të analizojë:

- a) nëse përdorimi i sistemit ishte institucionalisht dhe etikisht i lejueshëm;
- b) nëse heqja e emrave ishte e mjaftueshme për mbrojtjen e konfidencialitetit;
- c) nëse jurisprudenca e gjeneruar mund të përdorej pa verifikim;
- d) cili ishte niveli i nevojshëm i kontrollit njerëzor;
- e) nëse sugjerimi i një rezultati mund të ndikojë në pavarësinë e gjykimit;
- f) si duhet të vlerësohet rreziku i njëanshmërisë algoritmike;
- g) pse çdo fakt, provë dhe argument duhet të vlerësohet individualisht nga magjistrati;
- h) çfarë përgjegjësie mban gjyqtari për çdo përfundim të përdorur në arsyetim;
- i) nëse ekspozimi i mundshëm i informacionit duhet të raportohet;
- j) cilat masa duhet të merren për përdorimin e ardhshëm të IA-së.

• **Veprimi i rekomanduar**

Magjistrati duhet të ndërpresë mbështetjen në materialin e paverifikuar dhe të kontrollojë çdo referencë juridike në burimin autentik. Analiza e çështjes duhet të rindërtohet mbi bazën e ligjit, jurisprudencës së verifikuar, fakteve dhe provave konkrete.

Rezultati i prodhuar nga sistemi nuk duhet të trajtohet si rekomandim vendimmarrës dhe magjistrati duhet të ruajë pavarësinë e plotë të vlerësimit dhe arsyetimit.

Duhet të vlerësohet gjithashtu, sipas procedurave institucionale, nëse futja e të dhënave ka krijuar incident të sigurisë ose konfidencialitetit dhe, kur kërkohet, incidenti duhet të raportohet.

Për përdorimet e ardhshme, magjistrati duhet të mbështetet vetëm në mjetet dhe procedurat e autorizuar, të zbatojë minimizimin e të dhënave, të verifikojë në mënyrë të pavarur çdo informacion juridik dhe të ruajë kontrollin njerëzor efektiv mbi analizën dhe ushtrimin e kompetencës.

- **Lidhja e Modulit VIII me modulet e tjera**

Moduli VIII ka karakter transversal dhe lidhet drejtpërdrejt me disa nga standardet kryesore të kurrikulës.

Me **Modulin II – Pavarësia dhe paanshmëria**, lidhet përmes kërkesës që magjistrati të ruajë pavarësinë e gjykimit dhe të mos lejojë që një rezultat algoritmik të zëvendësojë vlerësimin e tij profesional.

Me **Modulin III – Integriteti dhe dinjiteti i funksionit**, lidhet përmes përgjegjësisë personale për mënyrën e përdorimit të teknologjisë dhe ndalimit të transferimit të përgjegjësisë të sistemi.

Me **Modulin IV – Konflikti i interesit**, lidhet me nevojën për të identifikuar interesat, varësitë ose rreziqet që mund të krijohen nga përdorimi i sistemeve të caktuara teknologjike.

Me **Modulin VII – Sekretet profesional, konfidencialiteti dhe diskrecioni**, lidhet drejtpërdrejt përmes mbrojtjes së të dhënave, sigurisë së informacionit, minimizimit dhe ndalimit të ekspozimit të materialeve të çështjes në sisteme të paautorizuara.

Me **Modulin IX – Përgjegjësia disiplinore dhe llogaridhënia**, lidhet përmes përgjegjësisë për përdorimin e paautorizuar të teknologjisë, mosverifikimin e burimeve, shkeljen e konfidencialitetit ose mbështetjen e papërshtatshme në rezultate të automatizuara.

Me **Modulin X – Punë praktike mbi dilemat etike**, lidhet përmes rasteve komplekse ku përdorimi i teknologjisë mund të jetë profesionalisht i dobishëm, por njëkohësisht të krijojë tension ndërmjet efikasitetit, pavarësisë, paanshmërisë, transparencës, konfidencialitetit dhe përgjegjësisë.

Në këtë kuptim, parimi që përshkon Modulin VIII është se: *teknologjia mund të ndryshojë mënyrën se si magjistrati kërkon, organizon dhe analizon informacionin, por nuk ndryshon natyrën personale të gjykimit, arsyetimit dhe përgjegjësisë së tij dhe nuk mund të zëvendësojë ushtrimin njerëzor të funksionit gjyqësor ose prokurorial.*

MODULI IX: PËRGJEGJËSIA DISIPLINORE DHE LLOGARIDHËNIA

- **Qëllimi i modulit**

Ky modul synon të zhvillojë te kandidati për magjistrat kuptimin e marrëdhënies ndërmjet etikës profesionale, përgjegjësisë disiplinore, llogaridhënies dhe pavarësisë së funksionit gjyqësor ose prokurorial.

Ushtrimi i funksionit të magjistratit shoqërohet me pavarësi në ushtrimin e kompetencave, por njëkohësisht edhe me përgjegjësi për respektimin e Kushtetutës, ligjit, standardeve profesionale dhe kërkesave të integritetit. Pavarësia nuk duhet të kuptohet si përjashtim nga llogaridhënia, ashtu si llogaridhënia nuk duhet të përdoret në mënyrë që të cenojë ose të krijojë presion mbi ushtrimin e pavarur të funksionit.

Një qëllim themelor i modulit është të qartësojë marrëdhënien ndërmjet “përgjegjësisë etike” dhe përgjegjësisë disiplinore”. Këto dy kategori janë të lidhura, por nuk janë të njëjta. Standardet etike kanë funksion orientues, parandalues dhe formues, ndërsa përgjegjësia disiplinore lidhet me shkelje të parashikuara ose të përcaktueshme sipas kuadrit juridik të zbatueshëm dhe me procedura institucionale për konstatimin e tyre.

Për këtë arsye, jo çdo sjellje etikisht e diskutueshme, mangësi profesionale, gabim juridik ose interpretim i kontestueshëm përbën automatikisht shkelje disiplinore. Kualifikimi disiplinor kërkon analizën e bazës juridike, natyrës së detyrimit të cenuar, rrethanave konkrete, formës dhe shkallës së përgjegjësisë, pasojave të sjelljes dhe elementeve të tjera relevante të përcaktuara nga kuadri i zbatueshëm.

Një vëmendje e posaçme i kushtohet kufirit ndërmjet përgjegjësisë disiplinore dhe pavarësisë në vendimmarrje. Përmbajtja e një vendimi gjyqësor ose e një vlerësimi prokurorial nuk duhet të bëhet objekt përgjegjësie disiplinore vetëm për shkak të një interpretimi juridik të diskutueshëm, ndryshimit të qëndrimit nga një gjykatë më e lartë ose ekzistencës së një vlerësimi tjetër profesional, përveç rasteve kur plotësohen kushtet e parashikuara nga kuadri juridik përkatës.

Moduli synon gjithashtu të zhvillojë konceptin e “llogaridhënies së magjistratit”. Llogaridhënia nuk kufizohet te procedura disiplinore. Ajo përfshin përgjegjësinë për mënyrën e ushtrimit të funksionit, detyrimin për arsyetim, transparencën sipas ligjit, respektimin e standardeve profesionale, pranimin dhe korrigjimin e gabimeve kur kjo është e mundur, si dhe bashkëpunimin me mekanizmat kushtetues dhe ligjorë të kontrollit dhe vlerësimit.

Një rëndësi e veçantë i kushtohet proporcionalitetit dhe garancive procedurale. Përgjegjësia disiplinore duhet të përcaktohet përmes një procesi të drejtë, objektiv, të paanshëm dhe të parashikueshëm, në të cilin respektohen e drejta për t’u dëgjuar, e drejta për t’u njohur me pretendimet dhe provat, e drejta për mbrojtje dhe kërkesa për një vendimmarrje të arsyetuar.

Moduli trajton gjithashtu dallimin ndërmjet përgjegjësisë individuale dhe problematikave institucionale. Një mangësi profesionale mund të lidhet me sjelljen e një magjistrati, por mund të ndikohet edhe nga faktorë sistemikë, si ngarkesa e tepërt e punës, mangësitë organizative, mungesa e trajnimit, pasiguria e procedurave ose defektet e sistemeve teknologjike. Identifikimi i këtyre faktorëve nuk e eliminon automatikisht përgjegjësinë individuale, por është i rëndësishëm për një vlerësim të drejtë dhe për parandalimin e përsëritjes.

Në përfundim, moduli synon të formojë te kandidati kuptimin se llogaridhënia e magjistratit duhet të shërbejë njëkohësisht për mbrojtjen e integritetit të sistemit, garantimin e përgjegjësisë individuale dhe ruajtjen e pavarësisë së funksionit.

• **Rezultatet specifike të të nxënit**

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin e përgjegjësisë profesionale, etike, disiplinore dhe llogaridhënies së magjistratit;
2. shpjegojë marrëdhënien ndërmjet pavarësisë dhe llogaridhënies;
3. dallojë përgjegjësinë etike nga përgjegjësia juridike dhe disiplinore;
4. shpjegojë pse jo çdo shkelje etike ose gabim profesional përbën automatikisht shkelje disiplinore;
5. dallojë gabimin juridik, interpretimin e diskutueshëm dhe vlerësimin profesional nga sjellja që mund të marrë rëndësi disiplinore;
6. identifikojë nevojën për një bazë juridike të qartë dhe të parashikueshme për përgjegjësinë disiplinore;
7. identifikojë elementet që ndikojnë në vlerësimin e seriozitetit të një shkeljeje;
8. zbatojë parimin e proporcionalitetit;
9. shpjegojë rëndësinë e garancive procedurale në procesin disiplinor;
10. identifikojë rrezikun e përdorimit të mekanizmave disiplinorë si mjet presioni mbi pavarësinë e magjistratit;
11. dallojë përgjegjësinë individuale nga faktorët institucionalë ose sistemikë;
12. vlerësojë rëndësinë e sjelljes së magjistratit pas konstatimit të një problematike, përfshirë bashkëpunimin, korrigjimin, transparencën ose fshehjen;

13. identifikojë masat korrigjuese dhe parandaluese që mund të merren krahas ose jashtë reagimit disiplinor;
14. argumentojë një zgjidhje që balancon përgjegjësinë, proporcionalitetin, garancitë procedurale dhe pavarësinë e funksionit.

TEMA 25. LLOGARIDHËNIA DHE PËRGJEGJËSIA E MAGJISTRATIT

• Përmbajtja

1. *Kuptimi i llogaridhënies së magjistratit.*
2. *Përgjegjësia për veprimet dhe mosveprimet.*
3. *Pavarësia dhe përgjegjësia si parime plotësuese.*
4. *Gabimi profesional dhe sjellja etikisht problematike.*
5. *Korrigjimi, transparenca dhe reflektimi profesional.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë kuptimin se pavarësia e magjistratit nuk përjashton përgjegjësinë për mënyrën e ushtrimit të funksionit.

Llogaridhënia përfshin jo vetëm përgjegjësinë për sjelljen, por edhe detyrimin për të arsyetuar vendimmarrjen sipas ligjit, për të respektuar standardet e funksionit, për të bashkëpunuar me mekanizmat institucionalë të parashikuar dhe për të reaguar në mënyrë profesionale kur konstatohet një gabim ose problematikë.

Përgjegjësia mund të lidhet me veprime ose mosveprime. Mosdeklarimi i një konflikti interesi, shkelja e konfidencialitetit, mosrespektimi i një detyrimi procedural ose përdorimi i papërshtatshëm i autoritetit mund të kenë rëndësi etike dhe, sipas rrethanave dhe bazës ligjore, edhe disiplinore.

Megjithatë, nuk duhet të barazohet çdo gabim profesional me shkeljen disiplinore. Në vlerësim duhet të merren në konsideratë natyra e detyrimit, standardi i kujdesit, rrethanat konkrete, mundësia e parandalimit, pasojat dhe sjellja pas konstatimit të problematikës.

Në veçanti, duhet të dallohet përgjegjësia për sjelljen nga kontrolli mbi përmbajtjen e vendimmarrjes. Mekanizmat e llogaridhënies nuk duhet të cenojnë pavarësinë e gjyqtarit ose autonominë profesionale të prokurorit sipas kuadrit të zbatueshëm.

• Rezultatet e të nxënit për temën

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. shpjegojë kuptimin e llogaridhënies së magjistratit;
2. shpjegojë marrëdhënien ndërmjet pavarësisë dhe përgjegjësisë;
3. identifikojë përgjegjësinë që mund të lidhet me veprime dhe mosveprime;
4. dallojë gabimin profesional nga sjellja etikisht problematike;
5. dallojë gabimin juridik nga sjellja që mund të marrë rëndësi disiplinore;
6. identifikojë detyrimin e cenuar në një situatë konkrete;
7. analizojë rëndësinë e korrigjimit të një problematike;
8. vlerësojë rëndësinë e transparencës dhe bashkëpunimit institucional;
9. identifikojë faktorët individualë dhe institucionalë të një problematike;
10. propozojë masa parandaluese për shmangien e përsëritjes.

TEMA 26. PËRGJEGJËSIA DISIPLINORE, PAVARËSIA DHE PROPORCIONALITETI

• Përmbajtja

1. *Dallimi ndërmjet përgjegjësisë etike dhe disiplinore.*
2. *Baza juridike e përgjegjësisë disiplinore.*

3. *Pavarësia e magistratit dhe kufijtë e përgjegjësisë disiplinore.*
4. *Vlerësimi i seriozitetit të shkeljes.*
5. *Proporcionaliteti ndërmjet shkeljes dhe masës*

• **Objektivi i temës**

Tema synon të qartësojë natyrën dhe funksionin e përgjegjësisë disiplinore të magistratit dhe raportin e saj me standardet e etikës profesionale dhe pavarësinë e funksionit.

Etika profesionale përmban standarde që udhëheqin sjelljen edhe përtej minimumit juridikisht të sanksionueshëm. Për këtë arsye, një sjellje mund të jetë etikisht e papërshtatshme pa plotësuar kushtet për përgjegjësi disiplinore.

Përgjegjësia disiplinore duhet të mbështetet në kuadrin juridik të zbatueshëm dhe nuk mund të ndërtohet vetëm mbi vlerësime morale, pritshmëri të përgjithshme ose pakënaqësi ndaj një vendimi.

Një rëndësi e veçantë ka mbrojtja e pavarësisë në vendimmarrje. Interpretimi i ligjit, vlerësimi i fakteve dhe provave ose përfundimi juridik i një magjistrati nuk duhet të çojnë vetvetiu në përgjegjësi disiplinore vetëm sepse vendimi është ndryshuar, kritikuar ose konsideruar i gabuar nga një instancë tjetër.

Në vlerësimin e seriozitetit të një shkeljeje mund të merren në konsideratë, sipas rastit:

- a) natyra e detyrimit të cenuar;
- b) rëndësia e interesit të mbrojtur;
- c) forma dhe shkalla e përgjegjësisë;
- d) pasojat e shkaktuara ose rreziku i krijuar;
- e) kohëzgjatja e sjelljes;
- f) përsëritja;
- g) qëllimi ose motivi, kur është relevant;
- h) ndikimi mbi të drejtat e personave dhe administrimin e drejtësisë;
- i) ndikimi mbi besimin publik;
- j) sjellja pas konstatimit të problematikës;
- k) përpjekjet për korrigjimin e pasojave;
- l) rrethanat lehtësuese ose rënduese;
- m) faktorët institucionalë që mund të kenë ndikuar në situatë.

Parimi i proporcionalitetit kërkon që reagimi disiplinor të jetë në raport të arsyeshëm me natyrën dhe seriozitetin e shkeljes dhe të mos përdoret si reagim automatik ndaj çdo gabimi, mangësie profesionale ose vendimmarrjeje të diskutueshme.

• **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. dallojë përgjegjësinë etike nga ajo disiplinore;
2. shpjegojë nevojën për bazë ligjore dhe parashikueshmëri;
3. identifikojë kufirin ndërmjet përgjegjësisë disiplinore dhe pavarësisë në vendimmarrje;
4. dallojë një gabim juridik nga një sjellje potencialisht disiplinore;
5. identifikojë faktorët që ndikojnë në seriozitetin e shkeljes;
6. vlerësojë rëndësinë e pasojës ose rrezikut të krijuar;
7. identifikojë rrethana rënduese dhe lehtësuese;
8. zbatojë parimin e proporcionalitetit;
9. dallojë masën korrigjuese nga masa disiplinore;
10. argumentojë në mënyrë të arsyetuar nëse një reagim disiplinor është i justifikuar dhe proporcional.

TEMA 27. PROCEDURA DISIPLINORE, GARANCITË, PAVARËSIA DHE PAANËSHMËRIA

• Përmbajtja

1. *Garancitë procedurale në procedurën disiplinore.*
2. *Objektiviteti dhe paanshmëria e procesit.*
3. *E drejta për t'u dëgjuar dhe për t'u mbrojtur.*
4. *Organet kompetente dhe ndarja institucionale e funksioneve.*
5. *Llogaridhënia pa cenuar pavarësinë.*
6. *Përgjegjësia individuale dhe mësimi institucional.*

• Objektivi i temës

Tema synon të zhvillojë kuptimin se përgjegjësia disiplinore e magjistratit mund të jetë legjitime vetëm kur përcaktohet përmes një procedure që respekton kërkesat e drejtësisë, objektivitetit dhe paanshmërisë.

Konstatimi i një shkeljeje dhe përcaktimi i përgjegjësisë duhet të mbështeten në fakte të verifikuara dhe në një proces ku magjistrati ka mundësi reale të njihet me pretendimet, të paraqesë shpjegime, prova dhe argumente dhe të ushtrojë të drejtat procedurale të parashikuara nga ligji.

Parimi i paanshmërisë kërkon që procedura të mos ndikohet nga konflikte personale, presion politik, institucional ose mediatik, pakënaqësi ndaj përmbajtjes së vendimeve ose paragjykim paraprak mbi përgjegjësinë e magjistratit. Një sistem i drejtë disiplinor duhet të mbrojë jo vetëm interesin për përgjegjësi, por edhe pavarësinë e sistemit të drejtësisë. Mekanizmi disiplinor nuk duhet të përdoret për të orientuar, ndëshkuar ose frikësuar magjistratin për mënyrën se si ushtron në mënyrë të ligjshme gjykimin e tij profesional.

Llogaridhënia kërkon gjithashtu sjellje korrekte nga magjistrati. Fshehja e informacionit, pengimi i verifikimit ose dhënia me vetëdije e informacionit të pasaktë mund të marrin rëndësi të veçantë në vlerësimin e përgjegjësisë.

Megjithatë, një sistem modern llogaridhënieje nuk duhet të kufizohet te identifikimi i fajit individual. Kur problematikat tregojnë mangësi organizative, procedurale, teknologjike ose trajnuese, institucioni duhet të analizojë edhe shkaqet sistemike dhe të marrë masa parandaluese.

• Rezultatet e të nxënit për temën

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë rëndësinë e garancive procedurale;
2. shpjegojë nevojën për një proces objektiv dhe të paanshëm;
3. shpjegojë rëndësinë e së drejtës për t'u dëgjuar dhe të së drejtës së mbrojtjes;
4. dallojë hetimin disiplinor nga paragjykimi i përgjegjësisë;
5. identifikojë rrezikun e presionit institucional, politik ose mediatik mbi procedurën;
6. shpjegojë pse mekanizmat disiplinorë nuk duhet të përdoren për kontrollin e përmbajtjes së vendimmarrjes;
7. bashkëpunojë në mënyrë korrekte me mekanizmat institucionalë;
8. dallojë përgjegjësinë individuale nga problematika sistemike;
9. propozojë masa organizative, procedurale ose trajnuese për parandalimin e përsëritjes;
10. shpjegojë lidhjen ndërmjet llogaridhënies, pavarësisë dhe besimit publik.

• Parimet bazë të llogaridhënies dhe përgjegjësisë disiplinore

Për qëllime didaktike, llogaridhënia e magjistratit mund të mbështetet në këto parime:

1. Pavarësia dhe përgjegjësia

Pavarësia në ushtrimin e funksionit bashkëjeton me përgjegjësinë për respektimin e standardeve kushtetuese, ligjore dhe etike.

2. Ligjshmëria

Përgjegjësia disiplinore duhet të ketë bazë në kuadrin juridik të zbatueshëm.

3. Parashikueshmëria

Magjistrati duhet të jetë në gjendje të kuptojë se cilat sjellje mund të sjellin përgjegjësi disiplinore.

4. Mbrojtja e pavarësisë vendimmarrëse

Mekanizmi disiplinor nuk duhet të përdoret si mjet kontrolli mbi interpretimin e ligjit ose rezultatin e vendimmarrjes së ushtruar në mirëbesim dhe brenda kufijve të funksionit.

5. Përgjegjësia individuale

Përgjegjësia duhet të mbështetet në sjelljen dhe rrethanat konkrete të personit.

6. Objektiviteti

Përgjegjësia duhet të përcaktohet mbi bazën e fakteve dhe jo të supozimeve, presioneve ose paragjytimeve.

7. Proporcionaliteti

Reagimi duhet të jetë në përputhje me natyrën dhe seriozitetin e shkeljes.

8. Garancitë procedurale

Procesi disiplinor duhet të respektojë të drejtën për t'u dëgjuar, mbrojtjen dhe vendimmarrjen e arsyetuar.

9. Korrigjimi dhe parandalimi

Kur është e mundur, problematika duhet të shërbejë edhe për korrigjimin e pasojave dhe parandalimin e përsëritjes.

10. Mësimi institucional

Kur shkaqet nuk janë vetëm individuale, duhet të analizohen edhe faktorët organizativë dhe sistemikë.

• Metodologjia e rekomanduar për Modulin IX

Moduli duhet të zhvillohet përmes kombinimit të trajtimit konceptual me analizën e rasteve konkrete, me qëllim që kandidati të dallojë qartë ndërmjet:

- dilemës etike;
- gabimit profesional;
- gabimit juridik;
- shkeljes së një detyrimi;
- shkeljes disiplinore;
- përgjegjësisë institucionale ose sistematike.

Rekomandohet përdorimi i rasteve që përfshijnë:

- a) një vendim juridik të diskutueshëm të ndryshuar nga një instancë më e lartë;
- b) mosdeklarimin e konfliktit të interesit;
- c) shkeljen e konfidencialitetit;
- d) komunikimin publik të papërshtatshëm;
- e) vonesë serioze ose të përsëritur në ushtrimin e funksionit;
- f) përdorimin e paautorizuar të një sistemi teknologjik;
- g) fshehjen e një problematike relevante;
- h) një situatë ku sjellja e magjistratit ka krijuar pasoja, por ekzistojnë edhe mangësi institucionale;
- i) një procedurë disiplinore të nisur pas kritikave publike ndaj një vendimi;
- j) një masë disiplinore që ngre çështje proporcionaliteti.

Për secilin rast, kandidati duhet të analizojë:

1. faktet e provuara;
2. bazën juridike;
3. detyrimin e cenuar;
4. natyrën e veprimit ose mosveprimit;
5. lidhjen ose jo me përmbajtjen e vendimmarrjes;
6. shkallën e përgjegjësisë;
7. pasojat ose rrezikun e krijuar;
8. sjelljen pas konstatimit;
9. masat korrigjuese;
10. proporcionalitetin e reagimit;
11. garancitë procedurale;
12. rrezikun për pavarësinë e funksionit;
13. faktorët eventuale institucionale ose sistematike.

• **Rasti integruar i rekomanduar për Modulin IX**

Një gjyqtar merr një vendim në një çështje me interes të lartë publik, duke ndjekur një interpretim juridik që ndryshon nga praktika e ndjekur deri atëherë nga një pjesë e gjykatave. Vendimi arsyetohet dhe mbështetet në burime juridike të identifikuara nga gjyqtari.

Pas reagimeve të forta publike dhe mediatike, vendimi ndryshohet nga gjykata më e lartë, e cila konsideron se interpretimi juridik i përdorur ishte i pasaktë.

Menjëherë pas kësaj ngrihet kërkesa që ndaj gjyqtarit të fillojë procedurë disiplinore me argumentin se vendimi i tij ka dëmtuar besimin e publikut në drejtësi.

Gjatë verifikimit nuk rezulton konflikt interesi, ndërhyrje e jashtme, qëllim favorizues, fshehje e fakteve apo shkelje tjetër e sjelljes profesionale. Problemi lidhet kryesisht me interpretimin juridik të ndjekur në vendim.

Kandidati duhet të analizojë:

- a) nëse fakti që vendimi është ndryshuar nga një gjykatë më e lartë krijon vetvetiu bazë për përgjegjësi disiplinore;
- b) dallimin ndërmjet gabimit juridik dhe shkeljes disiplinore;
- c) rëndësinë e pavarësisë së gjyqtarit në interpretimin dhe zbatimin e ligjit;
- d) nëse reagimi mediatik ose pakënaqësia publike mund të përbëjnë bazë të mjaftueshme për procedurë disiplinore;
- e) çfarë faktesh shtesë do të kërkoreshin për të vlerësuar nëse sjellja mund të ketë rëndësi disiplinore;
- f) si duhet të mbrohet njëkohësisht llogaridhënia dhe pavarësia e funksionit;
- g) cilat garanci procedurale duhet të respektohen;
- h) çfarë ndikimi mund të ketë përdorimi i procedurës disiplinore si reagim ndaj një interpretimi juridik mbi pavarësinë e magjistratëve të tjerë.

• **Veprimi i rekomanduar**

Nuk duhet të konkludohet për ekzistencën e përgjegjësisë disiplinore vetëm nga fakti se vendimi është ndryshuar, kritikuar ose konsideruar juridikisht i pasaktë.

Duhet të identifikohet nëse ekziston një bazë juridike konkrete dhe nëse sjellja e magjistratit përmbush elementet e kërkuara për përgjegjësi disiplinore. Duhet të bëhet dallim i qartë ndërmjet kontrollit juridik të vendimit, i cili realizohet përmes mekanizmave proceduralë dhe instancave të ankimit, dhe përgjegjësisë disiplinore për sjelljen e magjistratit.

Çdo procedurë duhet të zhvillohet me respekt të plotë për garancitë procedurale, proporcionalitetin dhe pavarësinë e funksionit. Reagimet politike, mediatike ose publike nuk duhet të zëvendësojnë vlerësimin objektiv juridik të përgjegjësisë.

• **Lidhja e Modulit IX me modulet e tjera**

Moduli IX ka karakter transversal dhe lidhet me të gjitha fushat e etikës profesionale të trajtuara më parë.

Me **Modulin II – Pavarësia dhe paanshmëria**, lidhet përmes nevojës për të ruajtur ekuilibrin ndërmjet llogaridhënies dhe mbrojtjes së magjistratit nga presioni disiplinor mbi vendimmarrjen.

Me **Modulin III – Integriteti dhe dinjteti i funksionit**, lidhet përmes përgjegjësisë për sjelljet që mund të cenojnë integritetin dhe besimin publik.

Me **Modulin IV – Konflikti i interesit dhe detyrimi për shmangie**, lidhet sepse mosdeklarimi ose mosmenaxhimi i konfliktit mund të marrë, sipas rrethanave, rëndësi disiplinore.

Me **Modulin V – Detyra e rezervës, komunikimi publik dhe media**, lidhet përmes vlerësimit të sjelljeve publike që mund të cenojnë detyrimet profesionale.

Me **Modulin VI – Etika në marrëdhëniet me palët, avokatët dhe institucionet**, lidhet përmes përgjegjësisë për sjelljen profesionale, trajtimin e barabartë dhe përdorimin e autoritetit.

Me **Modulin VII – Sekreti profesional, konfidencialiteti dhe diskrecioni**, lidhet përmes përgjegjësisë që mund të lindë nga zbulimi ose përdorimi i papërshtatshëm i informacionit.

Me **Modulin VIII – Etika, teknologjia dhe inteligjenca artificiale**, lidhet përmes përdorimit të paautorizuar të teknologjisë, mosverifikimit të informacionit, cenimit të konfidencialitetit ose delegimit të papërshtatshëm të gjykimit të sistemeve teknologjike.

Me **Modulin X – Punë praktike mbi dilemat etike**, lidhet sepse kandidatët duhet të jenë në gjendje të dallojnë në raste komplekse ndërmjet dilemës etike, gabimit profesional, shkeljes disiplinore, masës korrigjuese dhe përgjegjësisë institucionale.

Parimi që përshkon Modulin IX është se: *llogaridhënia e magjistratit nuk barazohet me ndëshkimin dhe pavarësia nuk barazohet me mungesën e përgjegjësisë. Një sistem etik dhe disiplinor i drejtë duhet të garantojë njëkohësisht përgjegjësi individuale, proces të drejtë, proporcionalitet dhe mbrojtje efektive të pavarësisë së funksionit.*

MODULI X: PUNË PRAKTIKE MBI DILEMAT ETIKE

• Qëllimi i modulit

Ky modul synon të konsolidojë dhe të zbatojë në mënyrë të integruar njohuritë, parimet, standardet dhe aftësitë e zhvilluara gjatë moduleve të mëparshme, përmes analizës së rasteve, dilemave etike, simulimeve dhe ushtrimeve të vendimmarrjes profesionale.

Moduli ka karakter kryesisht praktik dhe përmblyës. Ai nuk synon të shtojë një kategori të re standardesh etike, por të vendosë kandidatët për magjistrat përballë situatave komplekse dhe të ngjashme me ato që mund të lindin gjatë ushtrimit real të funksionit gjyqësor ose prokurorial.

Në praktikë, dilemat etike rrallë paraqiten si probleme të izoluara. Një situatë e vetme mund të përfshijë njëkohësisht çështje të pavarësisë, paanshmërisë, integritetit, konfliktit të interesit, detyrës së rezervës, komunikimit me palët ose median, konfidencialitetit, përdorimit të teknologjisë dhe llogaridhënies.

Për këtë arsye, kandidati duhet të zhvillojë aftësinë për të identifikuar problemin etik kryesor dhe për ta lidhur atë me standardet e tjera relevante, pa e reduktuar analizën në zbatimin mekanik të një rregulli të vetëm.

Një qëllim i posaçëm i modulit është zhvillimi i “arsyetimit etik profesional”. Kandidati nuk duhet të kufizohet në identifikimin e një norme ose në dhënien e një përgjigjeje intuitive. Ai duhet të jetë në gjendje të përcaktojë faktet relevante, të identifikojë normat dhe parimet që zbatohen, të dallojë interesat dhe vlerat në tension, të ndërtojë alternativa reale dhe të argumentojë pse një mënyrë veprimi është më e pajtueshme me kërkesat e funksionit.

Moduli synon gjithashtu të zhvillojë aftësinë për të vendosur në situata ku informacioni është i paplotë, ku ekziston presion kohe, mediatik ose institucional, ku disa standarde etike hyjnë në tension ose ku nuk ekziston një përgjigje e vetme e menjëhershme.

Një element thelbësor është aftësia për të rishikuar një qëndrim kur shfaqen fakte të reja. Ndryshimi i përfundimit për shkak të një informacioni të ri dhe relevant nuk përbën dobësi profesionale, por shprehje të gjykimit të përgjegjshëm dhe të hapur ndaj verifikimit.

Në përfundim, kandidati duhet të demonstrojë se etika profesionale është përvetësuar jo vetëm si njohuri mbi standardet, por si aftësi për të menduar, arsyetuar dhe vepruar si magistrat në situata konkrete.

- **Rezultatet specifike të të nxënit**

Në përfundim të këtij moduli, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. identifikojë dimensionin etik të një situatë konkrete të ushtrimit të funksionit;
2. dallojë problemin juridik, etik, procedural dhe institucional dhe rastet kur ato ndërthuren;
3. përcaktojë problemin etik kryesor dhe çështjet dytësore;
4. dallojë faktet e verifikuara nga supozimet, perceptimet dhe informacioni i pakonfirmuar;
5. identifikojë normat juridike dhe standardet etike relevante;
6. identifikojë personat, interesat dhe vlerat e prekura;
7. evidentojë konfliktin ndërmjet detyrimeve ose parimeve;
8. ndërtojë alternativa realiste të veprimit;
9. vlerësojë avantazhet, rreziqet dhe pasojat e secilës alternativë;
10. përdorë standardin e vëzhguesit të arsyeshëm dhe të informuar;
11. zbatojë proporcionalitetin dhe testin e besimit publik;
12. vlerësojë ndikimin e një alternative mbi pavarësinë, paanshmërinë, integritetin dhe të drejtat e personave;
13. përcaktojë kur kërkohet deklaram, heqje dorë, dokumentim, korrigjim, këshillim institucional ose raportim;
14. argumentojë në mënyrë të strukturuar veprimin profesionalisht më të përshtatshëm;
15. rishikojë qëndrimin kur gjatë analizës dalin fakte të reja;
16. bashkëpunojë në analizën e një dileme duke dëgjuar dhe vlerësuar argumente alternative;
17. identifikojë masa parandaluese për shmangien e problematikave të ngjashme.

TEMA 28. METODOLOGJIA PRAKTIKE E ANALIZËS SË DILEMAVE ETIKE

- **Përmbajtja**

1. *Identifikimi dhe formulimi i problemit etik.*
2. *Faktet, normat, parimet dhe interesat relevante.*
3. *Alternativat dhe pasojat e veprimit.*
4. *Argumentimi i zgjidhjes.*
5. *Proporcionaliteti dhe testi i besimit publik.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon t'i pajisë kandidatët me një metodë të strukturuar dhe të qëndrueshme për analizën e dilemave etike, e cila mund të përdoret si gjatë zhvillimit të modulit, ashtu edhe në ushtrimin e ardhshëm të funksionit gjyqësor ose prokurorial. Qëllimi nuk është vetëm që kandidati të arrijë në një përfundim, por të jetë në gjendje të shpjegojë në mënyrë të qartë procesin e arsyetimit që e ka çuar drejt tij dhe të tregojë se zgjidhja e zgjedhur mbështetet në fakte, norma, parime dhe standarde profesionale të identifikueshme.

Analiza duhet të fillojë me përcaktimin e saktë të fakteve. Kandidati duhet të dallojë atë që dihet me siguri nga ajo që supozohet, atë që është verifikuar nga informacioni i pakonfirmuar

dhe të identifikojë faktet shtesë që mund të jenë të nevojshme për një vendimmarrje të përgjegjshme. Ky hap është thelbësor, sepse një vlerësim etik i mbështetur mbi premisa të pasakta ose mbi perceptime të pakonfirmuara mund të çojë në një përfundim të gabuar edhe kur standardet etike janë identifikuar drejt.

Më pas duhet të formulohet qartë problemi etik. Një situatë mund të paraqitet fillimisht si problem komunikimi, organizimi ose marrëdhënieje profesionale, ndërkohë që në thelb mund të përmbajë konflikt interesi, cenim të paanshmërisë, shkelje të konfidencialitetit, përdorim të papërshtatshëm të autoritetit ose presion mbi pavarësinë e magjistratit. Për këtë arsye, kandidati duhet të jetë në gjendje të dallojë problemin kryesor nga çështjet dytësore dhe të identifikojë nëse në të njëjtën situatë ndërthuren disa standarde etike.

Pas formulimit të problemit, kandidati duhet të identifikojë normat juridike, standardet profesionale dhe parimet etike relevante, si dhe të përcaktojë marrëdhënien ndërmjet tyre. Analiza nuk duhet të kufizohet në gjetjen e një dispozite të vetme, por të vlerësojë tërësinë e standardeve që mund të preken, si pavarësia, paanshmëria, integriteti, proporcionaliteti, konfidencialiteti, dinjiteti i funksionit dhe besimi publik.

Një pjesë e rëndësishme e metodës është identifikimi i personave, të drejtave, interesave dhe vlerave që preken nga situata. Kandidati duhet të kuptojë se dilema etike shpesh lind pikërisht sepse dy ose më shumë interesa të ligjshëm hyjnë në tension me njëri-tjetrin. Për shembull, transparenca mund të përballë me konfidencialitetin, liria e shprehjes me detyrën e rezervës, efikasiteti me nevojën për verifikim të plotë, ose bashkëpunimi institucional me kërkesën për ruajtjen e pavarësisë së gjyqimit.

Pas identifikimit të normave dhe interesave relevante, kandidati duhet të shqyrtojë më shumë se një alternativë reale veprimi dhe të vlerësojë pasojat e secilës për personat e përfshirë, procesin, institucionin dhe besimin publik. Vlerësimi duhet të përfshijë jo vetëm pasojat e menjëhershme, por edhe rreziqet që një veprim mund të krijojë për perceptimin e paanshmërisë, integritetin e procesit ose autoritetin e drejtësisë.

Analiza duhet të përfshijë gjithashtu zbatimin e disa testeve të kontrollit: nëse alternativa është në përputhje me ligjin; nëse ruan pavarësinë dhe paanshmërinë; nëse është proporcionale; nëse respekton konfidencialitetin dhe të drejtat e personave; dhe nëse mund të mbrohet në mënyrë të arsyeshme përpara një vëzhguesi të informuar. Këto teste ndihmojnë kandidatin të kalojë nga një vlerësim thjesht intuitiv në një analizë të strukturuar dhe të verifikueshme.

Përfundimi duhet të jetë rezultat i argumentimit profesional dhe jo thjesht i intuitës personale. Kandidati duhet të jetë në gjendje të shpjegojë pse alternativa e zgjedhur mbron më mirë tërësinë e detyrimeve që burojnë nga funksioni dhe pse alternativat e tjera janë më pak të përshtatshme. Kur është e nevojshme, ai duhet të përcaktojë edhe veprimet pasuese, si deklarimi, heqja dorë, dokumentimi, këshillimi institucional, korrigjimi ose raportimi.

Në fund, metoda duhet të nxisë edhe reflektimin profesional. Kandidati duhet të jetë i aftë të rishikojë përfundimin kur dalin fakte të reja dhe të identifikojë masat që mund të parandalojnë përsëritjen e situatave të ngjashme. Në këtë mënyrë, analiza e dilemës etike nuk mbetet vetëm një ushtrim për zgjidhjen e një rasti konkret, por shërben për zhvillimin e një kulture profesionale të integritetit, përgjegjësisë dhe vendimmarrjes së arsyetuar.

- **Modeli i rekomanduar i analizës**

- Hapi 1 – Faktet**

- Çfarë dihet me siguri? Çfarë është e pakonfirmuar? Çfarë duhet të verifikohet?

- Hapi 2 – Problemi etik**

- Cili është problemi kryesor? A ekzistojnë probleme dytësore?

- Hapi 3 – Normat dhe parimet**

- Cilat dispozita, standarde profesionale dhe parime etike janë relevante?

Hapi 4 – Personat, interesat dhe vlerat

Kush preket? Cilat të drejta, interesa ose vlera janë në tension?

Hapi 5 – Alternativat

Cilat janë mënyrat realisht të mundshme të veprimit?

Hapi 6 – Pasojat

Çfarë pasoje mund të ketë secila alternativë?

Hapi 7 – Testet e kontrollit

A respektohet ligjshmëria? Pavarësia? Paanshmëria? Integriteti? Konfidencialiteti? Proporcionaliteti? A mund të mbrohet veprimi përpara një vëzhguesi të arsyeshëm dhe të informuar?

Hapi 8 – Veprimi i rekomanduar

Cila alternativë respekton më mirë tërësinë e detyrimeve të funksionit?

Hapi 9 – Veprimet pasuese

A kërkohet deklaram, heqje dorë, dokumentim, korrigjim, këshillim ose raportim?

Hapi 10 – Parandalimi

Çfarë mund të mësohet nga rasti dhe si mund të parandalohet përsëritja?

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. përdorë në mënyrë të pavarur metodën e analizës etike;
2. formulojë saktë dilemën;
3. dallojë faktet nga supozimet;
4. përcaktojë standardet relevante;
5. ndërtojë alternativa realiste;
6. vlerësojë pasojat;
7. përdorë testin e proporcionalitetit dhe të perceptimit publik;
8. argumentojë zgjidhjen;
9. përcaktojë veprimet pasuese;
10. rishikojë analizën kur ndryshojnë faktet.

TEMA 29. ANALIZA E RASTEVE PRAKTIKE TË ETIKËS SË MAGJISTRATIT

- **Përmbajtja**

1. *Pavarësia, paanshmëria dhe integriteti.*
2. *Konflikti i interesit.*
3. *Detyra e rezervës dhe komunikimi publik.*
4. *Marrëdhëniet me palët, avokatët dhe institucionet.*
5. *Konfidencialiteti dhe diskrecioni.*
6. *Teknologjia dhe inteligjenca artificiale.*
7. *Llogaridhënia dhe përgjegjësia disiplinore.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon zbatimin e metodologjisë së analizës etike në situata tipike të ushtrimit të funksionit gjyqësor dhe prokurorial, me qëllim që kandidati të kalojë nga njohja teorike e standardeve të përdorimi i tyre në rrethana konkrete dhe të ndërlikuara profesionale. Përmes rasteve praktike, kandidati duhet të zhvillojë aftësinë për të identifikuar vetë problemin etik, për të dalluar çështjen kryesore nga elementet dytësore dhe për të përcaktuar se cilat norma, parime dhe interesa kërkojnë vlerësim.

Rastet duhet të përzgjidhen nga fusha të ndryshme të kurrikulës dhe të ndërtohen në mënyrë të tillë që kandidati të mos dijë paraprakisht se cili parim etik është qendror. Kjo e vendos atë në një situatë më të afërt me praktikën reale, ku problemet nuk paraqiten të klasifikuara

paraprakisht si çështje të paanshmërisë, konfliktit të interesit, konfidencialitetit, integritetit apo përgjegjësisë. Kandidati duhet të arrijë vetë në këtë identifikim përmes analizës së fakteve dhe rrethanave të rastit.

Kjo qasje shmang zgjidhjen mekanike dhe mbështet zhvillimin e gjykimit etik të pavarur. Kandidati nuk duhet të kërkojë vetëm “rregullin e duhur”, por të jetë në gjendje të kuptojë pse një standard është relevant, si ndërvepron ai me standarde të tjera dhe çfarë pasoje sjell zbatimi i tij në situatën konkrete.

Rastet duhet gjithashtu të pasqyrojnë faktin se në praktikë një situatë mund të përmbajë njëkohësisht disa dimensione etike. Për shembull, një marrëdhënie personale me një avokat mund të ngrejë jo vetëm çështje të konfliktit të interesit, por edhe të dukjes së paanshmërisë, të komunikimit profesional dhe të besimit publik. Po kështu, përdorimi i një sistemi teknologjik mund të lidhet njëkohësisht me konfidencialitetin, saktësinë, pavarësinë e gjykimit dhe përgjegjësinë personale të magjistratit.

Për këtë arsye, kandidati duhet të aftësohet të identifikojë ndërthurjen e standardeve dhe të shmangë analizën e izoluar të një elementi të vetëm. Ai duhet të jetë në gjendje të përcaktojë se cili është problemi etik kryesor, cilat janë çështjet shoqëruese dhe nëse zgjidhja e një problemi krijon pasoja për një standard tjetër.

Një element i rëndësishëm i temës është edhe aftësia për të vlerësuar situatat kufitare, në të cilat nuk ekziston domosdoshmërisht një shkelje e qartë, por lind një rrezik për integritetin, paanshmërinë, dinjitetin e funksionit ose besimin publik. Kandidati duhet të mësojë të dallojë jo vetëm sjelljen haptazi të papërshtatshme, por edhe rrethanat që kërkojnë kujdes, deklaram, vetëpërmbajtje, verifikim ose masa parandaluese.

Analiza e rasteve duhet ta aftësojë kandidatin edhe për të dalluar ndërmjet asaj që është “juridikisht e lejueshme” dhe asaj që është “etikisht e përshtatshme”. Jo çdo situatë problematike zgjidhet vetëm duke konstatuar mungesën e një ndalimi ligjor; në raste të caktuara kërkohet një standard më i lartë kujdesi, i lidhur me integritetin e funksionit dhe me perceptimin e një vëzhguesi të arsyeshëm dhe të informuar.

Në përfundim, tema synon që kandidati të zhvillojë aftësinë për të analizuar raste etike pa u mbështetur në klasifikime të paracaktuara, të identifikojë në mënyrë të pavarur problemin dhe standardet relevante, të ndërtojë alternativa të arsyeshme veprimi dhe të argumentojë zgjidhjen që mbrojnë më mirë pavarësinë, paanshmërinë, integritetin, të drejtat e personave dhe besimin publik në drejtësi.

➤ **Grupi I – Pavarësia, paanshmëria dhe integriteti**

Rastet mund të përfshijnë:

- presion nga drejtuesi ose nga një institucion tjetër;
- presion mediatik në një çështje me interes të lartë publik;
- deklarime të mëparshme që mund të krijojnë dyshim mbi paanshmërinë;
- përfitime ose favore të ofruara magjistratit;
- përdorimin e funksionit për interes personal;
- sjellje jashtë detyrës që mund të ndikojë në besimin publik.

Kandidati duhet të dallojë ndikimin real nga perceptimi i jashtëm dhe të analizojë njëkohësisht pavarësinë, paanshmërinë dhe integritetin.

➤ **Grupi II – Konflikti i interesit**

Rastet mund të përfshijnë:

- lidhje familjare me një palë;
- marrëdhënie profesionale të mëparshme me avokatin;
- interes financiar të drejtpërdrejtë ose të tërthortë;
- marrëdhënie shoqërore që krijojnë perceptim afërsie;

- konflikt potencial të zbuluar pasi shqyrtimi i çështjes ka filluar.

Kandidati duhet të identifikojë nëse konflikti është real, potencial apo i perceptuar dhe të përcaktojë mënyrën e deklarimit dhe menaxhimit.

➤ **Grupi III – Detyra e rezervës, media dhe komunikimi publik**

Rastet mund të përfshijnë:

- komentimin e një çështjeje në shqyrtim;
- reagimin publik ndaj kritikave mediatike;
- deklarime politike ose shoqërore;
- komunikim në rrjete sociale;
- kritikë publike ndaj vendimit të një kolegu;
- përdorimin e titullit të magjistratit në një debat publik.

Kandidati duhet të analizojë raportin ndërmjet lirisë së shprehjes, vetëpërmbytjes, paanshmërisë dhe besimit publik.

➤ **Grupi IV – Marrëdhëniet me palët, avokatët dhe institucionet**

Rastet mund të përfshijnë:

- kontakt joformal nga një avokat;
- komunikim ex parte;
- sjellje konfliktuale në seancë;
- trajtim të një personi vulnerabël;
- presion nga një institucion tjetër;
- marrëdhënie problematike me administratën ose policinë gjyqësore.

Kandidati duhet të vlerësojë respektin, barazinë, distancën profesionale, kufijtë e komunikimit dhe përdorimin e autoritetit.

➤ **Grupi V – Konfidencialiteti dhe diskrecioni**

Rastet mund të përfshijnë:

- dërgimin e një dokumenti në adresën e gabuar;
- zbulimin e informacionit hetimor;
- diskutimin e çështjes me një person të paautorizuar;
- publikimin indirekt të informacionit në rrjet social;
- përdorimin e pajisjeve personale për dokumente konfidenciale;
- rrjedhjen e një projektvendimi.

Kandidati duhet të identifikojë rrezikun, pasojat dhe reagimin institucional të nevojshëm.

➤ **Grupi VI – Teknologjia dhe inteligjenca artificiale**

Rastet mund të përfshijnë:

- jurisprudencë të gjeneruar nga IA-ja që nuk verifikohet;
- përdorimin e një sistemi të paautorizuar;
- futjen e të dhënave të çështjes në një sistem të jashtëm;
- përdorimin e rezultatit algoritmik në analizë pa kontroll kritik;
- njëanshmëri algoritmike;
- ndikimin e një rekomandimi teknik mbi vendimarrjen.

Kandidati duhet të analizojë verifikimin, mbikëqyrjen njerëzore, konfidencialitetin, paanshmërinë dhe përgjegjësinë personale.

➤ **Grupi VII – Llogaridhënia dhe përgjegjësia disiplinore**

Rastet mund të përfshijnë:

- mosdeklarimin e një konflikti interesi;

- shkeljen e konfidencialitetit;
- sjellje publike të papërshtatshme;
- vonesa të përsëritura;
- një vendim të ndryshuar nga instanca më e lartë;
- procedurë disiplinore të nisur pas presionit publik;
- reagim disiplinor joproporcional.

Kandidati duhet të dallojë dilemën etike, gabimin profesional, gabimin juridik dhe shkeljen që mund të marrë karakter disiplinor.

- **Rezultatet e të nxënit për temën**

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. zbatojë standardet etike në fusha të ndryshme;
2. dallojë çështjen kryesore nga ato dytësore;
3. identifikojë situatat që kërkojnë reagim të menjëhershëm;
4. dallojë masën parandaluese nga ajo korrigjuese;
5. identifikojë nevojën për deklaram, heqje dorë, dokumentim ose raportim;
6. propozojë zgjidhje të realizueshme juridikisht dhe institucionalisht;
7. argumentojë zgjedhjen përballë alternativave të tjera.

TEMA 30. RASTE KOMPLEKSE, SIMULIME DHE REFLEKTIM PROFESIONAL

- **Përmbajtja**

1. *Raste multidimensionale dhe interesa konkurruese.*
2. *Simulimi i vendimmarrjes etike.*
3. *Komunikimi profesional i vendimit ose qëndrimit.*
4. *Rishikimi i vendimmarrjes pas fakteve të reja.*
5. *Reflektimi profesional dhe kultura e integritetit.*

- **Objektivi i temës**

Tema synon t'i vendosë kandidatët përballë rasteve komplekse, në të cilat nuk ekziston domosdoshmërisht një përgjigje e vetme e menjëhershme dhe ku disa standarde etike mund të jenë njëkohësisht relevante. Qëllimi është që kandidati të zhvillojë aftësinë për të analizuar situata ku kërkohet jo vetëm njohja e rregullit të zbatueshëm, por edhe peshimi i parimeve, interesave dhe pasojave që lidhen me alternativa të ndryshme veprimi.

Rastet duhet të jenë më komplekse se ato të Temës 29 dhe mund të përmbajnë informacion të paplotë, presion kohe, presion institucional ose mediatik, konflikt ndërmjet detyrimeve dhe zhvillim gradual të fakteve. Kjo e afron procesin mësimor me kushtet reale të ushtrimit të funksionit, ku magjistrati jo gjithmonë disponon që në fillim të gjithë informacionin e nevojshëm dhe ku vendimmarrja mund të zhvillohet në një mjedis dinamik dhe të ndjeshëm.

Në këto raste, kandidati duhet të jetë në gjendje të dallojë faktet e provuara nga informacioni i pakonfirmuar, të përcaktojë se cilat rrethana kërkojnë verifikim të mëtejshëm dhe të vlerësojë nëse një vendim mund të merret menjëherë apo kërkohet shtyrje, sqarim, konsultim institucional ose veprim tjetër paraprak. Ai duhet gjithashtu të kuptojë se pasiguria faktike nuk e përjashton përgjegjësinë profesionale, por kërkon një nivel më të lartë kujdesi dhe arsyetimi.

Një element qendror i temës është menaxhimi i situatave ku disa standarde etike hyjnë në tension me njëri-tjetrin. Për shembull, kërkesa për transparencë mund të përplasë me konfidencialitetin, efikasiteti me nevojën për verifikim të plotë, bashkëpunimi institucional me pavarësinë e gjyqimit, ndërsa reagimi ndaj kritikës publike mund të kërkojë balancim ndërmjet lirisë së shprehjes dhe detyrës së rezervës. Kandidati duhet të zhvillojë aftësinë për të

identifikuar këto tensione dhe për të argumentuar se cili standard duhet të marrë përparësi në rrethanat konkrete dhe pse.

Rastet komplekse duhet të përdoren edhe për të zhvilluar aftësinë e kandidatit për të përballuar presionin. Presioni i afatit, ekspozimi mediatik, pritshmëritë institucionale ose reagimi publik nuk duhet të çojnë në uljen e standardeve të verifikimit, në komprometimin e paanshmërisë ose në shmangien e përgjegjësisë personale. Kandidati duhet të mësojë të identifikojë ndikimet e jashtme dhe të ruajë pavarësinë e gjykimit edhe kur situata kërkon vendimmarrje të shpejtë.

Simulimet duhet të përfshijnë jo vetëm përcaktimin e zgjidhjes, por edhe mënyrën e komunikimit dhe zbatimit të saj. Kandidati duhet të jetë në gjendje të shpjegojë qëndrimin e tij në mënyrë të qartë, të matur dhe profesionalisht të mbrojtshme, qoftë përballë një pale, avokati, kolegu, drejtuesi institucional apo përfaqësuesi të një institucioni tjetër. Në këtë mënyrë, vlerësohet jo vetëm përmbajtja e vendimit etik, por edhe mënyra se si ai zbatohet në praktikë.

Tema duhet të zhvillojë gjithashtu aftësinë për të rishikuar një qëndrim kur gjatë simulimit shfaqen fakte të reja. Kandidati duhet të kuptojë se një vendim etik nuk është domosdoshmërisht statik dhe se ndryshimi i tij, kur mbështetet në informacion të ri, nuk cenon autoritetin profesional, por përkundrazi dëshmon reflektim dhe përgjegjshmëri.

Në përfundim, tema synon që kandidati të demonstrojë aftësinë për të menaxhuar dilema multidimensionale, për të vendosur në kushte pasigurie dhe presioni, për të komunikuar në mënyrë profesionale zgjidhjen e zgjedhur dhe për të ruajtur në çdo rast pavarësinë, paanshmërinë, integritetin, proporcionalitetin dhe besimin publik në ushtrimin e funksionit.

Kandidati mund të duhet, për shembull:

- a) të refuzojë një komunikim të papërshtatshëm me një palë ose avokat;
- b) të deklarojë një konflikt interesi;
- c) të vendosë nëse duhet të heqë dorë nga trajtimi i një çështjeje;
- d) të reagojë ndaj presionit mediatik ose institucional;
- e) të raportojë një incident konfidencialiteti;
- f) të korrigjojë një problem të identifikuar gjatë shqyrtimit të çështjes;
- g) të vlerësojë nëse përdorimi i një sistemi të IA-së është i lejueshëm;
- h) të rishikojë një qëndrim profesional pas shfaqjes së fakteve të reja.

Rëndësi të veçantë ka aftësia për të rishikuar vendimmarrjen kur paraqiten fakte të reja. Ndryshimi i një përfundimi në dritën e informacionit të ri duhet të kuptohet si pjesë e arsytimit profesional të përgjegjshëm.

Reflektimi përfundimtar duhet të ndihmojë kandidatin të identifikojë jo vetëm “çfarë shkoi keq”, por edhe çfarë procedure, praktike ose kulture institucionale mund ta kishte parandaluar situatën.

• Rezultatet e të nxënit për temën

Në përfundim të temës, kandidati duhet të jetë në gjendje të:

1. analizojë raste multidimensionale;
2. menaxhojë tensionin ndërmjet disa standardeve;
3. marrë vendim në kushte pasigurie;
4. ruajë pavarësinë dhe paanshmërinë nën presion;
5. komunikojë një qëndrim etik profesionalisht;
6. rishikojë vendimin kur ndryshojnë faktet;
7. identifikojë masa korrigjuese;
8. propozojë masa parandaluese;
9. reflektojë mbi ndikimin e kulturës institucionale;
10. argumentojë përfundimin në mënyrë të strukturuar dhe profesionalisht të mbrojtshme.

- **Metodologjia e rekomanduar për Modulin X**

Duke qenë modul praktik dhe integruar, pjesa mbizotëruese e orëve duhet të zhvillohet përmes metodave aktive, ndërsa ndërhyrja teorike e pedagogut duhet të përdoret kryesisht për orientim, sistemim dhe reflektim pas ushtrimit.

Metodat e rekomanduara janë:

1. analiza individuale e rasteve;
2. diskutimi në grupe të vogla;
3. diskutimi plenar;
4. role-play;
5. simulimi i situatave profesionale;
6. debat i strukturuar;
7. raste me role të ndryshme;
8. raste me fakte që zbulohen gradualisht;
9. analiza e alternativave;
10. hartimi i një opinioni etik të arsyetuar;
11. reflektimi individual pas zgjidhjes së rastit.

Veçanërisht e dobishme është metoda në të cilën kandidatët ndahen në grupe dhe i njëjti rast analizohet nga këndvështrime të ndryshme. Kjo ndihmon në kuptimin se një dilemë etike kërkon vlerësimin e interesave dhe argumenteve konkurruese, pa relativizuar standardet themelore të funksionit.

- **Struktura e rekomanduar e fletës së punës**

Rasti:

1. Faktet e provuara:

.....

2. Faktet ose informacionet që duhet të verifikohen:

.....

3. Problemi etik kryesor:

.....

4. Çështjet e tjera etike ose juridike:

.....

5. Normat dhe parimet relevante:

.....

6. Personat, të drejtat, interesat dhe vlerat e prekura:

.....

7. Alternativat e mundshme:

.....

8. Pasojat dhe rreziqet e secilës alternativë:

.....

9. Vlerësimi sipas standardit të vëzhguesit të arsyeshëm:

.....

10. Veprimi i rekomanduar:

.....

11. A kërkohet deklaram, heqje dorë, dokumentim, këshillim, korrigjim ose raportim?

.....

12. Masat parandaluese:

.....

Kjo skemë krijon vazhdimësi metodologjike dhe mundëson që kandidatët të vlerësohen mbi kritere të njëjta të arsytimit etik.

• RASTI FINAL INTEGRUES

Një gjyqtar po shqyrton një çështje komplekse dhe me interes të lartë publik. Çështja është objekt i mbulimit intensiv mediatik dhe në rrjetet sociale zhvillohet një fushatë e fortë që kërkon një rezultat të caktuar.

Gjatë shqyrtimit, gjyqtari konstaton se avokati i njërës palë është një person me të cilin ka pasur marrëdhënie të afërta profesionale dhe shoqërore disa vite më parë. Marrëdhënia është rralluar, por ata vazhdojnë të kenë kontakte të rastësishme.

Avokati i dërgon një mesazh privat ku i thotë se nuk dëshiron të diskutojë çështjen, por vetëm të sigurohet se një argument procedural “është vënë re”.

Në të njëjtën kohë, për shkak të volumit të materialit, gjyqtari përdor një sistem të inteligjencës artificiale për të orientuar kërkimin juridik. Nuk është plotësisht e qartë nëse sistemi është autorizuar për përdorim institucional. Për ta bërë kërkimin më të saktë, fut disa të dhëna të çështjes duke hequr emrat.

Sistemi sugjeron një vendim gjyqësor që mbështet një nga alternativat juridike, por gjyqtari nuk arrin ta gjejë menjëherë vendimin në burimin autentik.

Ndërkohë, një drejtues institucional i telefonon dhe i thotë se “duhet treguar kujdes”, sepse çdo vendim që perceptohet si tepër i butë mund të shkaktojë reagim serioz publik ndaj gjykatës.

Pak më vonë, gjyqtari merr informacion të pakonfirmuar se një person i afërt me të mund të ketë lidhje ekonomike me një subjekt të lidhur indirekt me njërën prej palëve.

• Kandidati duhet të identifikojë dhe analizojë:

1. presionin mediatik dhe publik;
2. komunikimin e drejtuesit institucional;
3. ndikimin e mundshëm mbi pavarësinë;
4. marrëdhënien e mëparshme me avokatin;
5. kontaktin privat të avokatit;
6. paanshmërinë faktike dhe të perceptuar;
7. mundësinë e konfliktit të interesit;
8. natyrën e informacionit të pakonfirmuar;
9. nevojën për verifikim;
10. përdorimin e IA-së dhe statusin e autorizimit;
11. konfidencialitetin e të dhënave të futura;
12. rrezikun e përdorimit të jurisprudencës së paverifikuar;
13. rrezikun e ndikimit të rezultatit të IA-së mbi gjykimin;
14. nevojën për deklaram, heqje dorë, dokumentim, këshillim ose raportim;
15. ndikimin e alternativave mbi besimin publik në drejtësi.

• Veprimi i rekomanduar

Gjyqtari duhet të ndajë problemet dhe t'i trajtojë secilin sipas natyrës së tij, pa lejuar që presioni i kohës ose ekspozimi publik të çojnë në një vendimmarrje të nxituar.

Komunikimi i drejtuesit institucional nuk duhet të ndikojë në përmbytjen e vendimmarrjes. Gjyqtari duhet të ruajë pavarësinë e plotë të vlerësimit dhe, kur komunikimi përbën ose mund të perceptohet si ndërhyrje e papërshtatshme, të përdorë mekanizmat e zbatueshëm institucionalë.

Ndaj mesazhit privat të avokatit nuk duhet të jepet informacion mbi mënyrën se si është vlerësuar argumenti. Komunikimi duhet të ndërpritet dhe çështja të trajtohet vetëm përmes kanaleve procedurale.

Marrëdhënia e mëparshme me avokatin duhet të vlerësohet objektivisht në raport me afërsinë, kohën e kaluar, natyrën e kontakteve dhe perceptimin e një vëzhguesi të arsyeshëm.

Kur rrethana është relevante, duhet të deklarohet dhe të vlerësohet nëse kërkohet heqja dorë nga trajtimi i çështjes.

Informacioni mbi interesin ekonomik të personit të afërt nuk duhet të trajtohet si fakt pa verifikim. Megjithatë, një dyshim relevant nuk duhet të injorohet. Duhet të kërkohet verifikim ose orientim sipas mekanizmave të zbatueshëm.

Referenca jurisprudenciale e prodhuar nga IA-ja nuk duhet të përdoret pa u verifikuar në burimin autentik. Po kështu, sistemi nuk duhet të trajtohet si autoritet juridik ose rekomandues i rezultatit të çështjes.

Përdorimi i IA-së duhet të vlerësohet sipas politikave institucionale dhe kërkesave të konfidencialitetit. Nëse ekziston rrezik që informacioni të jetë ekspozuar në një sistem të paautorizuar, duhet të ndiqen procedurat përkatëse të raportimit dhe kufizimit të pasojave.

Në çdo fazë, gjyqtari duhet të ruajë kontrollin njerëzor, pavarësinë e arsyetimit dhe përgjegjësinë personale për vendimarrjen.

• **Vlerësimi përfundimtar i modulit**

Moduli X mund të shërbejë edhe si bazë për një pjesë të vlerësimit përfundimtar të lëndës. Vlerësimi duhet të mbështetet kryesisht në analizën individuale të një rasti kompleks dhe jo vetëm në riprodhimin teorik të standardeve. Kandidati duhet të vlerësohet mbi aftësinë për të:

- a) identifikuar faktet relevante;
- b) dalluar faktin nga supozimi;
- c) formuluar problemin etik;
- d) identifikuar normat dhe parimet relevante;
- e) dalluar çështjet kryesore nga ato dytësore;
- f) identifikuar interesat dhe vlerat në konflikt;
- g) ndërtuar alternativa reale;
- h) vlerësuar pasojat;
- i) përdorur standardin e vëzhguesit të arsyeshëm dhe proporcionalitetin;
- j) argumentuar zgjidhjen;
- k) identifikuar veprimet pasuese;
- l) propozuar masa parandaluese.

Vlerësimi duhet të fokusohet jo vetëm te përfundimi i arritur, por veçanërisht te cilësia, koherenca, pavarësia dhe mbrojtshmëria profesionale e arsyetimit etik.

• **Funksioni përmbyllës i Moduli X**

Moduli X përbën fazën integruese të kurrikulës dhe duhet t'i japë kandidatit mundësinë të bashkojë në një proces të vetëm:

- pavarësinë dhe paanshmërinë;
- integritetin dhe dinjitetin e funksionit;
- konfliktin e interesit;
- detyrën e rezervës dhe komunikimin publik;
- marrëdhëniet me palët, avokatët dhe institucionet;
- konfidencialitetin dhe diskrecionin;
- përdorimin etik të teknologjisë dhe IA-së;
- përgjegjësinë disiplinore dhe llogaridhënien.

Në përfundim të modulit, kandidati duhet të jetë në gjendje të kalojë nga pyetja: “Cili rregull zbatohet?”, te një analizë më e plotë: “Cili është problemi etik? Cilat parime dhe interesa janë në tension? Cilat janë alternativat? Çfarë pasojash krijon secila? Cila zgjidhje mbron më mirë pavarësinë, paanshmërinë, integritetin, të drejtat e personave dhe besimin publik në drejtësi?”

Parimi përfundimtar i modulit dhe i gjithë lëndës është se *etika profesionale nuk përvetësohet vetëm duke njohur standardet, por duke zhvilluar aftësinë për t'i identifikuar, peshuar dhe zbatuar ato me pavarësi, integritet dhe përgjegjësi në situata konkrete të ushtrimit të funksionit të magjistratit.*

4. Metodologjia e mësimdhënies

Mësimdhënia e lëndës “Etika profesionale” mbështetet në një qasje të integruar, e cila ndërthur trajtimin teorik dhe normativ me zhvillimin e aftësive praktike të analizës, argumentimit, reflektimit dhe vendimmarrjes etike të kandidatit për magjistrat.

Duke pasur parasysh natyrën e lëndës, procesi mësimor nuk duhet të kufizohet në transmetimin e njohurive mbi parimet, standardet dhe rregullat e etikës profesionale. Ai duhet të synojë aftësimin e kandidatit për të identifikuar problemet etike në situata konkrete të ushtrimit të funksionit gjyqësor ose prokurorial, për të dalluar dimensionin juridik, etik, procedural dhe institucional të problemit, për të vlerësuar alternativat e mundshme të veprimit dhe për të argumentuar në mënyrë të pavarur dhe profesionalisht të mbrojtshme zgjidhjen e zgjedhur.

Metodologjia synon të zhvillojë jo vetëm njohjen e standardeve, por edhe aftësinë për t'i zbatuar ato në situata ku mund të ekzistojnë interesa konkurruese, presion publik ose institucional, informacion i paplotë, pasiguri juridike ose tension ndërmjet disa detyrimeve profesionale.

Për këtë qëllim, mësimdhënia zhvillohet përmes kombinimit të metodave të mëposhtme:

- a) *leksionit ndërveprues*, për prezantimin, sqarimin dhe sistemimin e koncepteve, parimeve dhe standardeve themelore të etikës së magjistratit;
- b) *analizës së kuadrit normativ*, duke përfshirë Kushtetutën, legjislacionin relevant, standardet kombëtare të etikës gjyqësore dhe prokuroriale, jurisprudencën relevante dhe standardet evropiane e ndërkombëtare;
- c) *analizës së jurisprudencës dhe praktikës institucionale*, me qëllim kuptimin e mënyrës se si parimet e pavarësisë, paanshmërisë, integritetit, konfliktit të interesit, lirisë së shprehjes, konfidencialitetit dhe përgjegjësisë zbatohen në situata konkrete;
- d) *analizës së rasteve praktike*, për zbatimin e standardeve etike në situata të ngjashme me ato që mund të lindin gjatë ushtrimit të funksionit gjyqësor ose prokurorial;
- e) *diskutimit të dilemave etike*, veçanërisht në rastet kur ekzistojnë detyrime, të drejta, interesa ose vlera konkurruese dhe nuk ka një përgjigje të vetme të menjëhershme;
- f) *metodës së zgjidhjes së problemeve*, për zhvillimin e aftësisë për të identifikuar faktet relevante, normat dhe parimet e zbatueshme, alternativat e mundshme dhe pasojat e secilës zgjedhje;
- g) *punës në grupe*, me qëllim krahasimin e argumenteve, evidentimin e këndvështrimeve të ndryshme dhe zhvillimin e aftësisë për të mbrojtur ose rishikuar një qëndrim në bazë të argumenteve profesionale;
- h) *simulimeve dhe role-play*, për ushtrimin e vendimmarrjes dhe komunikimit profesional në situata të tilla si deklarimi i konfliktit të interesit, reagimi ndaj një kontakti të papërshtatshëm të një pale ose avokati, përballimi i një presioni institucional ose mediatik, komunikimi publik, menaxhimi i një incidenti konfidencialiteti ose reagimi ndaj një dileme me rëndësi disiplinore;
- i) *analizës kritike të vendimmarrjes dhe arsyetimit profesional*, për të vlerësuar nëse një proces vendimmarrës respekton kërkesat e pavarësisë, paanshmërisë, integritetit, ligjshmërisë, proporcionalitetit dhe transparencës;
- j) *analizës së dokumenteve dhe materialeve profesionale*, përfshirë vendime, akte procedurale, materiale institucionale, komunikime publike ose shembuj të përdorimit

të teknologjisë, me qëllim identifikimin e problemeve të saktësisë, paanshmërisë, konfidencialitetit, arsytimit ose integritetit;

- k) *ushtrimeve reflektuese*, për të nxitur kandidatin të analizojë jo vetëm rezultatin e një veprimi ose vendimi, por edhe procesin e arsytimit që çoi në të, faktorët që mund të kenë ndikuar në gjykim dhe alternativat që mund të ishin marrë në konsideratë;
- l) *rasteve integrale*, në të cilat ndërthuren disa dimensione të etikës profesionale dhe kërkohet zbatimi i njëkohshëm i standardeve të trajtuara në module të ndryshme.

• **Metodologjia e analizës së rasteve praktike**

Në trajtimin e rasteve praktike rekomandohet përdorimi i një metodologjie të unifikuar të analizës, e cila përfshin:

1. identifikimin dhe verifikimin e fakteve relevante;
2. dallimin ndërmjet fakteve të provuara, supozimeve, perceptimeve dhe informacionit të pakonfirmuar;
3. formulimin e problemit etik kryesor dhe identifikimin e çështjeve dytësore;
4. identifikimin e normave juridike dhe parimeve etike të zbatueshme;
5. identifikimin e personave, të drejtave, interesave dhe vlerave të prekura;
6. evidentimin e konflikteve ndërmjet detyrimeve ose parimeve profesionale;
7. përcaktimin e alternativave realiste të veprimit;
8. vlerësimin e pasojave dhe rreziqeve të secilës alternativë;
9. zbatimin e testeve të ligjshmërisë, pavarësisë, paanshmërisë, proporcionalitetit, konfidencialitetit dhe besimit publik;
10. vlerësimin e situatës nga këndvështrimi i një vëzhguesi të arsyeshëm dhe të informuar;
11. argumentimin e alternativës profesionalisht më të përshtatshme;
12. përcaktimin e nevojës për deklaram, heqje dorë, dokumentim, këshillim institucional, korrigjim ose raportim;
13. identifikimin e masave parandaluese dhe të mësimave që mund të nxirren nga rasti.

• **Roli i pedagogut dhe pjesëmarrja aktive e kandidatëve**

Metodologjia duhet të favorizojë pjesëmarrjen aktive të kandidatëve. Pedagogu nuk duhet të paraqesë gjithmonë menjëherë zgjidhjen e rastit, por të drejtojë procesin përmes pyetjeve, kundërgjykitjeve dhe varianteve alternative që i ndihmojnë kandidatët të identifikojnë vetë problemin etik, të vlerësojnë pasojat dhe të ndërtojnë një argumentim të qëndrueshëm profesional.

Në rastet ku ekzistojnë disa alternativa profesionalisht të mbrojtshme, rëndësi duhet t'i kushtohet jo vetëm përfundimit të arritur, por veçanërisht cilësisë së procesit të arsytimit, përdorimit korrekt të standardeve, identifikimit të interesave në tension dhe aftësisë për të justifikuar zgjedhjen.

Pedagogu duhet gjithashtu të nxisë kandidatin të rishikojë një qëndrim kur gjatë diskutimit shfaqen fakte të reja ose argumente më bindëse. Aftësia për të korrigjuar ose rishikuar një përfundim në dritën e informacionit të ri duhet të trajtohet si pjesë e pjekurisë profesionale dhe jo si dobësi.

• **Përshtatja e metodologjisë sipas moduleve**

Metodologjia e mësimdhënies duhet të përshtatet me natyrën dhe rezultatet e të nxëniet të secilit modul.

Modulet me karakter konceptual dhe normativ mund të kenë një komponent më të theksuar teorik dhe analitik, ndërsa modulet që trajtojnë konfliktin e interesit, komunikimin publik, marrëdhëniet profesionale, konfidencialitetin, teknologjinë, përgjegjësinë disiplinore

dhe dilemat etike duhet të zhvillohen kryesisht përmes rasteve praktike, simulimeve, debateve dhe ushtrimeve të aplikuara.

Përzgjedhja e metodës së mësimdhënies duhet të lidhet me rezultatin konkret të të nxënit që synohet: përvetësimin e njohurive, zhvillimin e aftësisë analitike, ushtrimin e vendimmarrjes etike, komunikimin profesional ose demonstrimin e një kompetence të caktuar.

- **Progresioni metodologjik**

Procesi mësimor synon të zhvillohet gradualisht përmes katër niveleve të formimit:

1. Njohja e standardeve etike

Kandidati njeh konceptet, burimet normative, parimet dhe standardet themelore që udhëheqin sjelljen dhe funksionin e magjistratit.

2. Kuptimi dhe interpretimi i standardeve

Kandidati shpjegon përmbajtjen, qëllimin dhe marrëdhënien ndërmjet standardeve të ndryshme dhe dallon situatat në të cilat ato mund të hyjnë në tension.

3. Zbatimi në situata konkrete

Kandidati identifikon problemin etik, përcakton standardet relevante, analizon alternativat dhe pasojat dhe propozon një mënyrë veprimi të argumentuar.

4. Vendimmarrja dhe reflektimi etik profesional

Kandidati është në gjendje të marrë dhe të mbrojë një qëndrim të pavarur, të arsyetuar dhe proporcional, të rishikojë vendimmarrjen kur shfaqen fakte të reja dhe të identifikojë mësimet dhe masat parandaluese që burojnë nga rasti.

Në këtë mënyrë, metodologjia synon që kandidati të kalojë gradualisht nga njohja e normave të aftësia për të ushtruar gjykim etik të pavarur, duke integruar ligjshmërinë, pavarësinë, paanshmërinë, integritetin, përgjegjësinë dhe besimin publik në procesin e vendimmarrjes profesionale.

5. Vlerësimi

6.

Vlerësimi i kandidatëve për magjistrat në lëndën “Etika profesionale” synon të verifikojë jo vetëm përvetësimin e njohurive teorike mbi parimet dhe standardet etike, por në mënyrë të veçantë aftësinë për t’i identifikuar, interpretuar dhe zbatuar ato në situata konkrete profesionale. Për shkak të karakterit praktik dhe formues të lëndës, vlerësimi mbështetet në kombinimin e vlerësimit të vazhdueshëm, analizës individuale të rasteve, ushtrimeve praktike dhe një vlerësimi përfundimtar me karakter integruar.

5.1. Struktura e vlerësimit

Vlerësimi përfundimtar i kandidatit përbëhet nga këta komponentë:

1. ***Pjesëmarrja aktive dhe angazhimi në procesin mësimor – 10% = 10 pikë***

Vlerësohet pjesëmarrja cilësore e kandidatit në:

- diskutimet mbi çështjet etike;
- analizën e rasteve;
- punën në grup;
- debatet e strukturuar;
- simulimet dhe ushtrimet praktike.

Vlerësimi nuk mbështetet vetëm në frekuencën e pjesëmarrjes, por në relevancën e ndërhyrjeve, cilësinë e argumentimit, aftësinë për të dëgjuar dhe vlerësuar qëndrime të ndryshme dhe respektimin e standardeve të komunikimit profesional.

2. ***Analizë individuale e një dileme etike – 20% = 20 pikë***

Kandidati zhvillon individualisht analizën e një dileme etike të lidhur me ushtrimin e funksionit të ndihmësit ligjor. Analiza duhet të përfshijë:

1. identifikimin e fakteve relevante;
2. formulimin e problemit etik;
3. përcaktimin e normave dhe parimeve të zbatueshme;
4. identifikimin e personave dhe interesave të prekura;
5. evidentimin e alternativave të mundshme;
6. analizën e pasojave;
7. argumentimin e veprimit të rekomanduar;
8. identifikimin e nevojës për deklaram, këshillim, dokumentim, korrigjim ose raportim;
9. propozimin e masave parandaluese.

Ky komponent synon të vlerësojë aftësinë individuale të kandidatit për arsyetim etik të strukturuar.

3. Punë praktike / rast studimor – 30% = 30 pikë

Kandidati vlerësohet përmes një ose disa rasteve praktike, simulimeve ose ushtrimeve të aplikuara që lidhen me situata konkrete të punës profesionale. Rastet mund të lidhen, ndër të tjera, me:

- konfliktin e interesit;
- konfidencialitetin;
- marrëdhënien me magjistratin;
- komunikimin me palët dhe avokatët;
- integritetin e kërimit juridik;
- përdorimin e teknologjisë dhe inteligjencës artificiale;
- përgjegjësinë dhe llogaridhënien.

Në këtë komponent vlerësohen aftësia për të identifikuar problemin etik, reagimi profesional, komunikimi, argumentimi dhe përshtatshmëria e zgjidhjes së propozuar.

4. Vlerësimi përfundimtar – rast kompleks integrues – 40% = 40 pikë

Vlerësimi përfundimtar zhvillohet mbi bazën e një rasti kompleks që ndërthur disa nga çështjet dhe standardet e trajtuara gjatë lëndës. Kandidati duhet të demonstrojë aftësinë për:

- të identifikuar faktet relevante;
- të dalluar faktet e provuara nga informacioni i pakonfirmuar;
- të identifikuar problemin etik kryesor dhe problemet dytësore;
- të përdorur kuadrin juridik dhe standardet etike relevante;
- të identifikuar konfliktin ndërmjet detyrimeve ose interesave;
- të analizuar alternativa të ndryshme veprimi;
- të vlerësuar pasojat e secilës alternativë;
- të zbatuar proporcionalitetin dhe standardin e vëzhguesit objektiv;
- të argumentuar zgjidhjen e zgjedhur;
- të identifikuar nevojën për deklaram, këshillim, dokumentim, korrigjim ose raportim;
- të propozuar masa parandaluese.

Rasti përfundimtar duhet të ketë karakter integrues dhe të kërkojë përdorimin e njohurive dhe kompetencave të zhvilluara gjatë gjithë programit.

5.2. Përmbledhja e peshës së vlerësimit

Komponenti i vlerësimit	Pesha
Pjesëmarrja aktive dhe angazhimi	10%
Analiza individuale e një dileme etike	20%

Komponenti i vlerësimit	Pesha
Punë praktike / rast studimor	30%
Vlerësimi përfundimtar – rast kompleks integruar	40%
Gjithsej	100%

5.3. Kriteret e vlerësimit të rasteve praktike

Në analizën e dilemave dhe rasteve praktike kandidati vlerësohet mbi bazën e këtyre kriterëve:

1. Identifikimi i saktë i fakteve relevante;
2. Formulimi i problemit etik;
3. Identifikimi dhe përdorimi i normave dhe parimeve relevante;
4. Dallimi ndërmjet çështjes juridike, etike dhe profesionale;
5. Identifikimi i interesave dhe vlerave në konflikt;
6. Evidentimi i alternativave realiste të veprimit;
7. Vlerësimi i pasojave të alternativave;
8. Koherenca dhe cilësia e argumentimit;
9. Proporcionaliteti i reagimit të propozuar;
10. Respektimi i kufijve të rolit profesional;
11. Identifikimi i veprimeve të nevojshme pasuese;
12. Propozimi i masave parandaluese.

5.4. Vlerësimi i arsytimit etik

Në vlerësimin e kandidatëve duhet t'i kushtohet rëndësi e veçantë procesit të arsytimit etik dhe jo vetëm përfundimit të arritur.

Në dilemat ku mund të ekzistojnë më shumë se një alternativa profesionalisht të mbrojtshme, kandidati nuk penalizohet vetëm për faktin se ka zgjedhur një zgjidhje të ndryshme, për sa kohë që ajo:

- mbështetet në faktet e rastit;
- respekton kuadrin juridik dhe standardet etike;
- merr në konsideratë interesat relevante;
- analizon në mënyrë të arsyeshme pasojat;
- është proporcionale;
- argumentohet në mënyrë të qartë dhe koherente.

Kjo qasje synon të shmangë trajtimin e etikës si një sistem përgjigjesh të parapërcaktuara dhe të zhvillojë aftësinë për gjykim profesional të pavarur dhe të argumentuar.

5.5. Funkcioni formues i vlerësimit

Vlerësimi ka njëkohësisht funksion matës dhe formues.

Feedback-u i dhënë pas analizës së rasteve duhet t'i ndihmojë kandidatët të identifikojnë:

- elementet e analizës që janë trajtuar saktë;
- çështjet relevante që janë anashkaluar;
- dobësitë e argumentimit;
- alternativat që nuk janë marrë në konsideratë;
- mënyrat për të përmirësuar procesin e vendimmarrjes etike.

Në këtë mënyrë, vlerësimi bëhet pjesë e procesit të zhvillimit të kompetencës profesionale.

➤ Parimi përfundimtar i vlerësimit

Vlerësimi duhet të përcaktojë nëse kandidati ka kaluar nga njohja e standardeve etike te aftësia për t'i identifikuar, interpretuar dhe zbatuar ato në mënyrë të pavarur, të argumentuar dhe profesionalisht të përgjegjshme në situata konkrete të ushtrimit të funksionit.

Shënim: Këto përqindje — 10% + 20% + 30% + 40% — mbahen në versionin që kërkon Shkolla e Magjistraturës. Me avantazhin se 70% e vlerësimit lidhet drejtpërdrejt me punën praktike dhe rastet (30% + 40%), ndërsa 20% mat arsyetimin individual etik dhe vetëm 10% lidhet me angazhimin gjatë mësimin. Kjo përputhet shumë mirë me karakterin evropian që i kemi dhënë programit, sidomos me Modulën X – Punë praktike mbi dilemat etike.

6. Literatura

6.1. Literatura bazë

- Alasdair MacIntyre, *After Virtue: A Study in Moral Theory*, 3rd ed. (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2007).
- Andrew Alexandra and Seumas Miller, *Ethics in Practice: Moral Theory and the Professions* (Sydney: University of New South Wales Press, 2009).
- Aristotle, *Nicomachean Ethics*, trans. Terence Irwin, 2nd ed. (Indianapolis: Hackett Publishing, 1999).
- Bernard Williams, *Ethics and the Limits of Philosophy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1985).
- Committee of Ministers of the Council of Europe, *Recommendation CM/Rec(2010)12, Judges: Independence, Efficiency and Responsibilities* (Strasbourg: Council of Europe, 2010).
- Consultative Council of European Judges, *Magna Carta of Judges: Fundamental Principles*, CCJE (2010)3 Final (Strasbourg: Council of Europe, 2010).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 11 (2008), The Quality of Judicial Decisions*, CCJE(2008)5 (Strasbourg: Council of Europe, 2008).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 14 (2011), Justice and Information Technologies*, CCJE(2011)2 Final (Strasbourg: Council of Europe, 2011).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 17 (2014) on the Evaluation of Judges' Work, the Quality of Justice and Respect for Judicial Independence*, CCJE(2014)2 (Strasbourg: Council of Europe, 2014).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 18 (2015) on the Position of the Judiciary and Its Relation with the Other Powers of State in a Modern Democracy*, CCJE(2015)4 (Strasbourg: Council of Europe, 2015).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 19 (2016), The Role of Court Presidents*, CCJE(2016)2 (Strasbourg: Council of Europe, 2016).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 24 (2021), Evolution of the Councils for the Judiciary and Their Role in Independent and Impartial Judicial Systems*, CCJE(2021)11 (Strasbourg: Council of Europe, 2021).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 25 (2022) on Freedom of Expression of Judges*, CCJE(2022)4 (Strasbourg: Council of Europe, 2022).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 26 (2023), Moving Forward—The Use of Assistive Technology in the Judiciary*, CCJE(2023)4 (Strasbourg: Council of Europe, 2023).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 27 (2024) on the Disciplinary Liability of Judges*, CCJE(2024)5 (Strasbourg: Council of Europe, 2024).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 3 (2002) on the Principles and Rules Governing Judges' Professional Conduct, in Particular Ethics, Incompatible Behaviour and Impartiality* (Strasbourg: Council of Europe, 2002).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 4 (2003), Appropriate Initial and In-Service Training for Judges at National and European Levels* (Strasbourg: Council of Europe, 2003).
- Consultative Council of European Judges, *Opinion No. 7 (2005), Justice and Society*, CCJE(2005)7 (Strasbourg: Council of Europe, 2005).

- Consultative Council of European Prosecutors, Opinion No. 13 (2018), Independence, Accountability and Ethics of Prosecutors, CCPE(2018)2 (Strasbourg: Council of Europe, 2018).
- Consultative Council of European Prosecutors, Opinion No. 18 (2023), Councils of Prosecutors as Key Bodies of Prosecutorial Self-Governance, CCPE(2023)2 (Strasbourg: Council of Europe, 2023).
- Consultative Council of European Prosecutors, Opinion No. 9 (2014), European Norms and Principles Concerning Prosecutors, CCPE(2014)4Final, Rome Charter (Strasbourg: Council of Europe, 2014).
- Council of Europe, Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, ETS No. 108 (Strasbourg: Council of Europe, 1981).
- Council of Europe, Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law, CETS No. 225 (Strasbourg: Council of Europe, 2024).
- Council of Europe, Protocol Amending the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, CETS No. 223 (Strasbourg: Council of Europe, 2018).
- Dennis F. Thompson, "Moral Responsibility of Public Officials: The Problem of Many Hands," *American Political Science Review* 74, no. 4 (1980).
- European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Report on the Independence of the Judicial System, Part I: The Independence of Judges, CDL-AD(2010)004 (Venice: Council of Europe, 2010).
- European Commission for Democracy through Law and Directorate General of Human Rights and Rule of Law, Joint Opinion on the Code of Ethical Conduct for Bulgarian Judges, CDL-AD(2024)004 (Strasbourg: Council of Europe, 2024).
- European Commission for the Efficiency of Justice, European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and Their Environment (Strasbourg: Council of Europe, 2018).
- European Commission for the Efficiency of Justice, Guide on Communication with the Media and the Public for Courts and Prosecution Authorities (Strasbourg: Council of Europe, 2018).
- European Commission for the Efficiency of Justice, Guidelines on Electronic Court Filing (E-Filing) and Digitalisation of Courts, CEPEJ(2021)15 (Strasbourg: Council of Europe, 2021).
- European Commission for the Efficiency of Justice, Guidelines on How to Drive Change towards Cyberjustice: Stock-Taking of Tools Deployed and Summary of Good Practices (Strasbourg: Council of Europe, 2016).
- European Commission for the Efficiency of Justice, Toolkit for Supporting the Implementation of the Guidelines on How to Drive Change towards Cyberjustice (Strasbourg: Council of Europe, 2019).
- European Convention on Human Rights.
- European Court of Human Rights, *Artico v. Italy*, application no. 6694/74, judgment of May 13, 1980.
- European Court of Human Rights, *Baka v. Hungary*, application no. 20261/12, judgment of June 23, 2016.
- European Court of Human Rights, *De Cubber v. Belgium*, application no. 9186/80, judgment of October 26, 1984.
- European Court of Human Rights, *Delcourt v. Belgium*, application no. 2689/65, judgment of January 17, 1970.
- European Court of Human Rights, *Denisov v. Ukraine*, application no. 76639/11, judgment of September 25, 2018.
- European Court of Human Rights, Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a Fair Trial (Civil Limb) (Strasbourg: Council of Europe).
- European Court of Human Rights, *Kyprianou v. Cyprus*, application no. 73797/01, judgment of December 15, 2005.

- European Court of Human Rights, *Mantovanelli v. France*, application no. 21497/93, judgment of March 18, 1997.
- European Court of Human Rights, *Micallef v. Malta*, application no. 17056/06, judgment of October 15, 2009.
- European Court of Human Rights, *Piersack v. Belgium*, application no. 8692/79, judgment of October 1, 1982.
- European Court of Human Rights, *The Sunday Times v. United Kingdom*, application no. 6538/74, judgment of April 26, 1979.
- European Court of Human Rights, *Worm v. Austria*, application no. 22714/93, judgment of August 29, 1997.
- European Network of Councils for the Judiciary, *Judicial Ethics Report 2009–2010* (Brussels: ENCJ, 2010).
- European Parliament and Council of the European Union, *Regulation (EU) 2016/679, General Data Protection Regulation* (2016).
- European Parliament and Council of the European Union, *Regulation (EU) 2024/1689, Artificial Intelligence Act* (2024).
- Immanuel Kant, *Groundwork of the Metaphysics of Morals*, trans. Mary Gregor (Cambridge: Cambridge University Press, 1998).
- James Rachels and Stuart Rachels, *The Elements of Moral Philosophy*, 9th ed. (New York: McGraw-Hill Education, 2019).
- John Stuart Mill, *Utilitarianism*, ed. George Sher (Indianapolis: Hackett Publishing, 2001).
- Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, *The Bangalore Principles of Judicial Conduct* (2002).
- Manuel G. Velasquez, *Business Ethics: Concepts and Cases*, 8th ed. (Boston: Pearson, 2017).
- National Institute of Standards and Technology, *Artificial Intelligence Risk Management Framework (AI RMF 1.0)*, NIST AI 100-1 (Gaithersburg, MD: U.S. Department of Commerce, 2023).
- Ronald Dworkin, *Justice for Hedgehogs* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011).
- Rushworth M. Kidder, *How Good People Make Tough Choices: Resolving the Dilemmas of Ethical Living* (New York: Harper, 2009).
- Shimon Shetreet and Sophie Turenne, *Judges on Trial: The Independence and Accountability of the English Judiciary*, 2nd ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).
- UNESCO, *Guidelines for the Use of AI Systems in Courts and Tribunals* (Paris: UNESCO, 2025).
- UNESCO, *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence* (Paris: UNESCO, 2021).
- United Nations Office on Drugs and Crime, *Commentary on the Bangalore Principles of Judicial Conduct* (Vienna: United Nations, 2007).
- United Nations Office on Drugs and Crime, *Guide on How to Develop and Implement Codes of Judicial Conduct* (Vienna: United Nations, 2019).
- United Nations Office on Drugs and Crime, *Judicial Conduct and Ethics Training Tools* (Vienna: United Nations).
- United Nations Office on Drugs and Crime, *Measures for the Effective Implementation of the Bangalore Principles of Judicial Conduct* (Vienna: United Nations, 2010).
- United Nations Office on Drugs and Crime, *The Bangalore Principles of Judicial Conduct* (Vienna: United Nations, 2002).
- United Nations, *Basic Principles on the Independence of the Judiciary* (1985).
- United Nations, *Guidelines on the Role of Prosecutors* (1990).
- Venice Commission, *Rule of Law Checklist*, CDL-AD(2016)007 (Strasbourg: Council of Europe, 2016).

6.2. Literatura orientuese

- Scuola Superiore della Magistratura, *Etica e deontologia del magistrato*, material formimi për kurset mbi etikën dhe deontologjinë e magjistratit. (scuolamagistratura.it)
- Conseil supérieur de la magistrature, *Charte de déontologie des magistrats de l'ordre judiciaire*, dokument referimi për parimet deontologjike të magjistratëve francezë. (conseil-superieur-magistrature.fr)
- École nationale de la magistrature, *Programme pédagogique – Auditeurs de justice 2026*, ku formimi fillestar përfshin edhe statusin, etikën dhe deontologjinë e magjistratëve. (enm.justice.fr)
- ENM, informacion mbi formimin fillestar 31-mujor të auditeurs de justice, i ndërtuar mbi alternimin e kurseve teorike, praktikave dhe stazheve. (enm.justice.fr)

